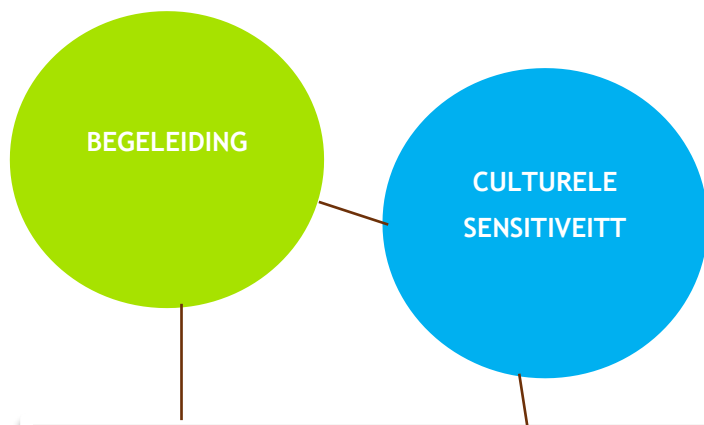
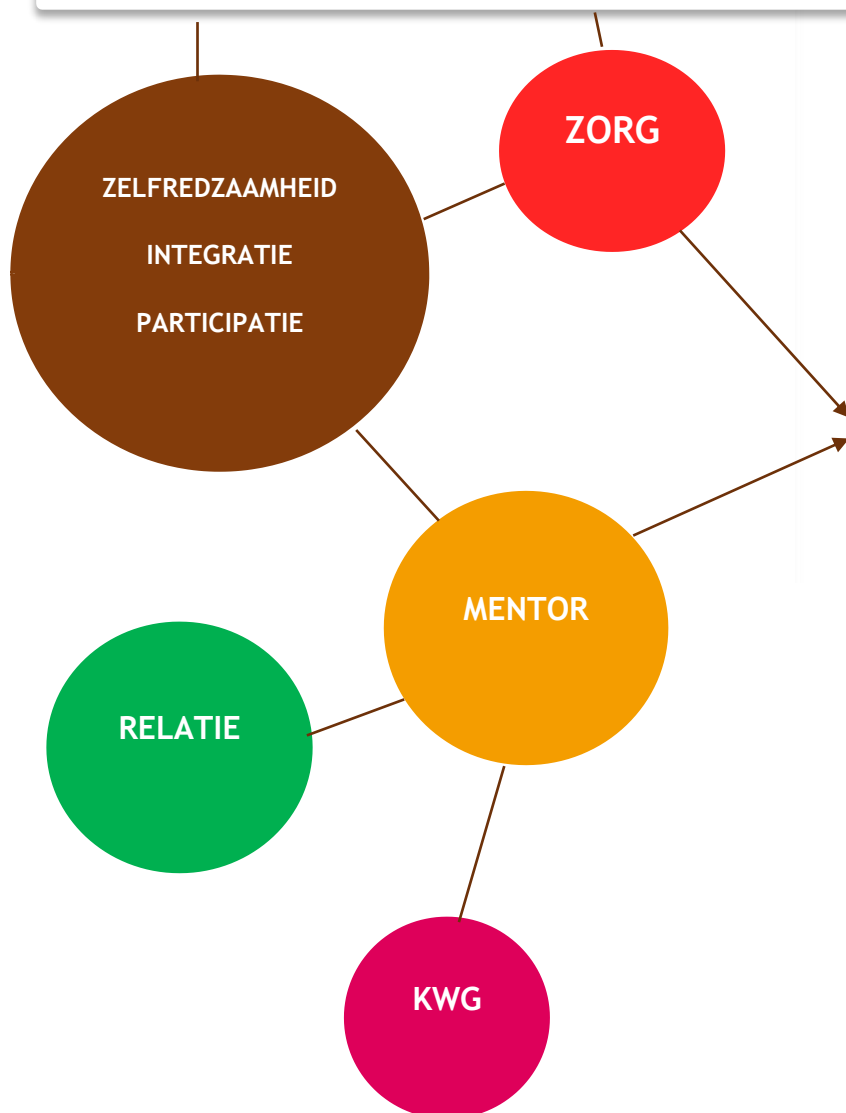

“IK WIL LEVEN”

Op welke wijze kunnen mentoren tegemoetkomen aan de behoefte aan zorg en begeleiding van alleenstaande minderjarige vreemdelingen uit Eritrea die op een kindervoengroep van XONAR verblijven?

Marie Thérèse Vock
1468545
Hogeschool Zuyd, Sittard
DTO Social Work, Jeugdzorg
Sittard, 2018

Colofon:

Student: Marie Thérèse Vock/1468545

Afstudeerwerk: “Ik wil leven”: Op welke wijze kunnen mentoren tegemoet komen aan de behoefte aan zorg en begeleiding van alleenstaande minderjarige vreemdelingen uit Eritrea die op een kinderwoongroep van XONAR verblijven

Opleiding: Social Work

Verdiepende inhoud: Jeugdzorg

Faculteit: Zuyd Hogeschool Sittard / University of Applied Sciences

Adres: Ligne 1
6131 MT Sittard

Datum: Mei 2018

Opdrachtgever: XONAR

Werkveldbegeleider: Sanne Mertens / s.merten@xonar.nl

Eerste beoordelaar: Cecile Weijs / cecileweijs@zuyd.nl

Tweede beoordelaar: Leo Montis / l.montis@zuyd.nl

INHOUD

Voorwoord	4
Samenvatting	6
Leeswijzer	8
Inleiding	9
1. Het onderzoek	9
1.1 De context	9
1.2 Persoonlijke motivatie	10
1.3 Relevantie van het onderzoek voor het Social Work domein	11
Probleemanalyse	11
2.1 Aanleiding	12
2.1 Probleemstelling	13
2.2 Doelstelling	13
2.3 Centrale vraagstelling en deelvragen	14
3. Domeinverkenning	16
3.1 Domeinverkenning microperspectief	16
3.2 Domeinverkenning mesoperspectief	17
3.1 Domeinverkenning macroperspectief	19
4. Methodische onderbouwing	21
4.1 Onderzoekstype	21
4.2 Onderzoekspopulatie	22
4.3 Dataverzameling	23
4.5 Toepassing triangulatie	24
5. Theoretisch kader	26
Integratie, participatie en acculturatie	26
Het kind achter de alleenstaande minderjarige vreemdeling	29
Jong en op de vlucht	29
Culturele achtergrond van Eritrese vluchtelingen	30

AMV's en cultuurspecifieke aspecten	32
De begeleiding van de AMV	35
AMV-methodiek.....	35
De presentiebenadering.....	38
Interculturele pedagogische visie op de opvang en begeleiding van AMV's	39
6. Resultaten	40
1. Wat wordt in de literatuur verstaan onder de begrippen 'integratie', 'participatie' 'acculturatie' en 'zelfredzaamheid' en welke interventies worden in de praktijk door de mentoren toegepast om daar invulling aan te geven?.....	40
2. Wat is in de literatuur bekend over de opvang en begeleiding van AMV's en hoe geven de mentoren en de voogd van de Eritrese AMV vorm aan de relatie en begeleiding?	43
3. Wat hebben de mentoren nodig om de jongeren goed te begeleiden?.....	47
4. Hoe ervaren de AMV's de begeleiding op de KWG's in Heerlen en Maastricht en waar liggen de behoeften ten aanzien van de begeleiding en ondersteuning?	50
7. Conclusies en aanbevelingen.....	53
Beantwoording onderzoeksvraag	56
Aanbevelingen	57
8. Discussie	62
9. Evaluatie	64
Geraadpleegde literatuur.....	66

VOORWOORD

Ik heb het gedaan! Ik ben de uitdaging aangegaan. De uitdaging om na 27 jaar als bibliothecaris/documentaliste in de commerciële huursector, de opleiding Social Work te gaan doen. De uitdaging om de opleiding af te ronden met het afstudeerwerk dat u op het punt staat te gaan lezen.

Ik weet het nog goed, de dag dat ik voor de eerste keer het collegelokaal betrad. Wat stond mij te wachten? Vier jaar inspirerende colleges, individuele-, en groepsopdrachten, supervisie, praktijk en praktijkleren, te veel om op te noemen. Het heeft allemaal geleid tot dit ultieme moment. Ik weet ook nog goed, het gevoel dat ik had. Vier jaar van onzekerheid, bang om niet geschikt te zijn voor de jeugdzorg maar vooral ook de wil om te presteren. De wil om een ‘echte’ social worker te worden..... Wat een uitdaging!

Nu ik dit voorwoord schrijf kan ik zeggen dat ik weet wat ik allemaal ken én kan en ik ben daar trots op! Ik kijk dan ook reikhalzend uit naar nieuwe uitdagingen in de jeugdzorg.

Het onderwerp van deze scriptie, de alleenstaande minderjarige Eritreeër, was geen uitdaging voor mij. In de loop van mijn stage- en contractperiode bij XONAR heb ik het voorrecht gehad om een bijzondere doelgroep te leren kennen die mij zeer na aan het hart is gegroeid. Het werk dat ik hier heb mogen doen, namelijk het begeleiden van alleenstaande minderjarige vreemdelingen, was boeiend en gaf mij iedere dag opnieuw voldoening. Bovendien heb ik hier in de praktijk veel geleerd dat ik in de toekomst zeker zal kunnen toepassen in elk hulp- en begeleidingstraject.

De weg naar het eindresultaat, de scriptie, was wel een uitdaging, geplaveid met obstakels, die ik echter allemaal met mijn ‘drive’ om tot een goed resultaat te komen, uit de weg heb geruimd. En hoe mooi; het proces bestond gelukkig niet alleen uit obstakels. Ik heb zeker ook genoten van het lezen, het onderzoeken, uitpluizen en het schrijven.

Het resultaat dat nu voorligt was echter niet gelukt zonder de hulp van een aantal personen die ik in dit voorwoord wil bedanken.

Allereerst *Cecile Weijs*, mijn afstudeercoach, die mij tijdens het afstudeeronderzoek heeft begeleid. Bedankt voor de feedback en de kritische vragen waardoor ik een verdiepingsslag kon maken. Maar zeker ook voor de geruststelling dat het goed zou komen waardoor ik met hernieuwd vertrouwen verder kon gaan met het afstudeerproces.

Mijn dank gaat ook uit naar *Sanne Mertens*, mijn werkveldbegeleider voor het sparren, de begeleiding en feedback tijdens mijn onderzoek. Jouw expertise m.b.t. het doen van onderzoek heeft mijn scriptie naar een hoger plan gebracht. Ook wil ik je bedanken voor de ‘gouden tip’.

Ook zeker een woord van dank aan mijn *(ex)-collega's* op de diverse kindervoengroepen die met hun meedenken en deelname aan de interviews een bijdrage hebben geleverd aan het praktijkonderzoek. Daarbij een speciaal dankwoord aan de mensen waarmee ik heb mogen samenwerken. Ik ben blij dat ik jullie heb leren kennen en veel van jullie heb mogen leren.

De organisatie XONAR, mijn opdrachtgever, voor het mogelijk maken van dit afstudeeronderzoek.

Een speciaal woord van dank aan *Peter*, mijn vriend, die steeds met frisse tegenzin meelas en mededacht en die het, zonder dat hij het in de gaten had, ook nog heel interessant begon te vinden. Ook dank voor het geduld dat je met mij hebt gehad, niet alleen dit jaar maar ook de jaren daarvoor.

En tot slot, heel belangrijk, *de jongens* die hebben meegewerkt aan mijn onderzoek door het invullen van de vragenlijsten ondanks dat ze het maar raar vonden dat oma nog naar school ging. Ik kan alleen maar respect hebben voor jullie overlevingsdrang en veerkracht om hier, ondanks jullie grote verdriet over achtergebleven familie, een nieuw, beter leven te starten. Ik gun het jullie zo!

*ALLEENSTAANDE MINDERJARIGE VREEMDELINGEN,
KINDEREN WAAR NIETS MIS MEE IS,
MAAR ZE MISSEN IETS.....
HUN OUDERS*

Aanleiding: Alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV's) zijn vluchtelingen onder de achttien jaar die zonder een ouder of meerderjarige bloedverwant naar Nederland zijn gevlucht. De mentoren van XONAR begeleiden deze jongeren van vijftien tot en met achttien jaar naar een zelfstandige deelname aan de Nederlandse samenleving. Men maakt zich echter grote zorgen over de zelfredzaamheid van de Eritrese AMV's wanneer de begeleiding vanuit XONAR stopt. Het is voor de mentoren niet altijd duidelijk hoe zij de Eritrese jongeren zodanig kunnen begeleiden dat gewerkt kan worden aan de ontwikkeling naar een goed en zelfstandig leven in Nederland. **Doel:** In opdracht van XONAR is in beeld gebracht hoe de begeleiding van de AMV's naar zelfredzaamheid gestalte krijgt en wat de behoeften van de AMV's daarin is. Daaruit komt naar voren hoe de pedagogische kwaliteit van de begeleiding verbeterd kan worden. Hieruit volgt de volgende **onderzoeksvraag:** Op welke wijze kunnen mentoren tegemoetkomen aan de behoefte aan zorg en begeleiding van alleenstaande minderjarige vreemdelingen uit Eritrea die op een kindergroep van XONAR verblijven. **Theoretisch kader:** De belangrijkste uitkomst uit het literatuuronderzoek is dat er vanuit de samenleving en de politiek signalen worden afgegeven dat de integratie van Eritrese vluchtelingen niet goed verloopt. Wanneer de cultuur waaruit de Eritrese AMV afkomstig is, wordt vergeleken met de Nederlandse cultuur blijkt dat er grote cultuurverschillen zijn die een effect hebben op de integratiekansen van Eritrese statushouders. **Methode:** Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag heeft een kwalitatief beschrijvend onderzoek plaatsgevonden. Naast literatuuronderzoek, zijn bij zes mentoren en een voogd semigestructureerde interviews afgenomen met een voicerecorder. In de interviews zijn de respondenten bevraagd naar hun visie op het beleid en begeleiding van deze doelgroep. Daarnaast zijn bij negen AMV's gestructureerde vragenlijsten afgenomen waarin zowel hun beleving van als hun behoefte aan begeleiding is gepeild. De interviews zijn geanalyseerd door ze verbatim te transcriberen en vervolgens open, axiaal en selectief te coderen. **Resultaten en conclusies:** Uit het onderzoek komt naar voren dat de begeleidingstijd van de AMV's veel te kort is, zeker gezien het feit dat deze jongeren vaak pas op 16-, of 17-jarige leeftijd naar een KWG komen. Men pleit dan ook voor een langere begeleidingstijd of aanvullende ambulante begeleiding. Een belemmerende factor in de ontwikkeling van de AMV naar een succesvolle integratie is de beslotenheid van de groep Eritreeërs waarin ze zich veilig voelen en waardoor geen initiatieven worden genomen om de stap buiten het eigen netwerk te zetten. Daarbij is het ook vaak niet durven of kunnen zetten vanwege de

taalbarrière. De AMV's geven zelf aan behoefte te hebben aan Nederlandstalige leeftijdsgenoten maar het feit dat ze de Nederlandse taal niet goed beheersen, weerhoudt hen ervan om dat contact aan te gaan. Dit vergroot het risico op toekomstige segregatie.

Alle mentoren werken vanuit de presentiebenadering. Men investeert veel in de relatie omdat men dat voorwaarde scheppend acht om constructief te werken aan de ontwikkeling richting zelfredzaamheid. De mentoren erkennen het belang van het actief versterken van het sociale netwerk voor een succesvolle integratie en nemen dit op in leerdoelen. Hier wordt aan gewerkt door met de jongeren sociale situaties te oefenen en stapsgewijs zelfstandig regelzaken te laten uitvoeren. Een aandachtspunt dat in dit kader wordt genoemd is dat de leerdoelen onvoldoende worden gemonitord. Een belangrijk punt dat uit het onderzoek naar voren is gekomen, betreft de cultuurspecifieke begeleiding van de Eritrese AMV. Uit het onderzoek komt naar voren dat men over onvoldoende cultuursensitieve kennis en vaardigheden beschikt, met name ten aanzien van traumaproblematiek en communicatie. Er is behoefte aan kennis en vaardigheden om de jonge Eritreeër op cultuursensitieve wijze naar zelfstandigheid te leiden. Maar ook handvatten om de AM te motiveren omdat veel jongeren alleen maar gericht zijn op gezinshereniging en niet op een toekomstig leven in Nederland. In dit kader komt tevens naar voren dat er i.v.m. traumaproblematiek een gedragswetenschapper van toegevoegde waarde zou zijn voor de begeleiding. Uit het onderzoek blijkt voorts dat de AMV's nauwelijks weten welke studie- en beroepsmogelijkheden zij hebben waardoor zij zich ook niet goed kunnen oriënteren en werken aan een doel voor de toekomst. Het wordt daarom van belang geacht de jongeren daarin voor te lichten. Tot slot komt naar voren dat men behoefte heeft aan meer interventies om grensoverschrijdend gedrag positief om te buigen. Vanuit de theoretische en praktische deelvragen blijkt dat de begeleiding grotendeels aansluit op de behoeften van de AMV.

De bevroagde jongeren zijn zeer tevreden met de zorg en begeleiding van de mentoren. De behoeften van de AMV's betreffen vooral heel concrete zaken zoals helpen met huiswerk, hulp bij het leren van de Nederlandse taal en situaties oefenen door ze voor te doen. Voorts blijkt uit de resultaten dat sommigen behoefte hebben aan meer kennis van de Nederlandse cultuur. Waar de jongeren ook behoefte aan hebben is hulp bij gezinshereniging. Zowel uit de literatuur als uit het praktijkonderzoek wordt aangegeven dat gezinshereniging een thema is dat erg speelt bij de AMV; vaak staat of valt de motivatie om aan de toekomst te werken met de voortgang van de gezinshereniging. Tot slot geven de AMV's aan dat zij het belangrijk vinden dat de mentor weet en in de gaten

houdt hoe het met hem gaat en dat de mentor tijd voor hem neemt.

Uit het onderzoek blijkt dat XONAR te weinig samenwerkt met ketenpartners en met andere organisaties die AMV's opvangen. Men loopt op die manier expertise mis die bij andere organisaties aanwezig is en waar de begeleiding van XONAR van kan profiteren. Andere verbeterpunten waardoor de begeleiding verbeterd zou worden is minder alleen staan tijdens diensten en kleinere woongroepen. Contact met ouders, ook als ze niet direct in beeld zijn kan zorgen voor een positief verloop van het begeleidingsproces en zou daarom meer moeten worden ingezet. Tot slot komt de wens naar voren om meer gelden vrij te maken voor activiteiten ter vergroting van het netwerk in het kader van de integratie alsmede om de verouderde inrichting te vernieuwen. **Aanbevelingen:** Aan de hand van bovengenoemde conclusies zijn er een aantal aanbevelingen gedaan a.d.h. van de 5WH methode. Zo is het noodzakelijk dat de mentoren actiever aan de slag gaan om het sociale netwerk van de AMV's uit te breiden dan alleen zorgen voor een baantje of lidmaatschap van een sportclub. De aanbevelingen richten zich dan ook op de uitbreiding van dit netwerk en het vergroten van de taalvaardigheid. Andere aanbevelingen betreffen scholing van de mentoren in cultuursensitieve begeleidingsvaardigheden, aanvullende ambulante begeleiding, kennisvergroting door kennisuitwisseling met andere organisaties die belast zijn met de opvang van AMV, de invoering van een belonings- of sanctiesysteem, betere monitoring van leerdoelen en het betrekken van ouders in de begeleiding van de AMV.

Leeswijzer

Dit document start met een hoofdstuk dat gericht is op de context van het onderzoek waarna in hoofdstuk 2 de probleemanalyse plaatsvindt. Hier vindt u informatie over de probleemstelling, onderzoeksdoelstelling, centrale onderzoeksvraag en deelvragen. In hoofdstuk 3 wordt de domeinverkenning uitgewerkt op micro-, meso- en macroniveau. Hoofdstuk 4 bevat de methodische onderbouwing van het onderzoek. Het geeft inzicht in de onderzoekspopulatie en de toegepaste en geanalyseerde dataverzamelmethode. Daarbij wordt tevens ingegaan op de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. In hoofdstuk 5 treft u het theoretisch kader aan waarna in hoofdstuk 6 de resultaten van het onderzoek worden weergegeven. In hoofdstuk 7 worden de conclusies en aanbevelingen geformuleerd. Vervolgens beschrijf ik in hoofdstuk 8 discussiepunten uit het onderzoek. Het rapport wordt in hoofdstuk 9 afgesloten met een evaluatie op het onderzoek waarbij wordt teruggeblikt op het (inhoudelijke) afstudeerproces en wordt aangegeven wat het nazorgtraject inhoudt. In een apart bijlagenboek zijn een aantal bijlagen opgenomen die aanvullende informatie verstrekken over het onderzoek.

INLEIDING

“Ik wil leven”. Deze uitspraak komt van een alleenstaande minderjarige vreemdeling (AMV) uit Eritrea die naar Nederland is gevlucht. De begeleiding van deze jongeren is gericht op integratie in de Nederlandse samenleving en de voorbereiding op een zelfstandig leven vanaf 18 jaar (Faber, 2017). Echter, de uitspraak “ik wil leven” blijkt niet te leiden tot de door de Nederlandse samenleving verwachte participatie en integratie. Zo komt uit diverse onderzoeken naar voren dat men zich zorgen maakt over de sociaal-maatschappelijke positie en toekomst van de groep Eritrese AMV's (Sleijpen, van Es, te Brake, Mooren, Schippers, Ghebreab & Kusmalla, 2017; De gruijter, & Razenberg, 2017; Ferrier, Kahmann, Massink, De Gruijter, & Pels, 2017).

Ook de mentoren die belast zijn met de zorg en begeleiding van de jonge AMV's maken zich zorgen over de zelfredzaamheid wanneer de begeleiding vanuit XONAR stopt. Zo is het voor de mentoren niet altijd duidelijk hoe zij de jongeren zodanig kunnen begeleiden dat samen gewerkt kan worden aan een zodanige ontwikkeling dat zij op hun 18^e een goed en zelfstandig leven in Nederland kunnen leiden.

Dit onderzoek maakt inzichtelijk op welke wijze pedagogische medewerkers (hierna mentoren genoemd) de doelstelling en visie van XONAR waarin “een zo goed mogelijke voorbereiding op het leven na hun 18e verjaardag” centraal staat, kunnen realiseren. Meer concreet geef ik antwoord op de vraag welke zorgbehoefte en begeleiding Eritrese AMV's die op een kindergroep van XONAR verblijven nodig hebben om goed voorbereid de Nederlandse samenleving binnen te stappen.

De opdrachtgever is XONAR, vertegenwoordigd door Sanne Mertens, werkzaam als jeugdzorgwerker KWE/AMV. Uit de diverse oriënterende gesprekken met teamleden van de KWG in Heerlen over de hierboven geformuleerde problematiek is de behoefte naar voren gekomen om zicht te krijgen op welke wijze zij de jongeren kunnen ondersteunen in de ontwikkeling naar een zelfstandige deelname aan onze samenleving.

1. HET ONDERZOEK

1.1 De context

In dit hoofdstuk wordt (statistische) achtergrondinformatie verstrekt over de doelgroep en worden een aantal begrippen uitgelegd die van belang zijn voor het onderzoek. Vervolgens beschrijf ik mijn persoonlijke motivatie in relatie tot het thema van mijn onderzoek. Tot slot zal ik de relevantie van het onderzoek aangeven.

In 2016 hebben 1705 alleenstaande minderjarigen bescherming aangevraagd, tegenover 3.860 in 2015 (CBS, 2017). Hiervan hebben 775 (45%) de Eritrese nationaliteit. De Rijksoverheid verstaat onder een alleenstaande minderjarige vreemdeling (AMV) een jeugdige “die bij aankomst minderjarig is, afkomstig van buiten de Europese Unie en niet door een ouder of voogd wordt begeleid” (Rijksoverheid, z.d.-a). AMV’s hebben tot hun 18e jaar recht op opvang en begeleiding (Kinderrechtencollectief, z.d.). Dit onderzoek zal ingaan op de opvang en begeleiding van Eritrese AMV’s in de leeftijd van 15 tot 18 jaar.

XONAR biedt jongeren die een tijdelijke verblijfsvergunning van 5 jaar hebben gekregen, de opvang en begeleiding die zij nodig hebben om hier in Nederland een leven op te bouwen. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de organisatie Nidos, die de voogdijtaak over AMV’s uitvoert. XONAR biedt twee soorten opvang: KWG (kinderwoongroep) en KWE (kleine wooneenheid). In de KWG worden 12 jongeren 24/7 begeleid, terwijl in de wooneenheid een groep van maximaal 4 jongeren van 16-18 jaar relatief zelfstandig woont. Doel van de begeleiding is de jongeren zelfredzaam en zelfstandig te maken voor hun 18e verjaardag wanneer zij de woongroep moeten verlaten en ze op eigen kracht mee moeten draaien in onze samenleving. De begeleiding vervalt dan namelijk van rechtswege waarmee ook de begeleiding vanuit de jeugdbescherming stopt (Faber, 2017).

1.2 Persoonlijke motivatie

Dat ik de mogelijkheid heb gekregen om deze opleiding te volgen, heeft te maken met het toeval dat ik op het laatste moment een stageplek kon krijgen bij vluchtelingenwerk Sittard-Geleen. Daar ben ik in aanraking gekomen met andere culturen. Het fascineerde mij hoe deze mensen in staat bleken om vanuit een, op zijn zachts uitgedrukt, zeer benarde situatie en geconfronteerd met normen en waarden die niet de hunne zijn, een nieuw leven op te bouwen. Echter, ik wilde ook graag met kinderen werken hetgeen leidde tot een praktijkplaats bij Gastenhof. In het derde jaar deed zich vervolgens de unieke gelegenheid voor dat ik beiden kon combineren en ik praktijkervaring mocht opdoen bij een kinderwoongroep (KWG) voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen in de leeftijd van 15 tot 18 jaar. De affiniteit met deze doelgroep, gecombineerd met de problematiek waarmee het team van de kinderwoongroep wordt geconfronteerd heeft mij gemotiveerd om dit onderzoek te gaan doen. Ik wil daarmee een bijdrage leveren aan de ontwikkeling en mogelijke verbeteringen in de jeugdzorg voor deze doelgroep. Meer specifiek wil ik onderzoeken op welke wijze ik zowel de jongere als de organisatie kan ondersteunen in haar taakstelling om de AMV’s te begeleiden naar zelfstandigheid.

1.3 Relevantie van het onderzoek voor het Social Work domein

Uit diverse onderzoeken (Sleijpen et al., 2017; Ferrier, Kahmann, Massink, De Gruijter, & Pels, 2017; Ferrier & Massink, 2016; Pharos, 2016-a; Uzozie & Verkade, 2016) komt naar voren dat men zich zorgen maakt over de sociaal-maatschappelijke positie en toekomst van de groep Eritrese AMV's. Zo constateren zij dat het integratietraject van de Eritreeërs moeizaam verloopt hetgeen zich vertaalt in een passieve houding op school, weinig vooruitgang in Nederlandse taalvaardigheden en minimale participatie aan de samenleving (Kennisplatform integratie & samenleving, 2016)). Een rapport van de Inspectie Jeugdzorg (2016) constateert dat opvanglocaties voor AMV's knelpunten ervaren in de opvang en begeleiding van de jongeren, zoals het regelmatig voorkomen van (geweldd)incidenten, veelvuldig schoolverzuim en zorgen rondom hun toekomstperspectief.

Uit gesprekken met mentoren van de KWG in Heerlen blijkt dat men zich zorgen maakt over de zelfredzaamheid wanneer de Eritrese jongeren de woongroep verlaten. Daarbij komt dat men bij sommige jongeren problemen ervaart in de begeleiding en dat zij zich geconfronteerd zien met jongeren die zich niets laten opleggen en grote moeite lijken te hebben met gezag alsmede met de Westerse gewoonten, normen en waarden. Bij sommige jongeren is sprake van overmatig gebruik van drank en drugs. Ook worden mentoren en leerkrachten in het ISK-onderwijs vaak geconfronteerd met schoolverzuim hetgeen ook terug te lezen is in diverse onderzoeken over Eritrese vluchtelingen (Ferrier & Massink, 2016; Kennisplatform Integratie & Samenleving, 2016; Pharos, 2016-b; Vrienden van Samah, 2017; Gemeente Den Haag, 2017). Om deel te kunnen nemen aan het maatschappelijk leven zijn kennis van de Nederlandse taal, het volgen van onderwijs en kwalificaties voor de arbeidsmarkt belangrijke indicatoren voor integratie evenals het hebben van betaald werk. Wanneer de mentoren niet de juiste begeleiding kunnen bieden aan de Eritrese AMV om zich te ontwikkelen, zullen ze niet goed integreren in onze samenleving. Het gevolg is dat ze buiten de maatschappij komen te staan en in een maatschappelijke achterstandssituatie dreigen te raken hetgeen kan leiden tot een nieuwe kwetsbare en kansarme bevolkingsgroep in onze samenleving in de toekomst. Dit zal van overheidswege leiden tot hoge maatschappelijke kosten vanwege het beslag op de sociale zekerheidsuitkeringen.

PROBLEEMANALYSE

In dit hoofdstuk vindt de uitwerking plaats van de onderzoeksvraag. Om tot een juiste onderzoeksvraag te komen, wordt eerst de aanleiding tot het onderzoek beschreven. Aan

de hand hiervan kom ik tot een probleemstelling. Tot slot worden onderzoeksdoelstelling, centrale vraag en deelvragen beschreven.

2.1 Aanleiding

Op de KWG's (Kinderwoongroep) van XONAR worden alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV) in opdracht van de Voogdijstichting Nidos begeleid met het doel om ze op 18-jarige leeftijd zo veel mogelijk zelfstandig te laten deelnemen aan de Nederlandse samenleving. Wanneer we spreken over alleenstaande minderjarige vreemdelingen, dan kunnen we deze jongeren typeren met de volgende trefwoorden: 'vluchteling', 'alleen' en 'adolescent'. We spreken over jongeren die hun land zijn ontvlucht en een gevaarlijke tocht hebben ondernomen van vele duizenden kilometers om elders in Europa een veilige plek te vinden. Tijdens hun reis hebben ze alles zelf moeten regelen. Er gold maar één regel: 'Survival of the Fittest'. In deze overlevingsmodus komen deze jongeren in een KWG terecht waarin ze structuur aangeboden krijgen en zij zich ineens aan allerlei regels moeten houden. Anderzijds zien ze een samenleving met grote vrijheden en allerlei verleidingen die voor het grijpen liggen (Schippers, 2017). Ze komen terecht in een onbekende culturele- en sociaalmaatschappelijke omgeving. De wereld zoals die voorheen voor hun was, is drastisch veranderd. Allerlei vanzelfsprekendheden vallen weg en de eigen culturele referentiekaders sluiten niet meer aan bij die nieuwe wereld die ze betreden. Dit kan leiden tot stress, ook wel acculturatiestress genoemd (Berry, 1997; Nevid et al., 2016). Bovendien staan ze voor de uitdaging om de puberteit te doorlopen zonder de ondersteuning van ouder(s). Veel van deze jongens hebben tijdens hun vlucht trauma's opgelopen. In een grootschalig onderzoek is vastgesteld dat AMV's een beduidend hoger risico lopen voor het ontwikkelen van psychopathologie dan vluchtelingenadolescenten met een familielid (Bean, 2006). Uit een meta-analyse blijkt dat 97 % van de onderzochte AMV's traumatische ervaringen hebben opgedaan hetgeen leidde tot hoge psychische druk (Witt, Rassenhofer, Fegert, & Plener, 2015). Dit kan zowel op de korte als lange termijn leiden tot emotionele en gedragsproblemen waardoor het dagelijkse functioneren van de jongeren alsmede hun ontwikkeling ernstig verstoord kan raken en het integratieproces hier in Nederland voor hen extra moeilijk maakt.

Het is belangrijk dat AMV's adequate begeleiding krijgen bij hun ontwikkeling naar volwassenheid en dat er aandacht is voor hun psychosociale behoeften. Dit is des te meer noodzakelijk omdat AMV's geen ouders in hun nabijheid hebben die hen helpen om te gaan met angst, verlies, verdriet, onzekerheid en pijnlijk herinneringen. Zij moeten deze vaardigheden van andere volwassenen leren zodat ze beter in staat zijn om te gaan met

hun angst, hun traumatische herinneringen en met de spanningen in hun leven. De verwachting is dat beheersing van deze vaardigheden ertoe leidt dat de jongeren positieve aanpassingsstrategieën ontwikkelen en hier passend gebruik van kunnen maken (Derluyn, Wille, De Smet, & Broekaert, 2005). Belangrijk is ook dat de jonge AMV de gelegenheid krijgt in een omgeving te leven waarin zijn fysieke en sociale veiligheid gewaarborgd is, waar sprake is van stabiliteit en continuïteit en waar begeleiders beschikbaar zijn die tegemoet kunnen komen aan de behoeften van de AMV.

2.1 Probleemstelling

Een groep alleenstaande minderjarige vreemdelingen die gevlucht zijn uit Eritrea en die wonen op een KWG in Heerlen of Maastricht. Het is de taak van de mentoren om deze jongeren te begeleiden naar een zelfstandig leven in een voor hen onbekende cultuur. Men maakt zich echter grote zorgen over de zelfredzaamheid wanneer de begeleiding vanuit XONAR stopt. Zo is het voor de mentoren niet altijd duidelijk hoe zij de jongeren zodanig kunnen begeleiden dat samen gewerkt kan worden aan de ontwikkelingstaken die zij moeten hebben volbracht, willen ze op hun 18^e een goed en zelfstandig leven in Nederland kunnen leiden. Wanneer de mentoren niet in staat blijken om de jongeren goed voor te bereiden op zelfredzaamheid, dan heeft dat de consequentie dat de AMV's uit Eritrea onvoldoende integreren. Dit zal de ontwikkelingskansen en toekomstperspectief van deze doelgroep binnen de Nederlandse samenleving nadelig beïnvloeden. Daarnaast vergroot dit het risico op het ontstaan van een nieuwe kwetsbare en kansarme bevolkingsgroep in de Nederlandse samenleving. Voor de jongeren betekent dit dat zij onvoldoende toegerust zijn om een positie binnen de Nederlandse samenleving in te nemen als gevolg van segregatie, mogelijke verslavingen en onvoldoende kwalificaties om een baan te vinden. Nu reeds worden vanuit de samenleving en de politiek waarschuwingen afgegeven dat het niet goed gaat met de integratie van Eritrese vluchtelingen (Sleijpen, van Es, te Brake, Mooren, Schippers, Ghebreab & Kusmalla, 2017; De gruijter, & Razenberg, 2017; Ferrier, Kahmann, Massink, De Gruijter, & Pels, 2017; Ferrier & Massink, 2016; Kamerstukken II, 22 831, nr. 125, 2016). Een succesvolle integratie en participatie start met een goede opvang en begeleiding van de jonge AMV's vanaf het moment dat zij in Nederland aankomen zodat zij bij het bereiken van de volwassen leeftijd, zelf hun weg weten te vinden in ons land.

2.2 Doelstelling

Doel van dit onderzoek is inzichtelijk maken wat de AMV van de mentor nodig heeft om zijn ontwikkelkansen te vergroten en op welke wijze de jeugdzorgwerker zodanige ondersteuning kan bieden bij zijn ontwikkeling waardoor gewerkt kan worden aan een

zelfstandige deelname aan de Nederlandse samenleving. De resultaten van dit onderzoek moeten leiden tot concrete verbeterpunten en aanbevelingen waardoor de mentoren gericht kunnen werken aan de ontplooiingskansen van de jongeren waardoor zij voldoende weerbaar en zelfredzaam zijn bij meerderjarigheid. Daarmee draag ik als beginnend social worker bij aan het creëren van mogelijkheden en kansen voor de jongere om zich zo goed mogelijk te ontwikkelen waardoor zijn kansen op een succesvolle participatie in de samenleving worden vergroot.

2.3 Centrale vraagstelling en deelvragen

Deze doelstelling leidt tot de volgende centrale onderzoeksvraag:

Op welke wijze kunnen mentoren tegemoetkomen aan de behoefte aan zorg en begeleiding van alleenstaande minderjarige vreemdelingen uit Eritrea die op een kindervoorgroep van XONAR verblijven.

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld. Als alle deelvragen zijn beantwoord is ook de hoofdvraag beantwoord (Kievit-Kester, 2014).

1. Wat wordt in de literatuur verstaan onder de begrippen ‘integratie’, ‘participatie’ ‘acculturatie’ en ‘zelfredzaamheid’ en welke interventies worden in de praktijk door de mentoren toegepast om daar invulling aan te geven (macro)?

De overheid hecht grote waarde aan de integratie van nieuwkomers. In het overheidsbeleid en wetgeving worden allerlei begrippen genoemd zoals zelfredzaamheid, integratie, participatie en acculturatie. Het is niet helemaal duidelijk wat moet worden verstaan onder bovengenoemde begrippen. De doelstelling op macroniveau is dan ook om hierover duidelijkheid te verschaffen. Dit is van belang omdat deze begrippen deel uitmaken van de probleemstelling, namelijk dat het gevaar bestaat dat de jongeren niet integreren en participeren. Ook het begrip ontwikkelingstaken zal nader gedefinieerd moeten worden aangezien de vervulling van de ontwikkelingstaken cruciaal is voor de weg naar een succesvolle deelname aan onze samenleving. Deze deelvraag zal worden beantwoord door middel van literatuuronderzoek. Met het doen van literatuuronderzoek verschaft ik mij een overzicht van de bestaande kennis over mijn onderwerp uit eerdere onderzoeken die ik kan gebruiken voor mijn eigen onderzoek. Bovendien verschaft het mij inzicht in de kenmerken van de begrippen waar ik mij op wil richten. Daarnaast wil ik in het praktijkonderzoek via semigestructureerde interviews antwoord krijgen op de

vraag op welke wijze de mentoren daar invulling aan geven en welke positieve factoren en stressoren het werken aan de integratie beïnvloeden.

2. Wat is in de literatuur bekend over de opvang en begeleiding van AMV's en hoe geven de mentoren en de voogd van de Eritrese AMV vorm aan de relatie en begeleiding? (meso)?

De doelstelling op meso niveau is het verkrijgen van inzicht in het beleid van XONAR en Nidos alsmede de concrete invulling van de begeleiding van AMV's. Met de verkregen informatie kan het beleid van de organisaties worden vergeleken met de huidige praktijksituatie. Deelvraag 2 is opgesteld om via deskresearch van procedures en methodieken antwoord te krijgen op de vraag op welke wijze de mentoren alsmede de voogd vormgeven aan de relatie en begeleiding van de AMV. Daarnaast wil ik via praktijkonderzoek erachter komen hoe de mentoren de jongere ondersteunen bij diens ontwikkelingstaken zoals die zijn neergelegd in de AMV-methodiek en wat zijzelf belangrijk vinden bij het begeleiden van AMV's. Op basis daarvan kan worden onderzocht of er alternatieven zijn die beter aansluiten bij de behoefte van de AMV's. Het instrument dat ik inzet om antwoord op deze deelvraag te krijgen is een semi gestructureerd interview. Met het interview met de voogd wil ik inzicht krijgen in de pedagogische visie van Nidos op de begeleiding van AMV's.

3. Wat hebben de mentoren nodig om de jongeren goed te begeleiden (meso)?

De mentoren ervaren in de begeleiding van de Eritrese AMV positieve aspecten maar lopen ook vaak tegen grenzen aan. Middels literatuuronderzoek wordt duidelijkheid verkregen wat daarover in de literatuur bekend is. Door middel van semigestructureerd interviews zal deze vraag worden beantwoord door de mentoren zelf. Deze vraag zal ook worden gesteld aan de voogd.

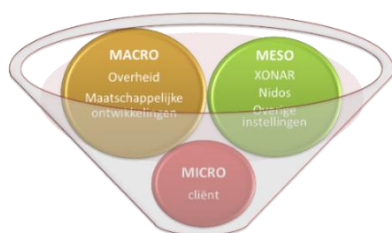
4. Hoe ervaren de AMV's de begeleiding op de KWG's in Heerlen en Maastricht en waar liggen de behoeften ten aanzien van de begeleiding en ondersteuning (micro)?

De doelstelling op microniveau is het inzichtelijk maken van de ervaringen, visies en meningen van jongeren t.a.v. de ervaren ondersteuning en begeleiding. Ik heb voor deze deelvraag gekozen omdat ik via praktijkonderzoek antwoord wil krijgen op de vraag hoe de jonge AMV's zelf de begeleiding op de woongroep ervaren en wat zij vinden nodig te hebben van hun mentoren. Het instrument dat ik daarvoor inzet is een semigestructureerde vragenlijst. Middels de vragenlijsten wil ik inzicht krijgen hoe de jeugdigen zich op de woongroep voelen, hoe zij de relatie met hun mentor zien en wat hun verwachtingen zijn m.b.t de toekomst in Nederland alsmede wat zij denken dat

daarvoor nodig is. Vanuit deze inzichten zullen aanbevelingen worden geformuleerd om de begeleiding voor de betrokkenen op te verbeteren. Het onderzoek zal zich richten op de KWG-locatie in Heerlen en twee locaties in Maastricht.

3. DOMEINVERKENNING

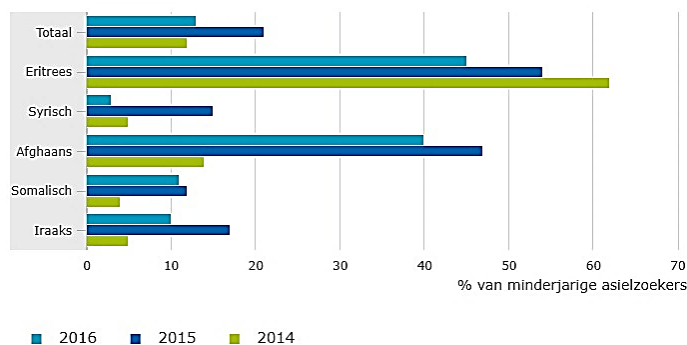
In de hiernavolgende hoofdstukken vindt de domeinverkenning plaats op micro-, meso-, en macroniveau. Op macroniveau wordt gekeken naar het beleid en de relevante wetgeving, op mesoniveau staat de organisatie XONAR en haar ketenpartners centraal en op microniveau zal worden ingegaan op de doelgroep,

Figuur 1: Domeinverkenning Macro, Meso, Micro

3.1 Domeinverkenning microperspectief

In dit hoofdstuk wordt kort de doelgroep geïntroduceerd waarnaar onderzoek wordt gedaan, te weten Eritrese alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV) in de leeftijd van 15 tot 18 jaar. In het theoretisch kader zal dieper worden ingegaan op de achtergrond en kenmerken van de doelgroep. De Rijksoverheid verstaat onder een alleenstaande minderjarige vreemdeling een jeugdige “die bij aankomst minderjarig is, afkomstig van buiten de Europese Unie en niet door een ouder of voogd wordt begeleid” (Rijksoverheid, z.d.). Deze jongeren hebben tot hun 18e jaar recht op opvang en begeleiding (Kinderrechtencollectief, z.d.). Daarom krijgen alle alleenstaande minderjarige vreemdelingen bij aankomst in Nederland een jeugdbeschermer toegewezen via de voogdij-instelling Nidos.

Figuur 2: Alleenstaande minderjarige vreemdeling naar herkomstland (CBS, 2017)

In 2017 hebben 1180 alleenstaande minderjarigen bescherming aangevraagd, tegenover 3.860 in 2015 en 1705 in 2016 (CBS, 2018). Hiervan hebben 480 de Eritrese nationaliteit.

Van de 1,7 duizend AMV's die in 2016 naar Nederland kwamen, hadden 775 (45 procent) de Eritrese nationaliteit (CBS, 2016). AMV's met een vluchtelingenstatus krijgen een tijdelijke verblijfsstatus van 5 jaar die daarna omgezet kan worden in een asielvergunning voor onbepaalde tijd. Voorwaarde is dat op het moment van aanvraag de statushouder nog steeds internationale bescherming nodig heeft en, wanneer ouder dan 18 jaar, geslaagd is voor het inburgeringsexamen. De vergunning kan bovendien (net als de tijdelijke vergunning) worden ingetrokken wanneer de statushouder een misdrijf pleegt of als blijkt dat hij onjuiste gegevens heeft verstrekt (Verblijfblog, z.d.). De doelgroep van dit onderzoek bestaat alleen uit mannelijke AMV's. Deze jongens nemen zorg af bij XONAR in de vorm van groepsbegeleiding.

3.2 Domeinverkenning mesoperspectief

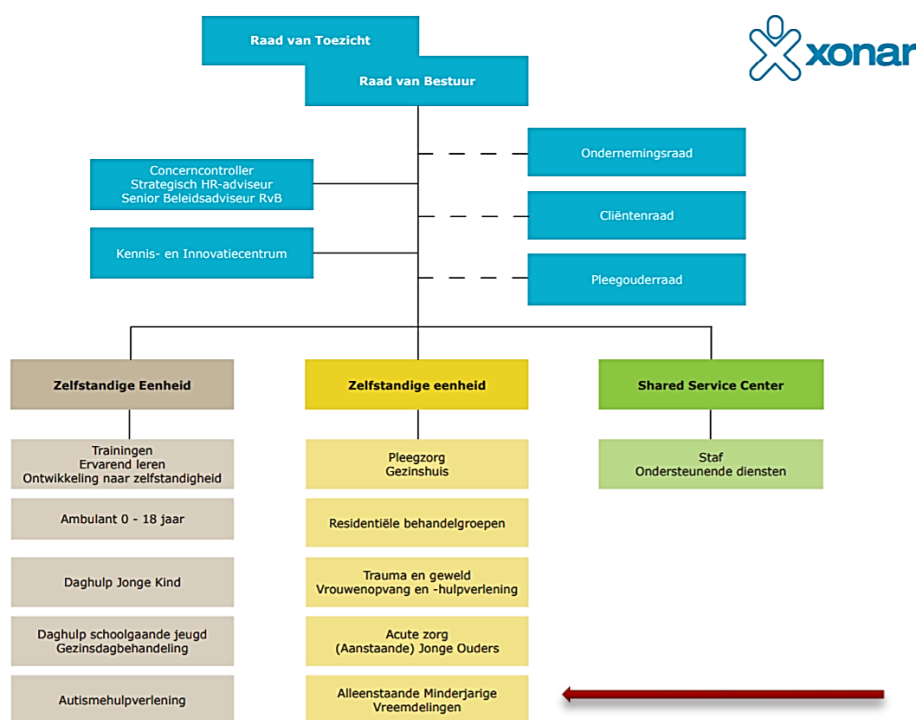
Op mesoniveau zijn diverse organisaties betrokken bij de begeleiding van de AMV. Achtereenvolgens zal worden ingegaan op de rol van de gemeente, de voogdijinstelling Nidos en de organisatie XONAR.

Gemeente: De gemeente heeft t.a.v. de opvang en huisvesting van AMV's niet alleen te maken met COA (beschermde opvang) en Nidos maar ook met aanbieders die door Nidos zijn gecontracteerd om de huisvesting en begeleiding uit te voeren, zoals XONAR. De gemeente heeft echter, net als de jeugdzorgaanbieder, geen invloed waar de individuele AMV wordt geplaatst (VNG, 2016). Wel is het zo dat AMV's meetellen voor de taakstelling en zodra ze 18 jaar worden in de gemeente worden gehuisvest. Ook t.a.v. de betaling van de opvang en begeleiding van het COA en Nidos speelt de gemeente geen rol. Nidos en COA worden betaald door het ministerie van Justitie en Veiligheid. De gemeente komt pas in beeld wanneer jeugdhulp en/of de leerplichtambtenaar ingeschakeld moet worden en wanneer de AMV meerderjarig wordt. Over de jeugdhulp zijn met de regering al vóór de inwerkingtreding van de Jeugdwet, afspraken gemaakt. Concreet houdt dat voor AMV's die op een KWG of KWE verblijven onder meer in dat de gemeente verantwoordelijk is voor de kosten van Jeugd-GGZ en Jeugd AWBZ conform de bepalingen in de Jeugdwet. Daarnaast is bepaald dat de gemeente verantwoordelijk is voor de realisatie van alle jeugdhulp voor zover die niet worden vergoed door de speciale ziektekostenverzekering voor AMV's (VNG, 2016).

Nidos: Nidos is een landelijk werkende voogdijinstelling, belast met onder meer de uitoefening van de tijdelijke voogdij over AMV's met een verblijfsstatus totdat deze de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt. Daarnaast is Nidos opdrachtgever en financier van gecontracteerde organisaties, die de opvang en begeleiding in een bepaalde regio bieden w.o. XONAR. Het is de taak van Nidos "om een gezonde ontwikkeling van het kind

te waarborgen, de belangen van het kind te behartigen en ervoor te zorgen dat het met achttien jaar zelfredzaam is” (Schipper, 2017). De voogd zorgt voor een veilige woon- en leefomgeving en ziet erop toe dat de ontwikkeling van de jeugdigen naar volwassenheid goed verloopt. Ook begeleidt de voogd de AMV bij zijn aanvraag voor gezinshereniging. Belangrijke beslissingen t.a.v. diens toekomstperspectief worden samen met de jongere genomen. De voogd treedt regelmatig in overleg met school en de toegewezen mentor om ervoor te zorgen dat alles goed is geregeld. Als er problemen dreigen, grijpt de voogd in en schakelt externe hulpverlening in (Inspectie Jeugdzorg, 2011). De begeleidingsbehoefte verschilt per jongere en dat betekent dat de begeleiding door de voogd maar ook door de jeugdzorgwerkers bij XONAR, maatwerk blijft voor iedere AMV afzonderlijk (Schipper, 2017; Spinder & van Hout, 2008).

XONAR: De missie van XONAR t.a.v. de begeleiding van AMV's luidt: “De begeleiding richt zich op het onderhouden en creëren van de eigen woon- en leefsituatie, leren zorg dragen voor gezondheid en persoonlijke ontwikkeling, zelfredzaamheid, emotionele weerbaarheid, gedrag en verwerking van trauma's. We ondersteunen intensief de voorbereiding op de toekomst, waar ook ter wereld” (Xonar.nl, z.d.)

Figuur 3: organisatiestructuur XONAR

XONAR biedt onder meer opvang en begeleiding aan AMV's. Hiervoor zijn contracten afgesloten met COA (beschermde opvang AMV) en met Nidos, een landelijk werkende instelling voor voogdij en gezinsvoogdij. De opvang en begeleiding wordt gerealiseerd d.m.v. Kinderwoongroepen (KWG) van elk 12 AMV'S en Kleine Wooneenheden (KWE) van

ongeveer 4 AMV's. Daarnaast biedt XONAR beschermde opvang van AMV's die slachtoffer zijn geworden van mensenhandel en/of -smokkel (XONAR, 2016).

Vanuit Nidos heeft XONAR de opdracht om de jongeren kennis te laten maken met de Nederlandse normen en waarden en ze op weg te helpen naar zelfstandigheid. Met de overeenkomst met Nidos verplicht XONAR zich dat invulling wordt gegeven aan het landelijk beleid om deze jongeren zo goed mogelijk voor te bereiden op de participatie in onze samenleving. De mentoren werken in de in zogenaamde zelforganiserende teams. In de dagelijkse begeleiding proberen de mentoren de jongeren het gevoel te geven een 'thuis' te hebben (zover dat mogelijk is) en richten zij zich op het aanleren van basale dingen die voor de AMV heel vreemd zijn (COA, 2010). Dat zijn bijvoorbeeld leren zorg dragen voor de eigen gezondheid, leren koken, schoonmaken en wassen. Maar ook het zelfstandig leren maken van afspraken en die nakomen. De begeleiding is gehouden aan het werken volgens de richtlijnen zoals Nidos die heeft opgesteld. Planmatig werken de mentoren conform de door COA opgestelde AMV-methodiek w.o. de toepassing van het competentieformat (bijlage 1) en richtlijnen t.a.v. de besteding van financiële middelen voor de jongeren. Mentoren en voogden van Nidos werken in die zin zeer nauw samen in de begeleiding van de AMV naar zelfstandigheid.

3.1 Domeinverkenning macroperspectief

Onderstaand wordt vanuit macroperspectief gekeken naar de invloed van de maatschappelijke ontwikkelingen alsmede relevante regelgeving op het leveren van afgestemde begeleiding binnen dit organisatieonderdeel van XONAR alsmede Nidos.

Rijksoverheid: In het Nederlandse migratiebeleid krijgt de positie van AMV's speciale aandacht. Dit beleid is in 2014 aangepast in die zin dat de opvang meer gericht is op kleinschalige opvang (Kamerstukken II, 27 062, nr. 95, 2014). Dit is gebeurd naar aanleiding van de constatering dat het opvangbeleid niet tegemoetkwam aan het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind. (Kamerstukken II, 19 637, nr. 1635). Zo werd aangegeven dat het opvangbeleid gekenmerkt werd door "een hoge mate van onzorgvuldigheid, het in de illegaliteit drijven van kinderen, het stellen van terugkeer boven bescherming en het nodeloos belemmeren van de ontwikkeling van kinderen" (Defence for Children, 2013). De recente beleidsmaatregelen voor deze doelgroep worden nogmaals weergegeven in de begroting van het Ministerie van Justitie en Veiligheid voor het jaar 2018 (Kamerstukken II, 34 775 VI, nr. 17, 2017). Van belang zijnde informatie voor dit afstudeerwerk zijn ten eerste dat AMV's een voogd toegewezen krijgen tot zij 18 jaar zijn. Ten tweede dat de begeleiding van AMV's wordt afgestemd op hun verblijfstatusperspectief: integratie als er een verblijfsvergunning is verleend of

terugkeer als de aanvraag is afgewezen. Bij de opvang van AMV's staat kleinschaligheid voorop. AMV's tot en met 14 jaar met een verblijfsvergunning worden onder verantwoordelijkheid van Nidos, zo veel mogelijk in opvanggezinnen geplaatst. AMV's, ouder dan 14 jaar, met verblijfsvergunning, worden door Nidos opgevangen in kleinschalige woonvoorzieningen. AMV's ouder dan 14 jaar die nog wachten op een beslissing op hun asielaanvraag of van wie de asielaanvraag is afgewezen worden opgevangen in kleinschalige woonvoorzieningen voor jongeren van het COA met 24-uursbegeleiding. AMV's van wie wordt ingeschat dat zij slachtoffer zijn van mensenhandel, worden opgevangen in de beschermde opvang.

Jeugdwet: Per 1 januari 2015 is de Jeugdwet van kracht. Daarin staat onder meer: “alle kinderen moeten gezond en veilig kunnen opgroeien, hun talenten ontwikkelen en naar vermogen participeren in de samenleving” (Rijksoverheid, 2013). Een belangrijk uitgangspunt van de wet is dus actieve maatschappelijke participatie van jeugdigen. De eigen verantwoordelijkheid, kracht en mogelijkheden van de jeugdige, diens gezin en sociale omgeving staan centraal en dienen versterkt te worden. Voor jongeren die opgroeien in afwezigheid van hun ouders zijn zorgprofessionals de primaire opvoeders en bereiden zij de jongeren voor op een zelfstandige toekomst. Dit moet leiden tot het verkleinen van professionele zorgafhankelijkheid in de toekomst.

Leerplichtwet: “Een diploma biedt meer kans op een baan” zo stelt de website van de rijksoverheid (z.d.-b). Arbeidsparticipatie in de vorm van een betaalde baan wordt gezien als een belangrijke voorwaarde voor integratie in onze samenleving. Taalbeheersing is een randvoorwaarde voor het verkrijgen van een betaalde baan (Sociaal-Economische Raad, 2016; CBS, 2016). Dit zijn belangrijk gegevens voor jongeren die zich in Nederland vestigen om hier een toekomst op te bouwen. In de leerplichtwet is geregeld dat kinderen in de leeftijdscategorie van vijf tot achttien jaar leerplichtig zijn totdat ze een startkwalificatie hebben. Voor leerlingen in de leeftijdscategorie van vijf tot zestien jaar heet dit de leerplicht, voor jongeren in de leeftijdscategorie zestien tot achttien jaar de kwalificatieplicht. De AMV's die onder begeleiding van XONAR staan, zijn niet inburgeringsplichtig omdat zij leerplichtig zijn en naar school gaan (VNG, 2016). Jongeren in de leeftijd van het voortgezet onderwijs volgen maximaal twee jaar onderwijs in een Internationale Schakel Klas (ISK). Het onderwijsprogramma bestaat vaak voor 80% uit taalonderwijs waarbij in het tweede jaar toegewerkt wordt naar uitstroom naar het reguliere onderwijs (VNG, 2016). Daarnaast worden vakken gegeven zoals wiskunde, mens en maatschappij en biologie.

Wanneer een leerling te vaak school verzuimt, schakelt de school de leerplichtambtenaar

in. In de leerplichtwet wordt benoemd dat wanneer de leerling ongeoorloofd 16 uur les- of praktijktijd heeft verzuimd in een periode van vier opeenvolgende lesweken, de leerplichtambtenaar een onderzoek naar het verzuim instelt. De leerplichtambtenaar kan een proces-verbaal opmaken. De rechter kan vervolgens een taakstraf of geldboete opleggen aan leerplichtige jongeren vanaf 12 jaar en bij ernstige gevallen zelfs een voorwaardelijke gevangenisstraf met proeftijd. (Rijksoverheid, z.d-b.).

Bij de jongeren die binnen de woongroepen worden begeleid is structureel sprake van schoolverzuim. Dit wordt onder meer ook gesignaleerd in de literatuur over de opvang van AMV's (Inspectie Jeugdzorg, 2016; VNG, 2017, Pharos, 2016-b). De signalen hebben ertoe geleid dat Ingrado, de landelijke vereniging voor leerplichtambtenaren, van het Openbaar Ministerie de opdracht heeft gekregen om signalen vanuit de gemeenten te inventariseren over hoe er omgegaan wordt of kan worden omgegaan met schoolverzuim van AMV's (Ingrado, 2017). Doel van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht op de verzuimproblematiek van de AMV's en het bespreken van mogelijke oplossingen met voogdij-instelling NIDOS en het Ministerie van Justitie & Veiligheid. Het onderzoek is nog lopende; er zijn nog geen resultaten bekend.

4. METHODISCHE ONDERBOUWING

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe ik het onderzoek heb vormgegeven. Er wordt uitgelegd om welk soort onderzoek het gaat, welke dataverzamelmethode zijn ingezet en waar de onderzoekspopulatie uit bestaat. Tot slot geef ik aan op welke wijze ik triangulatie heb toegepast om de validiteit en betrouwbaarheid te vergroten.

4.1 Onderzoekstype

Aangezien het hier gaat om een onderzoek dat relevant is voor de praktijk is het een praktijkgericht onderzoek. Het onderzoek is daarnaast een kwalitatieve beschrijvende survey. Kwalitatief omdat situaties en personen worden beschreven m.b.t. kwalitatieve gegevens die verzameld worden via diverse onderzoeksmethoden zoals interviews, observaties en/of bestaande literatuur (Baarda et al., 2013). Beschrijvend omdat een beeld wordt geschetst van de inhoud en betekenis van een situatie. In een survey beschrijf je gevoelens, opvattingen, betekenissen en gedragingen van een specifiek groep mensen op basis van een beperkt aantal interviews (Baarda et al., 2013). Binnen dit onderzoek worden belevingen en uitspraken van cliënten, mentoren en voogd beschreven.

4.2 Onderzoekspopulatie

Tabel 1 geeft de partijen weer die betrokken zijn bij de doelgroep van mijn onderzoek. Het onderzoek beperkte zich tot de jongeren (9) mentoren (6) en een voogd (1).

	N	n	Deelvraag	Onderzoeksinstrument
Eritrese AMV's	16	9	1, 2, 4	Literatuurstudie Half gestructureerde vragenlijst
Mentoren	10	6	1, 2, 3,	Literatuurstudie Half gestructureerd interview
Voogd	4	1	1, 2, 3	Literatuurstudie Half gestructureerd interview

Tabel 1: onderzoekspopulatie

Onderzoekseenheden

	N	n	Mannelijk	Leeftijd (m)	Vrouwelijk	Leeftijd (v)
Woongroep	16	9	9		0	
			1	15		
		4		16		
		4		17		
Mentoren	10	6	2		4	
			1	31	1	28
		1		53	1	29
					1	49
					1	59
Nidos voogd	4	1			1	37

Tabel 2: Onderzoekseenheden

Respondenten groep 1: Mentoren en voogd werkzaam op een KWG locatie. Mentoren op de verschillende KWG-locaties hebben dagelijks met de jongeren te maken. En hoewel het contact tussen jongere en voogd eenmaal in de 6 weken plaatsvindt, is hij een belangrijke schakel binnen het begeleidingsproces. Het is daarom belangrijk hem te bevragen over de beschreven problematiek. Vanuit deze respondentengroep is geïnterviewd op welke wijze ze de relatie en de begeleiding vormgeven, welke methodieken en interventies worden toegepast en welke factoren belemmerend dan wel helpend zijn om AMV's te empoweren. Ook wordt ingegaan op de vraag welke positieve en negatieve aspecten men ervaart in de begeleiding en wat men nodig heeft om deze jongeren goed te kunnen begeleiden. Gezien het tijdsbestek van het onderzoek bleek het onmogelijk om alle mentoren op de drie KWG-locaties van XONAR en alle voogden van Nidos te bevragen. Voor de bevraging van de mentoren is gebruik gemaakt van een gestratificeerde steekproef. Van iedere locatie zijn 2 mentoren geïnterviewd op basis van

beschikbaarheid. Met de gestratificeerde aselecte steekproef garandeer ik dat alle drie locaties vertegenwoordigd zijn (Baarda et al., 2013). De jeugdbeschermer is gekozen op basis van haar ervaring bij Nidos. Zowel de voogd als de mentoren hebben een HBO-opleiding in de sociale sector afgerond zoals SPH, pedagogiek of Social Work.

Respondenten groep 2: Mannelijke AMV's wonend op een KWG. Het betreft hier 9 mannelijke AMV's, variërend in de leeftijd van 15 tot 18 jaar uit Eritrea. Bij deze respondentengroep is onderzocht hoe zij de relatie met de mentor en de voogd ervaren, wat zij zien als helpend en belemmerend t.a.v. hun groei naar zelfstandigheid en hoe zij denken dat de mentoren hen hierbij kunnen helpen. Ook bij deze respondentengroep was het gezien het tijdsbestek van het onderzoek onmogelijk om alle AMV's te bevragen. Voor de selectie van de AMV's is gebruik gemaakt van een enkelvoudige a-selecte steekproef. Alle jongeren zijn voorafgaand aan de afname van de vragenlijst geïnformeerd over het onderzoek. In de loop van de weken daarna zijn willekeurig jongeren gevraagd om mee te werken, die op dat moment op de woongroep waren.

4.3 Dataverzameling

De doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de ervaringen, visies en meningen van jongeren, mentoren en voogd t.a.v. de beschreven problematiek. Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden zijn verschillende dataverzamelingsmethoden ingezet, te weten literatuuronderzoek, semigestructureerde interviews en een gestructureerde vragenlijst. Tabel 3 toont op welke wijze het onderzoek is vormgegeven.

Beantwoording deelvragen

	Literatuurstudie	Gestructureerde vragenlijst	Semi gestructureerd interview
Deelvraag 1	x		
Deelvraag 2	x		X
Deelvraag 3	x		X
Deelvraag 4	x	x	X

Tabel 3: overzicht beantwoording deelvragen

4.3.1 Literatuuronderzoek: Om het onderzoek theoretisch te onderbouwen heb ik literatuuronderzoek en deskresearch gedaan. Hiermee worden deelvragen 1 t/m 4 beantwoord. Baarda spreekt van deskresearch als je gebruik maakt van bestaande gegevens van bijvoorbeeld organisaties (2013). Hierbij kan worden gedacht aan beleidstukken van XONAR en procedures en methodieken van Nidos zoals de vernieuwde AMV-methodiek (2010) en de interculturele pedagogische visie.

4.3.2 Half gestructureerd interview: Een interview is met name geschikt om kennis te vergaren over wat mensen voelen en denken (Baarda, et al., 2013). Om deelvraag 3 en 4 te beantwoorden heb ik daarom voor deze manier van dataverzameling gekozen. Het betreft semigestructureerde interviews met mentoren die AMV's begeleiden en een voogd. Door voor deze interviewvorm te kiezen zit ik niet vast aan gestructureerde vragen die systematisch afgewerkt moeten worden maar ik bied de respondenten de mogelijkheid om hun verhaal te doen. Er is een topiclijst opgesteld van de benodigde informatie om deze deelvragen te beantwoorden. Zie hiervoor bijlage 4. Om het te onderzoeken thema vanuit verschillende partijen te bekijken, is ervoor gekozen om ook een voogd van Nidos te bevragen naar diens visie en knelpunten waarmee zij te maken krijgt.

4.3.2 Semigestructureerde vragenlijst: Voor de beantwoording van deelvraag 4 is een vragenlijst ingezet die individueel met de jongeren is ingevuld met gebruikmaking van schaalvragen. Bij een schaalvraag beantwoordt de respondent een stelling op basis van een schaal bestaande uit twee uiterste waarden met een aantal tussenliggende waarden (Donk & Lanen, 2015). De antwoordmogelijkheden worden weergegeven in de vorm van non-verbale ankers (Brinkman, 2014). Deze vorm is met name geschikt voor het bevragen van kinderen en voor mensen die de Nederlandse taal nog niet goed spreken. Als basis voor het samenstellen van de vragenlijst heb ik gebruik gemaakt van een gevalideerde vragenlijst, te weten de Agency vragenlijst (Verhaeghe, 2012). In de vragenlijst wordt aan de jongere gevraagd in welke mate hij het eens is met bepaalde stellingen. Daarnaast bevat de lijst vragen in welke mate de jongere steun ervaart van de mentor en in welke mate hij van de mentor leert hoe hij zijn weg vindt in de Nederlandse samenleving. Voor enkele jongens is een tolk ingeschakeld omdat zij de Nederlandse taal onvoldoende beheersen.

4.5 Toepassing triangulatie

Om de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen is triangulatie toegepast. Baarda (2013) spreekt van datatriangulatie wanneer gebruik wordt gemaakt van verschillende dataverzamelmethode. Datatriangulatie verhoogt de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek. Door het onderzoeken van verschillende bronnen (cliënten, mentoren en voogd) is brontriangulatie toegepast. Bij brontriangulatie verzamel en vergelijk je data van verschillende typen respondenten. Zoals uit tabel 3 is op te maken zijn, behalve literatuuronderzoek, verschillende onderzoeksinstrumenten ingezet. Dit wordt ook wel methodische triangulatie genoemd.

4.5.1 Validiteit en betrouwbaarheid: Volgens Kiewit-Kester (2014) wordt de validiteit van een onderzoek bepaald door de mate waarin de onderzoeksinstrumenten meten wat ze beogen te meten. De validiteit van de interviews is gewaarborgd door voorafgaand aan de interviews de opzet van het gesprek en de vragen te verstrekken aan de mentoren. Het gesprek is opgenomen met behulp van een voicerecorder, zodat de antwoorden van de mentoren gecontroleerd konden worden tijdens de analyse en verwerking van de resultaten. De interviews zijn verbatim uitgeschreven en vervolgens verwerkt d.m.v. open, axiaal en selectief coderen. In bijlagen 5 t/m 7 is de gevolgde verwerkingwijze weergegeven. Wat betreft de vragenlijst voor de jeugdigen, heb ik ervoor gekozen om minimaal de helft van het aantal op een KWG wonende AMV's bij het onderzoek te betrekken zodat ik voldoende vergelijkingsmateriaal had. Door meerdere jongeren in mijn onderzoek te betrekken, vergroot ik de betrouwbaarheid.

4.5.2 Toevalsfactoren: Met betrekking tot het onderzoek zijn er toevalsfactoren die het onderzoeksresultaat minder betrouwbaar kunnen maken (Baarda, 2013). Zoals eerder in dit document vermeld, zijn de AMV's vaak wantrouwend tegenover volwassenen. Het kan daardoor voorkomen dat ze geen heil zien in het onderzoek en weigeren daaraan mee te werken. De mentoren hebben de jongeren tijdens gesprekje's voorgelicht over de opzet en het doel van het onderzoek evenals het feit dat het onderzoek absoluut anoniem is. Ook is aangegeven dat hun ervaringen belangrijk zijn voor de verbetering van de begeleiding van de AMV's. Ten aanzien van de vragenlijsten en de interviews moet rekening worden gehouden met het feit dat de uitkomsten hiervan momentopnamen zijn en dat verkregen informatie beïnvloed wordt door de gemoedstoestand van de participanten aan het onderzoek. Daarnaast kan werkdruk van invloed zijn op de verdieping en/of verklarende toelichting op bepaalde antwoorden. Er zijn daarom concrete afspraken gemaakt t.a.v. het tijdstip van de afname van de interviews zodat er ruim de tijd was om de vragen te beantwoorden. Ook de taalvaardigheid is van invloed op de onderzoeksresultaten. De AMV's spreken en verstaan de Nederlandse taal slecht. Hierdoor kan het voorkomen dat ze de vragen anders interpreteren dan ze zijn bedoeld (Baarda et al., 2013). Bij het samenstellen van de vragenlijsten is hier rekening mee gehouden, o.a. door de vragenlijst met de mentoren te bespreken. Ook het gebruik van een tolk heeft invloed op de betrouwbaarheid van de resultaten aangezien de tolk de vragen vanuit zijn eigen referentiekader vertaalt. Tot slot kan het zijn dat mijn aanwezigheid, door gevoelens van sympathie, antipathie, vroegere conflicten of mijn positie als mentor, de beantwoording van de vragen van de AMV's heeft beïnvloed. Met meer aspecten kon ik geen rekening houden. Zo zullen de antwoorden van de mentoren

en de AMV's steeds gekleurd zijn door hun eigen referentiekader waardoor de antwoorden subjectief gekleurd zijn. Dit is echter niet te vermijden. Zoals uit bovenstaande blijkt heb ik zoveel mogelijk maatregelen genomen om de toevalsfactoren te minimaliseren, hetgeen de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot.

5. THEORETISCH KADER

In dit hoofdstuk wordt relevante literatuur beschreven met betrekking tot de beantwoording van de hoofd- en deelvragen. Er wordt ingegaan op diverse thema's waarbij bestaande informatie is onderzocht die relevant is voor het onderzoek. Zo wordt onder meer ingegaan op de begrippen integratie, acculturatie en zelfredzaamheid. Daarnaast worden relevante aspecten van de COA-methodiek alsmede het interculturele pedagogisch kader van Nidos beschreven. Last but not Least wordt nader ingegaan op de culturele achtergrond en kenmerken van de Eritrese AMV's. Voor het literatuuronderzoek is gebruik gemaakt van verschillende databanken zoals Google Scholar, Springerlink en de (online) bibliotheek van Hogeschool Zuyd.

Integratie, participatie en acculturatie

Eerder in dit document werd aangegeven dat het hebben van betaald werk een positieve uitwerking heeft op de integratie en participatie van inwoners met een migratieachtergrond. In dit hoofdstuk zullen deze begrippen vanuit de literatuur nader worden gedefinieerd.

In zowel de wetenschappelijke literatuur als in overheidsdocumenten worden de begrippen integratie en participatie verschillend uitgelegd. De psycholoog Berry (1997) spreekt van integratie wanneer: “there is some degree of cultural integrity maintained, while at the same time seeking to participate as an integral part of the larger social network”. Bij integratie is er volgens Berry sprake van zowel het behouden van eigen cultuur als het aanpassen aan en participeren in de nieuwe cultuur.

In de meest recente literatuur wordt m.b.t. integratie een onderscheid gemaakt tussen structurele en sociaal-culturele integratie (Huijnk, Dagevos, Gijsberts, & Andriessen, 2015). Structurele integratie verwijst naar de maatschappelijke posities die migranten innemen in onze samenleving, bijvoorbeeld t.a.v. onderwijs, arbeidsmarkt, inkomen en huisvesting. Als indicatoren voor de structurele integratie worden participatie aan onderwijs en arbeid gehanteerd. Sociaal-culturele integratie wordt daarbij weer onderverdeeld in een sociale en een culturele component (Huijnk et al., 2015). Culturele integratie komt tot uiting in de mate waarin normen en waarden van mensen met een Nederlandse achtergrond worden overgenomen door personen met een

migratieachtergrond. Onder sociale integratie wordt onder meer de mate verstaan waarin mensen met een migratieachtergrond het wenselijk vinden om contacten te onderhouden met mensen met een Nederlandse achtergrond en die ook daadwerkelijk onderhouden (Dagevos, 2001). In die zin verwijst sociale integratie naar de afstand die leden van verschillende groepen wel of niet tot elkaar bewaren en de sociale banden die tussen hen bestaan.

Participatie is ‘meedoen aan de samenleving’ (Van Houten & Winsemius, 2010).

Participatie richt zich op verschillende domeinen zoals sociaal-culturele, economische en maatschappelijke domeinen. Het deelnemen aan de arbeidsmarkt valt onder economische participatie terwijl sociaal-culturele participatie verwijst naar deelname aan onderwijs en scholing. Ook hier wordt een opleiding gezien als een belangrijke voorwaarde voor economische participatie. Van maatschappelijke participatie is sprake wanneer men deelneemt aan sociale netwerken. Engbersen (et al., 2015) constateren dat sommige categorieën vanwege hun problematiek niet goed integreren via de hierboven genoemde domeinen waardoor zij afhankelijk zijn van voorzieningen zoals een uitkering, psychologische en/of psychiatrische hulp, drugshulpverlening en dag- en nachtopvang.

Acculturatie: Wanneer we ingaan op de begrippen integratie en participatie kunnen we niet om John W. Berry heen, een van de grondleggers van het acculturatiemodel.

Acculturatie verwijst volgens Berry (1997) naar de sociale, culturele en psychologische processen die zich afspelen bij de aanpassing in de nieuwe samenleving. Meer concreet naar de mate waarin waarden en normen, taal en tradities worden aangehouden dan wel worden overgenomen van de ontvangende samenleving. Eerder in dit afstudeervoorstel heb ik aangegeven dat AMV’s acculturatiestress ondervinden. Dit begrip verwijst naar de stress die het gevolg is van de cultuurverandering (Berry 1997). Berry heeft een model ontworpen waarin hij verschillende migratiestrategieën onderscheidt voor het proces van aanpassing aan een andere cultuur: integratie, assimilatie, segregatie en marginalisatie (figuur 4).

	Behouden eigen culturele identiteit	
Relaties aangaan met ontvangende samenleving?	Ja	Nee
Ja	Integratie	Assimilatie
Nee	Separatie	Marginalisatie

Figuur 4: Acculturatiestrategieën van Berry (Bron: Berry, 1997)

Het acculturatieproces begint voor de AMV bij hun aankomst in Nederland waarin culturele en psychologische veranderingen optreden door contact tussen verschillende culturele groepen. Hoe dit proces verloopt is onder meer afhankelijk van de mate waarin de AMV blijft vasthouden aan zijn oorspronkelijke culturele identiteit en de mate waarin hij gemotiveerd is om te willen deelnemen (participeren) in de nieuwe samenleving. Wanneer de migrant zich volledig aanpast aan de ontvangende samenleving, zonder behoud van eigen cultuur, wordt dit assimilatie genoemd. Wanneer sprake is van separatie dan is er een sterke identificatie met het thuisland. Men hecht vooral aan cultuurbehoud. Als derde onderscheidt Berry integratie. Bij deze strategie is sprake van een positieve houding ten opzichte van zowel het thuisland als het ontvangende land. Bij de vierde strategie heeft de AMV geen binding met beide groeperingen. Men spreekt dan van marginalisatie. Dit kan leiden tot sociaal isolement (Huijnk et al., 2015).

Volgens Berry is integratie de meest positieve acculturatiestrategie want dan zal de AMV relaties aangaan met de ontvangende samenleving terwijl hij zijn eigen cultuur behoudt. Bovendien zorgt deze strategie voor een gevoel van welbevinden. Het proces van acculturatie waarin de jongere de nieuwe samenleving leert kennen en op zoek gaat naar zijn eigen positie en rol hierin, brengt voor de AMV veel stress met zich mee en kan zelfs leiden tot psychische problemen. Hierop zal verder in dit hoofdstuk worden ingegaan.

Zelfredzaamheid: Zowel in de (overheids)literatuur als in de COA-methodiek (2012) en op de website van XONAR (XONAR.nl) wordt regelmatig gesproken over zelfredzaamheid. De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) hanteert de volgende de volgende definitie van zelfredzaamheid: “Het lichamelijke, verstandelijke, geestelijke en financiële vermogen om zelf voorzieningen te treffen die deelname aan het normale maatschappelijke verkeer mogelijk maakt” (Kamerstukken II, 30 131, nr.65).

Zelfredzaamheid wordt dus gerelateerd aan participatie. In het praktijkonderzoek zal onder meer onderzocht worden op welke wijze de mentoren hier in de praktijk betekenis aan geven.

Zoals uit de literatuur blijkt vormen het zelfredzaam zijn, actief meedoen en werken een belangrijk uitgangspunt in de huidige participatiesamenleving. Het voldoende gekwalificeerd zijn voor de arbeidsmarkt is een belangrijke indicator voor integratie evenals het hebben van betaald werk. De toegang tot werk en een opleiding opent de weg naar contact met mensen met een Nederlandse achtergrond om hun taal en gewoonten te leren. Betaald werk creëert financiële middelen om in het maatschappelijk leven te participeren, zoals deelname aan het verenigingsleven (Huijnk, & Andriessen, 2016). We hebben ook kunnen lezen dat deelname aan onderwijs en het beheersen van

de Nederlandse taal cruciaal is voor arbeidsparticipatie. De AMV wordt daarmee economisch zelfstandig en hoeft geen beroep te doen op sociale voorzieningen. Op basis van de hierboven beschreven literatuur kan gesteld worden dat het integratieproces van AMV's, die in de KWG worden begeleid, op diverse domeinen nu reeds in gevaar komt. Zeker gezien het hoge schoolverzuim en het feit dat zij zich binnen hun eigen culturele groep blijven bewegen en de stap naar buiten niet durven zetten.

Het kind achter de alleenstaande minderjarige vreemdeling

Jong en op de vlucht

In Eritrea heerst een dictatuur waar volgens de mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties sprake is van ernstige mensenrechtenschendingen. De belangrijkste reden dat Eritreeërs hun land ontvluchten is de verplichte dienstplicht voor zowel mannen als vrouwen en die vele jaren kan duren (Ministerie van Binnenlandse Zaken, 2017). Om aan de totalitaire controle op hun leven te ontkomen vluchten de AMV's via de buurlanden Ethiopië en Sudan naar Libië om per boot de Middellandse Zee over te steken naar Italië, en vervolgens door te reizen naar Noord-Europa ((Andebrhan, 2017-b).

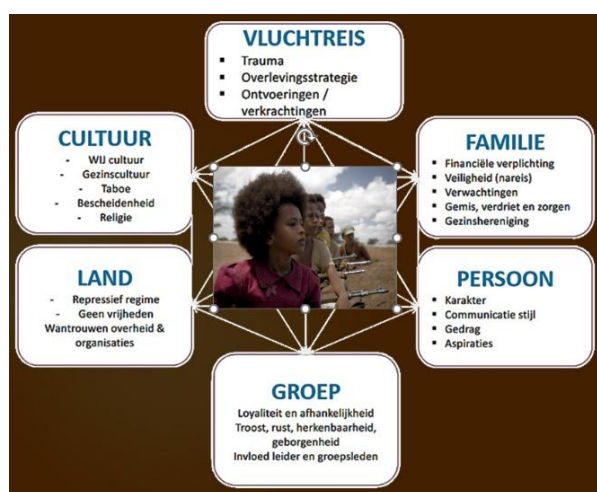
De AMV's vertrekken vaak in groepen. Volgens Andebrhan (2017-a) is er haast nooit overleg met de ouders wanneer een AMV vertrekt. Familie wordt in kennis gesteld wanneer ze in een vluchtelingenkamp in Ethiopië zitten. Zij betalen vervolgens de reis zodat ze door kunnen reizen. Ook worden ze vaak door familie gestuurd met een opdracht tot gezinshereniging. Dat houdt in dat ze verplicht hun vertrouwde omgeving achter moeten laten. Het vertrek brengt verdriet en heimwee, soms woede en frustratie met zich mee. Dit verlies maakt de jongeren kwetsbaar. Vaak ook hebben deze jongeren tijdens hun vlucht schokkende ervaringen meegemaakt die ze moeilijk kunnen verwerken. Wanneer ze vervolgens in Nederland aankomen zijn zij op grond van traumatische ervaringen extra gevoelig voor stress. Zij zullen geneigd zijn om in situaties die voor hen onveilig lijken, te handelen vanuit hun overlevingsstrategieën die in Nederland niet meer functioneel zijn en conflicten kunnen oproepen (Van der Veen, 2002).

Oorlogsgeweld, migratie, de culturele ontworteling, het verschil in taal en cultuur, uiterlijk en huidskleur alsmede de aanpassing aan de omstandigheden in een nieuwe omgeving vormen risicofactoren die de ontwikkeling van de AMV kunnen belemmeren. Ook vormen ze een risico voor het ontwikkelen van psychosociale problemen (Van der Veer, 2002, Derluyn & Broekaert, 2007; Schippers, 2017; Derluyn, 2011; Sleijpen et al., 2017). In zijn lezing onderschrijft Andebrhan (2017-a) de conclusies uit de onderzoeken en voegt daaraan toe dat de begeleidingstijd voor de Eritrese vluchteling die vaak pas in

de leeftijd van 16 à 17 jaar in Nederland aankomt, veel te kort is om perspectieven voor de toekomst te zien. Hij geeft verder aan dat wanneer de AMV een perspectief heeft, hij beter in staat is om datgene wat hij heeft meegemaakt een plek te geven want hij is dan bezig met het opbouwen van een nieuw leven.

Culturele achtergrond van Eritrese vluchtelingen

Om meer te weten te komen over de culturele achtergrond van de jongeren uit Eritrea, heb ik een lezing bekeken die een ex-AMV heeft gegeven tijdens een LOWAN studiedag (Ondersteuning Onderwijs Nieuwkomers). Binyam Anderbrhan is een Eritreeër die als 12-jarige naar Nederland is gevlucht en zelf heeft ondervonden hoe het is om als AMV in Nederland je weg te vinden (Andebrhan, 2017-a. Kijken we naar de Eritrese AMV's, dan

Figuur 5: Eritrese AMV (aangepast overgenomen van Andebrhan, 2017-b)

zien we dat deze jongeren meer zijn dan alleen vluchteling (figuur 5). We praten over een jongere die achtervolgd is, die afkomstig is uit een andere cultuur, die afscheid heeft moeten nemen van ouders, broertjes en zusjes en iemand die in het thuisland maar ook onderweg veel heeft meegemaakt. Migratie, schokkende ervaringen en acculturatie maken deel uit van zijn levensloop. Ook zien we een jongere die deel uitmaakt van een groep

waarbinnen hij troost vindt en tot slot is het ook nog eens een uniek persoon met een eigen karakter. Een aantal aspecten worden hieronder toegelicht.

Opvoeding: Omdat vader de militaire dienstplicht vervult en moeder het werk van vader op de akkers moet overnemen, groeien deze kinderen vaak op zonder ouderlijk gezag. Dat zie je terug in het gemis van bepaalde waarden en normen zoals respect voor ouderen en autoriteiten, omdat ze die volgens Andebrhan (2017-a) niet hebben meegekregen. De vlucht naar Nederland kan soms wel twee jaar duren en in die periode is er ook geen ouderlijk gezag die hen waarden en normen bijbrengt. Ze zijn dan ook zeer beïnvloedbaar door mensen waarmee ze tijdens hun vlucht optrekken (2017-a). Wanneer ze in Nederland aankomen opent zich een wereld die onherkenbaar is voor hen. Alles wat zij in Eritrea hebben geleerd schijnt hier niet meer van betekenis te zijn. Dit heeft zijn uitwerking op hun zelfvertrouwen. Zij zoeken troost en herkenning bij de eigen groep en zijn daardoor minder gemotiveerd om zich tussen Nederlandse leeftijdsgenoten te mengen. Uit onderzoek komt naar voren dat de hechte en gesloten groep van Eritrese

AMV's waarbinnen voornamelijk Tigrinya wordt gesproken, een belemmering vormt om in de Nederlandse samenleving te integreren (Sleijpen et al., 2017). Dit wordt bevestigd door Andebrhan (2017-a) die aangeeft dat integratie ook wordt bemoeilijkt omdat AMV's samen in de opvang zitten en samen speciaal onderwijs genieten (ISK).

Religie: Uit een interne nota van Nidos wordt opgemerkt dat AMV's veel met hun geloof bezig zijn (Kenniscentrum Nidos, persoonlijke communicatie, 11 juni 2017). Zo ziet men vaker grote bidbijekomsten. Het geloof biedt hen houvast in een periode waarin de AMV een weg moeten zien te vinden in een voor hen onbekende cultuur

Onderwijs: Uit de Human Development Index (HDI) komt naar voren dat Eritrea tot de landen met een lage ontwikkeling (low human development) behoort (Leerkes & Scholten, 2016). In vergelijking met Syrië (12,3) en Afghanistan (9.3 jaar) scoort Eritrea met 4.1 jaar onderwijs laag in het aantal opleidingsjaren. Kinderen worden geschoold in het Tigrinya, de meest gesproken taal. Deze taal staat ver af van de Indo-Europese talen, waardoor het extra lastig is om de Nederlands taal te leren (De Gruijter & Razenberg, 2017). Omdat leraren in Eritrea nauwelijks worden betaald voor hun werk, zijn ze vaak afwezig om elders privélessen geven (Ferrier et al. 2017). Vanaf hun 12e jaar gaan leerlingen naar een militaire klas (Sawa) waar al militaire trainingen worden gegeven. Daarom stoppen veel leerlingen voortijdig met het volgen van onderwijs. De Eritrese AMV's hebben dan ook vaak veel minder onderwijs genoten dan ze zelf aangeven. Ook hebben ze niet geleerd dat je een beroepskeuze hebt en dat je een diploma moet hebben om ergens in loondienst te kunnen werken. Het nieuwe perspectief maakt hen onzeker omdat ze voor keuzes komen te staan. Eritreeërs zijn vanuit hun cultuur niet opgevoed om zelfstandig keuzes maken (Pinto, 2005). De aanpassing aan ons onderwijssysteem kan zorgen voor acculturatiestress hetgeen kan leiden tot probleemgedrag. Bovendien hebben de AMV's lang geen onderwijs gehad tijdens hun vlucht naar Europa en moeten zij opnieuw leren om naar school te gaan. Deze jongens hebben volgens Andebrhan (2017-a) iemand nodig die contact maakt door hun wereld binnen te stappen en bijvoorbeeld een paar woorden Tigrinya te spreken. Praten over bekende dingen die hen blij maken en hen laten merken dat je om hun geeft. Anderzijds adviseert hij om spijbelgedrag meteen aan te pakken anders lijkt de situatie te veel op die in Eritrea waar het niet uitmaakt of je wel of niet naar school gaat. Ook geeft hij aan dat het aanbrengen van structuur belangrijk is voor deze jongens want het creëert veiligheid.

AMV's en cultuurspecifieke aspecten

Het uitgangspunt van de begeleiding van de jonge AMV is dat deze zich goed ontwikkelt waardoor hij in staat is om te participeren aan onze samenleving. Wanneer de cultuur waaruit de Eritrese AMV afkomstig is, wordt vergeleken met de Nederlandse cultuur ziet men hierin grote verschillen die een effect kunnen hebben op de integratiekansen van Eritrese statushouders. Zo wordt in Nederland een hoge mate van zelfredzaamheid van burgers verwacht t.a.v. het regelen van allerlei zaken. De communicatie met instanties verloopt veelal digitaal en er is sprake van een ingewikkeld net van organisaties rond wonen, zorg & welzijn, werk & inkomen. Voor een Eritreeër, afkomstig van een cultuur waar nauwelijks sprake is van een ambtelijk apparaat en waar problemen worden opgelost binnen familieverband, kan dit problemen opleveren (De Gruijter & Razenberg, 2017).

Het Hofstede model.

Een van de belangrijkste en meest relevante theoretische modellen over cultuurverschillen is dat van Hofstede. Aan de hand van internationaal onderzoek komt hij tot zes dimensies waarbinnen culturen kunnen verschillen (Hofstede, 2012): Bij **machtsafstand** gaat het om de afstand tussen verschillende machtsposities. In culturen, zoals Eritrea, is het machtsverschil groot (Hofstede, Hofstede, & Minkov, 2011).

Onzekerheidsvermijding: Eritrea is een land met een sterke onzekerheidsvermijding. Onzekerheid is iets dat men onder controle moet houden. Volgens Hofstede, Hofstede & Minkov (2012) zijn deze culturen vaak expressiever, ze praten veel met hun handen en het is sociaal geaccepteerd om je stem te verheffen, je emoties te tonen en met de vuist op tafel te slaan. **Individualisme versus collectivisme** gaat over de mate waarin mensen geïntegreerd zijn in groepen. In een collectivistische samenleving zoals Eritrea leren kinderen over zichzelf te denken als deel van een ingroup. Loyaliteit aan de groep is zeer belangrijk: groepsbelang gaat boven het individuele belang. Er ontwikkelt zich een wederzijdse afhankelijkheidsrelatie die zowel materieel als psychisch is. Familiebanden zijn sterk. **Masculien versus Feminien:** de mate waarin er binnen een cultuur sprake is van een strikte sociale rolverdeling tussen mannen en vrouwen. **Langetermijn versus korte termijn:** In korte-termijngerichte culturen zoals Eritrea, leert men om met korte inspanningen snelle resultaten te bereiken. Men is gericht op onmiddellijke bevrediging van behoeften en het leven van dag tot dag. Kijken we naar de dimensie **Bevrediging versus zelfbeheersing van behoefte** dan zien we dat in de Eritrese cultuur zelfbeheersing centraal staat, het bevredigen van behoeftes wordt onderdrukt door regels en strenge sociale normen.

De structuurentheorie van Pinto.

Pinto (2005) categoriseert het verschil tussen culturen op basis van gedrags- en leefregels. Hij maakt onderscheid tussen de F-structuren (fijnmazige structuren) die gekenmerkt worden door strakke en gedetailleerde omgangcodes en communicatieregels en de G-structuren (grofmazige structuren) met lossere gedragsregels en codes. Pinto (2005) benadrukt daarbij dat een cultuur nooit een volledige G- of F-cultuur is; het gaat om de intensiteit en mate waarin zaken worden beleefd.

In de grofmazige cultuur (G-structuur) staat de individuele ontwikkeling en persoonlijke vrijheid voorop. In een fijnmazige (F-structuur) cultuur gaat het groepsbelang boven het individuele belang. Deelname aan de samenleving gebeurt niet op basis van het individu maar op basis van de groep waartoe men behoort. Er is sprake van een scherpe scheiding tussen 'goed' en 'slecht'; in die zin is er sprake van zwart-wit denken (Van der Veer, 2002). Dat geeft enerzijds een grote mate van zekerheid, anderzijds betekent dit dat er weinig persoonlijke afwegingen kunnen worden gemaakt.

Volgens Pinto valt Nederland onder het grofmazige systeem van normen en waarden hetgeen onder meer inhoudt dat mensen vaker voor persoonlijke keuzes komen te staan. Voor de AMV, die niet gewend is om persoonlijke keuzes te maken, leidt dat tot grote onzekerheid. Pinto onderscheidt daarnaast de volgende verschillen. In een F-cultuur staat men wantrouwend tegenover mensen die niet tot de eigen groep behoren. De eigen groep, met name de familie, biedt bescherming. In G-culturen richt men zich in de opvoeding op de vorming van een intern geweten. In een F-cultuur leert men het kind dat zij geen regels mogen overtreden omdat zij dan een schande zijn voor de familie en niet omdat zij innerlijk spijt moeten hebben van hun daad. Men spreekt daarom ook wel van 'schaamte'- en 'schuld'-culturen. In G-culturen is het streven van mensen vooral gericht op persoonlijk succes en individuele status. In F-culturen wordt in de opvoeding een grote gevoeligheid ontwikkeld voor sociale druk. Fouten worden toegedekt om gezichtsverlies te voorkomen. Dit leidt tot sociaal wenselijk en beleefd gedrag in het belang van de gemeenschap. In G-culturen is de opvoeding gericht op het ontwikkelen van zelfstandig beslissingen nemen en op zelfvertrouwen. Dit leidt tot minder afhankelijkheid van anderen. In Eritrea worden beslissingen door de gehele familie genomen (Pinto, 2005). Door middel van de onderstaande piramides (figuur 6) schematiseert Pinto (2005) de structuren. Het weerspiegelt de verschillende behoeftehiërarchieën die binnen de structuren heersen. Als basis voor de schematisering gebruikt hij de piramide van Maslow. Beide theorieën gaan uit van de gedachte dat eerst aan de lagere behoefte voldaan moet zijn voordat aan de hogere behoefte gewerkt kan worden.

Figuur 6. Piramides van Maslow en Pinto (Bron: http://www.davidpinto.nl/theorie_2.php)

In bijlage 3 wordt weergegeven hoe de theorieën van Hofstede en Pinto hun uitwerking hebben op de opvoedingswaarden binnen de G- en F-culturen en die de basis vormen voor het referentiekader dat men ontwikkelt (Limburg, 2017). Daaruit komt naar voren dat het referentiekader dat de Eritrese jongere ontwikkelt op basis van de opvoeding in de F-cultuur heel anders is dan het referentiekader van de Nederlander. De kanttekening die hierbij moet worden gemaakt is, dat veel AMV's opgegroeid zijn in een huishouden waar een vaderfiguur ontbrak en moeder alleen stond voor de opvoeding en het bewerken van het land (Pharos, 2016-c). In een onderzoek van Pharos (2016-a) geven AMV's aan dat het opgroeien zonder vaderfiguur ertoe heeft geleid dat ze geen voorbeeldfiguur hebben gehad. Ze moesten bij afwezigheid van vader al van jongs af aan veel verantwoordelijkheid dragen. Ook werd aangegeven dat dit heeft geleid tot een hardere en onverschilligere mentaliteit met weinig vertrouwen in volwassenen.

Volgens Pinto heeft het verschil in culturele waarden en behoeften ook gevolgen voor de motivatie, gedrag en conflicthantering: (Pinto, 2005). Zo is een F-cultuur sprake van een extern, in plaats van een intern referentiekader voor goed en kwaad en komt motivatie voort uit groepsbelang. Men is in mindere mate intrinsiek gemotiveerd. Ook maakt men in een F-cultuur weinig onderscheid tussen persoonlijk en zakelijk; bijna alles is persoonlijk; Tot slot is het hoogste streven niet zelfontplooiing maar het behalen van eer.

Aan de hand van de hierboven geschetste theorieën kan worden geconcludeerd dat er grote culturele verschillen zijn tussen Nederland en Eritrea. Deze verschillen kunnen leiden tot aanpassingsmoeilijkheden, communicatieproblemen en conflicten met Nederlanders (Van der Veer, 2002). Zo kunnen mentoren het gedrag van de AMV anders interpreteren dan de jongere bedoelt en kan de AMV de handelwijze van de mentor heel anders ervaren dan dat zijn intentie is.

De begeleiding van de AMV

AMV-methodiek

De pedagogische taak van de voogd en mentoren is erop gericht AMV's actief te leren deelnemen aan onze samenleving. De AMV krijgt bij aankomst in een KWG een eigen mentor toegewezen die aanspreekpunt vormt voor de jongere. De zorg en begeleiding van AMV's gebeurt aan de hand van de vernieuwde methodiek AMV Opvang waarin het werken aan ontwikkelingstaken centraal staat (COA, 2010). Daarbij wordt gewerkt met het competentiemodel, de presentiebenadering en het oplossingsgericht werken.

Een belangrijk punt bij het competent gericht werken, is om samen met de jongere te werken aan zijn empowerment en zich te richten op zijn sterke punten zodat hij straks zelfstandig eigen verantwoordelijkheid in zijn leven kan nemen (COA, 2010). De mentoren gebruiken een competentielijst om de gewenste ontwikkelingen te monitoren (Zie bijlage 1 en 2). Op basis daarvan worden doelen geformuleerd die tijdens mentorgesprekken (2-gesprek) en gesprekken met mentor, voogd en jongere (3-gesprek) worden geëvalueerd. In een Richtlijn jeugdhulp en jeugdbescherming wordt gewezen op het belang dat doelen samen worden opgesteld omdat dit bijdraagt aan een goede werkrelatie met de jeugdzorgwerker maar ook aan de motivatie om aan die doelen te werken (Bartelink, Meuwissen, & Eijgenraam, 2017).

Kijken we naar de ontwikkelingstaken volgens de theorie van Erikson dan bevindt de AMV zich in de adolescentiefase. Een van de belangrijkste ontwikkelingstaken in deze fase is het vormen van de eigen identiteit. Psychosociaal is men zoekende naar een persoonlijke invulling van de identiteit en naar een eigen plaats in de samenleving. Hiervoor experimenteert de jongere met allerlei rollen en identiteiten (Craeynest, 2013). Het is in deze fase vrij normaal dat de jongere alles wat het (ouderlijk) gezag van hem vraagt, indruist tegen zijn verlangen naar onafhankelijkheid en het zich losmaken van dit gezag waardoor ze de begeleiding van de mentoren zien als inmenging in hun zelfstandigheid (Tieleman, 2016). Deze conflicten heeft de jongere echter nodig om een eigen identiteit te ontwikkelen. Het ontbreken van ouders waarmee zij zich kunnen identificeren én die tegelijkertijd kunnen fungeren als losmakingsfiguren, noodzakelijk voor de vorming van een eigen identiteit, evenals het verlies van vrienden als rolmodel, zorgen ervoor dat de ontwikkelingstaak waar de AMV voor staat extra moeilijk wordt (Derluyn, Wille, De Smet, & Broekaert, 2005). Daarnaast ziet de jongere zich als gevolg van zijn vluchtervaringen en het ontbreken van het familiegezag in Nederland, als volwassene. In de opvang worden hij vervolgens geconfronteerd met regels en restricties die in zijn beleving niet passen bij zijn volwassen rol (Schipper, 2017). Hij moet zich herpositioneren ten opzichte van het

gezag van de begeleiders. Dit kan leiden tot weerstand en gedragsproblemen (Schippers, 2017; COA, 2010). Tot slot spelen risicofactoren zoals discriminatie, onzekerheid hoe zich te bewegen in een andere cultuur en wantrouwen (Van der Veer, 2002).

Naast de algemene ontwikkelingstaken die voor alle jongeren gelden in deze ontwikkelingsfase, zijn er taken die voor AMV's moeilijker zijn. Het gaat daarbij soms om eenvoudige zaken zoals douchen, toiletgebruik of een buskaart kopen etc. Het kunnen vervullen van deze taken is van belang voor hun verdere psychosociale ontwikkeling. Deze taken zijn terug te lezen in bijlage 2. Een aantal taken licht ik hier kort toe. Behalve het spreken van de Nederlandse taal neemt de ontwikkelingstaak 'omgaan met achtergebleven familie in het land van herkomst, een belangrijke plaats in het leven van de AMV in. Zo voelt de jonge Eritreeër zich zeer betrokken bij achtergebleven familie en maakt zich grote zorgen over hun welzijn. De onzekerheid over de gezinshereniging zorgt voor veel stress hetgeen kan leiden tot concentratiestoornissen en andere problemen zoals automutilatie (Van der Veen, 2002). De ontwikkelingstaak om zelfstandig vorm en richting te geven aan het eigen leven vraagt van de AMV dat hij zelfstandig beslissingen kan nemen. Vanuit de visie van Pinto is dit voor de Eritrese AMV een moeilijke opgave omdat hij vanuit zijn culturele achtergrond niet gewend is om zelfstandig grote beslissingen te nemen. Ook het korte termijn denken, volgens het model van Hofstede kenmerkend voor de Eritrese cultuur, leidt ertoe dat de jongeren weinig met de toekomst bezig zijn en vormt zodoende een risicofactor (Hofstede, 2011).

Slot & Spanjaard (2016) noemen iemand competent als hij laat zien over voldoende vaardigheden te beschikken om ontwikkelingstaken op een adequate manier te vervullen. Competentie kan worden ontwikkelingstaken (links) en vaardigheden (rechts)

Figuur 7: Balansmodel (Bron: Slot & Spanjaard, 2016)

op de schaal (figuur 7). Wanneer voorgesteld als een balans tussen sprake is van zwaardere ontwikkelingstaken dan vaardigheden, dan kan iemand overvraagd worden en kan dat leiden tot stress. Er zijn zowel positieve factoren als stressoren actief die het werken aan ontwikkelingstaken beïnvloeden.

Stressoren

Stressoren zijn factoren die het de jongere moeilijk maken om zijn ontwikkelingstaken te vervullen waardoor de balans uit evenwicht raakt. In welke mate iemand iets als stressor ervaart hangt onder meer af van zijn persoonlijkheid, kenmerken van de omgeving en opgedane ervaringen. Voorbeelden van stressoren die voor AMV kunnen gelden zijn o.m.

weinig sociale steun, geen of slecht Nederlands spreken, last hebben van psychische problemen zoals depressieve gevoelens en faalangst, traumatische ervaringen tijdens de gedwongen migratie, opdrachten meegekregen vanuit het land van herkomst zoals zorgen voor gezinshereniging (Geltman et al., 2005; Bean et al., 2007, Hodes et al., 2008, in: Schippers, 2017). Het betreft factoren die de ontwikkeling naar zelfredzaamheid en integratie in onze samenleving belemmeren. Een aantal van deze stressoren worden hieronder toegelicht.

Traumatische ervaringen: Veel AMV's kampen als gevolg van de verschrikkelijke gebeurtenissen in hun herkomstland en de zware reis naar Nederland met trauma's en andere psychische klachten. Onderzoeksliteratuur over het psychosociale welzijn van jonge vluchtelingen toont een divers spectrum van gedrags- en emotionele problemen aan (Mooren, Derluyn & Broekaert, 1998; Derluyn & Broekaert, 2007; De Haene, Loots & Derluyn, 2014;). Slaapproblemen, nachtmerries, concentratieproblemen, teruggetrokken en lusteloos gedrag, agressief gedrag, psychosomatische klachten en hyperactief gedrag komen vaak voor bij vluchtelingenkinderen. Voor hulpverleners is het vaak moeilijk om de jongere te helpen omdat ze zo gesloten zijn. Vanuit de Eritrese cultuur rust namelijk een taboe op het hebben van psychische problemen (Pharos, 2016-1).

Onrealistische toekomstverwachtingen: De jonge AMV's komt naar Nederland met dromen over vrijheid, een goedbetaalde baan en wonen in een mooi huis. Eenmaal in Nederland zien ze zich vervolgens geconfronteerd met de realiteit van opleidingseisen, grote culturele verschillen, een taal die zij zich moeilijk eigen kunnen maken en een wereld die zo heel anders is dan het thuisland. De hoge verwachtingen blijken niet overeen te komen met de realiteit, hetgeen kan zorgen voor stress en demotivatie om te werken aan de toekomst (Ferrier & Massink, 2016).

School: Er is sprake van veel schooluitval hetgeen steeds weer leidt tot inschakeling van de leerplichtambtenaar. Volgens Pharos (2016-b) speelt de afwezigheid van ondersteuning en motivering door ouders een rol evenals zorgen over familie en gezinshereniging.

Afwezigheid gezinsleden. Door hun vluchtervaringen en het ontbreken van een sterk familiegezag in Nederland, zien de AMV's zichzelf als volwassenen. Daardoor hebben ze moeite met het gezag van de mentoren hetgeen kan leiden tot weerstand (Van der Veer, 2002). Belangrijke stressoren vormen daarnaast de onzekerheid over de verblijfstatus en gezinshereniging. Schippers (2017) merkt op dat de AMV, vanuit de gedachte van de grootfamilliecultuur, vaak volledig in beslag wordt genomen door de gezinshereniging. De

eigen ontwikkeling zoals naar school gaan is ondergeschikt aan het willen bijdragen aan het welzijn van familieleden. De lange en ingewikkelde bureaucratische procedures, het wantrouwen in de overheid en het gebrek aan invloed op de procedure leidt ertoe dat zij weinig gemotiveerd zijn om zich te richten op een nieuwe toekomst in Nederland.

Persoonlijkheidskenmerken: Van der Ploeg (2014) geeft aan dat zelfcontrole en zelfhandhaving persoonlijkheidsaspecten zijn die gedrag beïnvloeden. Personen zonder zelfbeschikking denken niet na hoe ze hun leven kunnen beïnvloeden maar laten hun toekomst bepalen door het toeval. Volgens Hofstede is de AMV niet bezig met een lange termijnperspectief maar is hij gericht op onmiddellijke bevrediging van behoeften waarbij ze weinig denken hoe ze de toekomst kunnen vormgeven (Hofstede, Hofstede & Minkov, 2012). Bij een ineffectieve zelfhandhavingsstrategie gaat het om vermijding van situaties door drugs- en alcoholgebruik, een andere voorstelling van bepaalde zaken te maken en door agressief te reageren.

Protectieve factoren

Protectieve factoren zijn eigenschappen en omstandigheden die de ontwikkeling van de jongere kunnen bevorderen. Ze hebben een beschermende werking tegen de invloed van stressoren. Ook voor deze factoren geldt dat persoonlijkheidskenmerken maar ook omgevingsfactoren een protectieve werking kunnen hebben. Dat kan intelligentie, sociaalvaardig zijn, neiging tot autonomie en een positief zelfbeeld zijn (Slot en Spanjaard, 2016). Protectieve factoren zijn te beïnvloeden door o.m. de steun van de mentor. Bandura geeft vanuit zijn sociale leertheorie aan dat positieve bekrachtiging in de vorm van het geven van complimenten leidt tot een positief zelfbeeld waardoor het geloof in eigen kunnen groeit. De sociale leertheorie laat tevens zien dat de mens vooral leert door anderen te observeren en te imiteren. In die zin kan de mentor een rolmodel voor de AMV vormen door het goede voorbeeld te geven. Ook leiden volgens Bandura het opdoen van succeservaringen door het formuleren van kleine leerdoelen tot een gevoel van competentie (Rigter, 2010).

De presentiebenadering

Binnen de presentiebenadering gaat het over een goede en nabije relatie met de ander, er voor de ander zijn, om een goede aansluiting bij de leefwereld van de ander en om de ander nooit af te schrijven en aan te sluiten bij de mogelijkheden en krachten van de ander. De ontmoeting, de dialoog en nabijheid evenals empathie zijn essentieel voor deze benadering. Een van de uitgangspunten van de presentietheorie is dat de begeleiding van een cliënt pas kan slagen als er een kwalitatief goede relatie is ontstaan

(Presentie, 2010). Daarvoor moet de jongere zich wel veilig voelen. Veiligheid wordt gecreëerd door consistentie, betrouwbaarheid, voorspelbaarheid, aanwezigheid, eerlijkheid en transparantie. (Bartelink & Baat 2013, Van Grinsven & Holdorp, 2015). Maar ook aandacht voor de beleving en het levensverhaal (Presentie, 2010; De Lange, Addink, Haspels & Geurts, 2017).

Interculturele pedagogische visie op de opvang en begeleiding van AMV's

Marjan Schippers (2016), gedragswetenschapper bij Nidos heeft een pedagogische visie opgesteld ten behoeve van een kwalitatieve opvang en begeleiding van AMV's. Ook in dit document is het doel “zelfredzaamheid van de jongere in de Nederlandse samenleving bij 18 jaar”. De nadruk ligt op de wijze waarop AMV's gesteund kunnen worden in het zelfstandig gaan functioneren in Nederland en wat dat vraagt aan specifieke kennis en cultureel sensitieve vaardigheden van mentoren en jeugdbeschermers. Het thematisch opgebouwde document bevat per thema achtergrondinformatie, gevolgd door een beschrijving van wat dit betekent voor de cultuursensitieve zorg en begeleiding. Met cultuursensitief bedoelt Schippers (2017) “een attitude die gebaseerd is op bewustzijn en (cultuur)relativering van de eigen normen en waarden, het openstaan en belangstelling en respect hebben voor de normen en waarden van de ander”. Dit vraagt vaardigheden op het gebied van interculturele communicatie en actief luisteren. Vanuit die positie kan aansluiting met de AMV worden gemaakt. Thema's die in het document aan de orde komen zijn: de basisbehoeften van de AMV zoals rust en veiligheid in de vorm van een woonplek, voldoende eten en contact met familie. Daarnaast is daar de behoefte aan contact met mensen die geïnteresseerd zijn in de AMV als persoon en die betrouwbaar zijn. Omdat religie een belangrijk houvast is voor de AMV is het van belang dat tegemoet wordt gekomen aan de geloofsuiting. In het document wordt tevens aandacht besteed aan gezondheidsbeleving, veiligheid, ongepast gedrag, groepsdynamiek, zelfredzaamheid, integratie, en gezinshereniging. Om deze doelgroep te kunnen begeleiden moet een mentor volgens het Nederlands Jeugdinstituut over volgende competenties beschikken (Van Rooijen-Mutsaers & Ince (2013): openstaan voor en interesse hebben in andere denkbelden, inlevingsvermogen, onbevooroordeeldheid, creativiteit en flexibiliteit. Vooral belangrijk in de begeleiding van migranten is dat de mentor zich bewust is van zijn eigen culturele waarden en vooroordelen. Tot slot kan inzicht in de culturele achtergrond van de AMV kan helpen om het gedrag en perspectief beter te begrijpen.

6. RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven van de interviews die zijn afgenomen bij de mentoren en de voogd en van de ingevulde vragenlijsten van de AMV's. Per deelvraag geef ik de belangrijkste resultaten weer van de verkregen informatie van de onderzoekspopulatie waarbij een koppeling wordt gemaakt naar de literatuur uit het theoretisch kader. Een en ander zal worden toegelicht middels citaten van de respondenten.

1. Wat wordt in de literatuur verstaan onder de begrippen 'integratie', 'participatie' 'acculturatie' en 'zelfredzaamheid' en welke interventies worden in de praktijk door de mentoren toegepast om daar invulling aan te geven?

Vanuit de theorie zijn diverse begrippen i.v.m. de doelstelling van de overheid m.b.t tot de integratie en participatie nader gedefinieerd. De respondenten gebruiken in dit kader vooral het begrip zelfredzaamheid. Op de vraag welke empowerende interventies de mentoren inzetten om de ontwikkeling naar integratie te bevorderen geeft het merendeel aan dat men tracht het netwerk te vergroten door samen met de AMV een baantje te zoeken, samen in te schijven voor een kamer en lid te worden van een sportclub. *“Ja, ik denk dat je op een KWG al echt moet gaan inzetten op eh, netwerk verbreden...Ja, en vooral inzetten op netwerk Nederlandse kinderen. Ja en als je daar al één iemand in vindt en daar goeie maatjes mee wordt, nou dan breidt zich dat vanzelf uit, ja”*. Vanuit de literatuur is reeds het belang van de Nederlandse taal genoemd als voorwaarde voor integratie. Alle mentoren onderschrijven dit belang en geven daar uitvoering aan door met de jongens de Nederlandse taal te oefenen en te helpen met huiswerk. Daarnaast geven zes mentoren aan dat ze de jongeren informeren over de waarden en normen van de Nederlandse samenleving en wordt verwezen naar succesvolle groepsgenoten. Ook oefenen zij sociale situaties en gesprekken. Voorlichting van ex-AMV's die vertellen hoe zij hun weg in Nederland hebben gevonden, zou meer ingezet mogen worden. *“....Dat zijn boodschap nog meer indruk maakt op de Eritreeërs dan dat iemand van ons dat zou doen. Want hij heeft dat succesverhaal, zeg maar wel al beleefd. Ja, en daar kijken de AMV's wel tegenop. Dus dat is ook wel zeker een dingetje om in te zetten. Ik vind dat heel goed. Het is heel sterk... ja”*. Vanuit de theorie wordt dit gegeven bevestigd door Bandura die stelt dat modelleren een effectieve interventie is om te leren (Rigter, 2010). Vier respondenten geven aan dat het de eigen verantwoordelijkheid van de AMV is om hier in Nederland iets te bereiken. Zij leggen die dan ook bewust bij de AMV: *“Ja, goh, als je niet voor jezelf wil zorgen, hoe moeten wij dan voor je zorgen hé? Die houding heb ik wel heel vaak”*. Het leerproces van de AMV wordt stapsgewijs opgebouwd waarbij hij steeds meer zelfstandig moet doen: *“Als er een afspraak moet komen*

met de dokter, dan ga je samen naar de dokter. En je legt dan ook zo'n jongere uit hoe hij het de volgende keer, met stapjes, zelf zou kunnen doen als hij daar al aan toe zou zijn". De grote motivator is volgens vijf respondenten toch wel de doorstroming naar een KWE. *"Als jij je kamer poetst, ga naar school, leer Nederlands. Dan kom je al in de volgende stap: de KWE. Dan hebben ze het gevoel van: "oh, kijk, ik heb een succesje behaald". Dat geeft ook weer status binnen de groep want dat willen ze allemaal".* Op de vraag hoe de mentoren het toekomstperspectief van de AMV's zien, komt naar voren dat alle mentoren en de voogd zich ernstig zorgen maken over de zelfredzaamheid wanneer ze op hun 18^e de zorg vanuit XONAR moeten gaan missen. Men vindt dat de begeleidingstijd veel te kort is om de jongere klaar te stomen voor een zelfstandige deelname aan onze samenleving. Zeker gezien het feit dat veel jongens pas rond hun 17^e jaar worden opgenomen in een woongroep. *"Ik denk over het algemeen genomen, eh, dat het zo is dat de jongeren weinig kans maken, ehm, omdat ze te korte tijd hebben om zich aan de maatschappij aan te passen. En daardoor eigenlijk voor de leeuwen worden gegooid".* De uitspraken van de mentoren worden onderschreven door Andebrhan (2017-a) die aangeeft dat de tijd om te wennen aan de Nederlandse cultuur en zich een beeld te vormen van zijn toekomstperspectieven in Nederland voor een jongen van 16 à 17 jaar veel te kort is. Een respondent vertelt dat men vanuit de organisatie denkt over alternatieve aanvullende hulpvormen.

Ten aanzien van de vraag naar stressoren en protectieve factoren die van invloed zijn op het kunnen werken aan zelfredzaamheid komen de volgende resultaten naar voren. Als protectieve factoren worden ten eerste persoonsfactoren genoemd zoals intrinsieke motivatie en intelligentie. *".. Kijk als zo'n jongen zelf geen motivatie heeft dan is het al heel lastig om te groeien, als ze het nut er niet van inzien. Ja, ik denk dat dit echt een key is om verder te komen hier".* Vergelijken we deze uitspraak met de literatuur dan blijkt de culturele achtergrond van de Eritrese AMV van invloed op de ontwikkeling van de intrinsieke motivatie. Volgens Pinto (2005) komt motivatie vooral voort uit groepsbelang en is men in mindere mate intrinsiek gemotiveerd. Daarbij is niet zelfontplooiing het doel maar het behalen van eer.

Uit het literatuuronderzoek is naar voren gekomen dat de steun van mentoren een protectieve factor kan zijn (Slot & Spanjaard, 2016, Rigter, 2010). Schippers (2017) benoemt daarnaast ook contact met de familie. Er is echter slechts één mentor die benoemt dat zij ouders inzet om de motivatie te bevorderen: *"Soms bel ik weleens, samen met de jongere naar het thuisfront en dan vertel ik aan de moeder, via de tolk, hoe goed het kind het doet. Dat wordt weer een motivatie".* Ook de voogd zet de ouders in bij de begeleiding maar dan meer indirect: *"Van zo "wat zou je moeder ervan vinden als jij zoveel alcohol zou drinken?".* Uit een artikel van Grasshof (2017) blijkt dat het van belang kan zijn om

ouders meer te betrekken in de begeleiding. Door contact te onderhouden met de ouders komt het ouderlijk gezag meer in beeld. Maar ook de jongere te vragen wat ouders van bepaalde keuzes zouden denken kan positief uitwerken in het begeleidingsproces. Andere mentoren bevorderen de motivatie door het geven van complimenten, inzet van humor, motiverende gesprekken en het tonen van modellen. In de literatuurstudie hebben we kunnen lezen dat vanuit de sociale leertheorie het positief bekrachtigen door het geven van complimenten en het goede voorbeeld geven, leidt tot vergroting van de motivatie. Een van de grootste stressoren die het werken aan de zelfredzaamheid sterk belemmeren, is de stress rondom de gezinshereniging. Alle zes mentoren en de voogd geven aan dat wanneer er onzekerheid is over de gezinshereniging, dit zijn uitwerking heeft op de motivatie. *“Als de gezinshereniging niet loopt, ja, wat ik zeg.. dan is er zoveel stress, dan is er geen plek voor nieuwe informatie van de school, een nieuwe taal, dat gaat gewoon. Dat past niet erbij”*. Twee mentoren benadrukken dat ook onverwerkte trauma's een negatieve factor vormt voor het werken aan zelfredzaamheid. Dit uit zich in zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag. Genoemd worden o.m. verbaal en fysiek geweld, schoolverzuim, drank- en drugsgebruik maar ook automutilatie, suïcidepogingen, zich terugtrekken, hoofdpijn en chronische vermoeidheid worden genoemd: *“Ja dat uit zich hier natuurlijk heel veel..Ja, de een hangt zich helaas aan de boom, de ander gebruikt alcohol, die blowt eh, de ander zegt helemaal niks, eet niet en ligt depressief in bed...”*. Een andere stressor die door alle mentoren en de voogd worden benoemd zijn de toekomstverwachtingen waarmee de Eritrese AMV naar Nederland is gekomen en die in de realiteit erg blijken tegen te vallen. Niet krijgen waar men op had gehoopt en die mensenhandelaars hen hebben voorgespiegeld kan leiden tot probleemgedrag. *“Je komt hier in een land en je denkt dat het hier de hemel is, waar het geld voor het oprapen ligt en je hoeft niks te doen. En dat wordt je allemaal zo voorgespiegeld. En dan..., kom je hier en krijg je 12,95 per week”.... En dan krijg je te horen dat je familie helemaal niet mag komen. En dan moet je ineens naar school.. Want je komt hier voor je vrijheid en ineens kom je in een huis met anderen waar je helemaal niet mee wil samenwonen. Er was je beloofd dat je een huis zou krijgen, ook al ben je pas 15...Deze uitspraak komt overeen met de conclusie uit het onderzoek van Ferrier & Massink (2016) die stellen dat de niet uitgekomen verwachtingen kunnen leiden tot stress en demotivatie om te werken aan de toekomst. Ook de beslotenheid van de Eritrese gemeenschap en zich steeds conformeren naar de groep, vormen volgens de mentoren een belemmering naar een zelfstandig leven in Nederland: *“En je ziet jongeren die nog erg samenklitten. En erg aan elkaar hangen en van elkaar afhankelijk zijn binnen de Eritrese groep en ook weinig aansluiting vinden binnen de Nederlandse maatschappij zeg maar. En dat ook niet willen of daar bang voor zijn. Ja, en heel moeilijk daarin zijn te stimuleren”*. Vanuit theoretische invalshoek is dit gedrag te*

herleiden naar de structuurentheorie van Pinto (2005). In de Eritrese cultuur behoort men tot een groep waarmee men zich onlosmakelijk verbonden voelt en die veiligheid biedt.

2. Wat is in de literatuur bekend over de opvang en begeleiding van AMV's en hoe geven de mentoren en de voorgd van de Eritrese AMV vorm aan de relatie en begeleiding?

Op de vraag wat de behoeften van de Eritrese AMV's zijn m.b.t. hun ontwikkeling naar zelfredzaamheid wordt onder meer structuur, rust en ruimte genoemd (2x). Dit gegeven zien we ook terug in de literatuur. Zo geeft Schippers (2017) aan dat AMV's vooral tijdens de beginperiode rust en veiligheid nodig hebben om bij te komen van de vlucht en een transitie te kunnen maken naar de nieuwe leefsituatie. In de begeleiding moet daarnaast rekening worden gehouden met hun vluchtachtergrond en met trauma's (5x). De voorgd geeft aan dat maatschappijkennis, kennis van normen en waarden, seksuele voorlichting, hoe een baantje te krijgen en leren omgaan met de keuzevrijheid die ze ineens hebben belangrijke aspecten zijn. Sturing en begrenzing worden in dit kader genoemd.

Onderzoek wijst uit dat de ontwikkeling van een goede relatie tussen de jeugdige en de mentor bijdraagt aan het werken aan zelfredzaamheid (De Lange et al., 2017). Van der Veer (2002) bevestigt dit waarbij hij aangeeft dat ondersteuning in de vorm van empathie en betrokkenheid belangrijke factoren zijn bij het stimuleren van de ontwikkeling van AMV's. In de interviews werd dan ook gevraagd hoe de mentoren vormgeven aan de relatie. Hoewel slechts twee respondenten letterlijk aangeven de presentietheorie toe te passen, benoemen alle mentoren alsook de voorgd aspecten die horen bij de presentiebenadering. Allen proberen aan te sluiten bij en af te stemmen op de leefwereld en de levensloop van de Eritrese AMV. Genoemd worden onder meer: een thuisgevoel geven (3x), openheid (3x), betrouwbaar zijn (4x), humor (2x), raakvlakken zoeken, laten weten dat boos zijn mag, gevoel geven dat hij belangrijk is (2x), uitstralen dat je er voor hem bent (6x), aandacht (3x) en samen activiteiten ondernemen: *“Dat je er fysiek bent, dat je op de werkvloer bent en niet te veel op de typekamer zit. En eh, maar ook dat je er bent in de zin van, dat je uitnodigend bent van: “ik ben er voor jou”. “Ik zie dat je ergens mee zit, vertel”. Wel met bepaalde distantie want je moet niet op ze zitten, zeg maar. Maar dat je er bent als ze je nodig hebben. Dat vind ik gewoon heel belangrijk”*. Een mentor geeft vorm aan de relatie door aansluiting te zoeken bij de taal van de AMV: *“Ik merk zelf wel, ik spreek een paar woordjes Tigrinya, ja, dat vinden ze prachtig. Dat is wel een bepaalde manier om ingang bij ze te hebben. Dan laat je af en toe zo'n kreet horen, en dat vinden ze dan leuk”*. Ook af en toe een knuffel geven draagt bij aan de relatie (5x). Volgens De Lange (et al, 2017) kan een knuffel of een schouderklopje bijdragen aan de relatie tussen mentor en AMV. Wat

volgens twee respondenten zeker ook bijdraagt aan een goede relatie is wanneer de AMV ziet dat de mentor aandacht heeft voor zijn gezinshereniging en dat de mentor dingen voor hem regelt. Dit wordt door drie mentoren genoemd: *“En als men ziet dat je niet alleen achter het ding zit. Maar een heleboel hebben in de gaten dat ik degene ben die de dingen wel voor ze regelt. Eh, en ik denk dat dat mijn manier van een band opbouwen is met hun”*.

Op de vraag wat de mentoren kenmerkend vinden aan deze doelgroep dan geven drie respondenten aan dat het vooral pubers zijn. Andere kenmerken die worden genoemd zijn de traumatische ervaringen die deze jongens hebben meegemaakt (5x), de beslotenheid van de groep en de onrealistische toekomstverwachtingen. Daarnaast wordt door alle mentoren en de voogd gewezen op de cultuurverschillen. In dit kader geven drie respondenten aan dat de AMV's een doelgroep is die moeilijk te bereiken is en vaak wantrouwend is: *“Want kijk, die jongens zijn dat niet gewend, zo'n hulpvorm hé, om met een psychiater te gaan praten. En ja, daar mis ik wel een methodiek in. Van, hoe kan je deze jongens tegemoetkomen?Het zijn niet zozeer jongens die op die manier zijn gewend om gesprekken te voeren, zeg maar. Daar mis ik wel wat knowhow hoe, ook vanuit ...”*. Vergelijken we de uitspraken uit de interviews met de literatuur dan blijkt daaruit dat de Eritrese cultuur niet open staat voor hulpverlening en dat ze die zeker ook niet kennen in de vorm zoals wij die hier in Nederland verlenen (Pharos, 2016-1). Bovendien staat men wantrouwend tegenover mensen die niet tot de eigen groep behoren (Pinto, 2005).

De meeste mentoren zien de begeleiding (5x) als maatwerk. Iedere jongere is anders en moet ook anders worden begeleid, afhankelijk van de mate van stabiliteit, zelfredzaamheid, sociaal-emotionele ontwikkeling en toekomstgerichtheid. Een belangrijk aspect daarbij is het zich eigen maken van sociale normen en codes die in Nederland van belang zijn voor een succesvolle integratie. *“Ja, voor deze jongens is integratie heel belangrijk want ze blijven hier, dus ja, je moet je ook aanpassen, Een beetje weten hoe de mensen hier functioneren en reageren op dingen, anders dan in je eigen land. Nou ja dat moet je wel leren”*.

Wat betreft de culturele kennis komt uit de interviews naar voren dat men redelijk goed op de hoogte is van cultuurspecifieke kenmerken van de doelgroep. Zo benoemt men aspecten van de structuurentheorie van Pinto (2005). Verschillende mentoren merken op dat de plotselinge vrijheid waarmee de AMV in Nederland worden geconfronteerd kan leiden tot probleemgedrag.

Wat betreft de werkzaamheden die worden verricht, komt uit de interviews naar voren dat die vooral gericht zijn op de integratie in de Nederlandse samenleving. De Nederlandse taal neemt daarin een belangrijke plaats in. Zo geven vier mentoren aan:

“Ja, dat is op een KWG werken op de belangrijkste zaken die hier je klaar kunt krijgen. Dus naar school gaan, Nederlandse taal leren, zorgen dat je Nederlandse contacten kunt doen d.m.v. sporten of werk”. In de literatuur hebben we kunnen lezen dat beheersing van de Nederlandse taal belangrijk is voor een succesvolle participatie in onze samenleving omdat dit de kansen op betaald werk verhoogt (Sociaal-Economische Raad, 2016; CBS, 2016). Het merendeel van de mentoren geeft veel uitleg over het leven in Nederland. *Hoe ik daar zelf invulling aan geef is, zoveel mogelijk uitleggen over wat ze kunnen verwachten ehm, als ze straks alleen zijn. Ehm, dus, een stukje kennis geven en ervaring. ... Om het systeem een beetje te leren kennen en daarmee leren om te gaan.*

Alle mentoren werken aan de ontwikkelingstaken zoals beschreven in de COA-methodiek. Een respondent merkt t.a.v. de ontwikkelingstaak ‘omgaan met waarden en normen uit twee culturen’ het volgende op: *“Normen en waarden van hun cultuur, dan kan ik toelichten hoe dat bij ons werkt. Dat zijn altijd hele leuke gesprekken”*. Ook Van der Veer (2002) geeft aan dat het praten over cultuurbepaalde gewoonten, mogelijkheden schept om de jongeren voor te lichten over Nederlandse gewoonten waar zij niet mee bekend zijn. Alle mentoren geven aan te werken met de competentielijst uit de COA-methodiek. Aan de hand van de competentielijst worden samen met de AMV werkdoelen opgesteld die betrekking hebben op de ontwikkelingstaken *“....uit die competentielijsten, eh, komen andere doelen naar voren. Wat het makkelijkste is, wat het beste is met betrekking tot....maar het gaat wel om de dialoog die je daarover voert. Ik kan wel zeggen wat ik zelf vind maar daar hebben we niks aan”*. In de richtlijn van Bartelink, Meuwissen & Eijgenraam (2017) wordt gesteld dat het gezamenlijk beslissen over doelen bijdraagt aan een goede werkrelatie met de jeugdzorgwerker en verhoging van de motivatie om aan die doelen te werken. De voogd bespreekt de doelen vooral in het drie-gesprek. Zij benadrukt dat alle doelen gericht zijn op toekomstige integratie: *“Wat wil jij graag leren hier?” “En wat is daarvoor nodig”? Nederlands leren, naar school gaan... Ja en ik maak daar als doel van: integreren in de Nederlandse maatschappij”*. Ook zij is van mening dat doelen gezamenlijk en met instemming van de AMV moeten worden geformuleerd: *‘Ik kan geen doel opleggen. Ik kan niet zeggen: “dit moet jij doen”. Dan gebeurt het niet.... Het moet wel een gemeenschappelijk ding zijn en vooral iets wat uit de jongere zelf komt”*.

Zoals in het theoretisch kader beschreven, zal de interculturele pedagogische visie de grondslag vormen voor een nieuwe methodiek (Schippers, 2016). Op de vraag of de mentoren deze visie kennen en toepassen geeft het merendeel aan het document niet te kennen. Wel heeft men veel aandacht voor de culturele identiteit van de Eritrese AMV's. Zo wordt benoemd dat men rekening houdt met de kerkgang, het vasten en Eritrese eetgewoonten en heeft men een ruimte gecreëerd voor de geloofsuitoefening. Ook

krijgen de jongeren extra geld bij bepaalde feestdagen en worden huisregels versoepeld tijdens bijvoorbeeld de Ramadan. Mentoren geven in dit kader aan dat ze meer interculturele vaardigheden zouden willen hebben omdat ze niet altijd weten hoe te handelen in bepaalde situaties: *“Wat hebben ze nu precies nodig?” Ik zie dan allerlei signalen, ehm, maar de jongere geeft dan zelf niet aan dat hij ergens last van heeft bijvoorbeeld. Dat hij ergens moeite mee heeft of ergens mee zit. Maar je ziet van alles gebeuren die niet oké voor hem zijn en wat ga je dan doen hé? Hoe ga je dat dan aanpakken. Dat is best wel lastig”*.

Ten slotte is in de interviews ingegaan op de vraag welke competenties een mentor moet hebben om in dit werkveld te kunnen functioneren. Hierop antwoordde een respondent dat met name de competenties van een jeugdzorgwerker van toepassing zijn. Twee mentoren noemen, om kunnen gaan met de ontevredenheid van de Eritrese AMV: *“Het zijn toch kinderen die in eerste instantie wel teleurstellen. Dat komt door je verwachtingspatroon. Dan denken we, “oh, wat zijn ze ontevreden. Ik heb alles voor hem gedaan”. Dat is meten met onze eigen maten terwijl zij dat niet altijd als ondankbaar bedoelen, zeg maar. Wij vullen dat vaak wel zo in”*. *Genoemd worden daarnaast: oog hebben voor traumaproblematiek, tolkgesprekken kunnen voeren en weten wanneer je die wel en niet moet inzetten (2x). Creativiteit wordt 3x genoemd en kunnen omgaan met het gegeven dat er minder structuur is in de woongroep. Ook moet men kunnen werken zonder de inzet van sancties om inadequaat gedrag bij te stellen. Een mentor noemt reflecteren op je handelen: “Ik vind trouwens, het is goed dat je het zegt, de mentor moet goed kunnen reflecteren op zijn eigen houding, ja”*. Vanuit de theorie wordt deze competentie bevestigd door De Lange (et al., 2017). Zij stellen dat de kwaliteit van de begeleiding wordt verhoogd door te reflecteren op de eigen houding, de houding ten opzichte van de jongere en de wijze waarop men omgaat met het gedrag van de jongere. Door alle mentoren en de voogd wordt het cultuursensitief werken genoemd. Dit wordt nader gedefinieerd met uitspraken als kennis hebben van de Eritrese cultuur, affiniteit met de doelgroep en om kunnen gaan met de taalbarrière: *“...heel veel begrip, om buiten je eigen kaders te kunnen kijken hé, om je in te leven in de jongere: “goh, hoe ziet, waar komt deze jongere nu letterlijk vandaan”. Hm, meer door zijn ogen te gaan kijken, dat heel erg, en de wil hebben om te kijken wat hen maakt wie ze zijn om wat dichterbij hun te komen”*. Uit het theoretisch kader komt naar voren dat het van belang is dat mentoren kennis hebben van de culturele achtergrond van AMV's (Van Rooijen-Mutsaers & Ince, 2013).

Uit alle interviews komt naar voren dat de communicatie met de Eritrese AMV anders verloopt dan in de hulpverlening van jongeren met een Nederlandse achtergrond. Twee mentoren geven aan dat communicatie niet altijd gemakkelijk is. Een mentor merkt op: *“Kijk wij zijn heel erg gewend om mensen naar hun gevoel te vragen. “Wat vind je daarvan?” “En hoe*

ervaar je dat?”, “Hoe zie jij jezelf over 10 jaar?”, Wat zijn nou jouw ambities?”. Dat zijn voor de meeste jongens, allemaal heel vreemde en nieuwe vragen en manieren van denken die zij zo vaak niet gewend zijn, ehm, dus daar moet je in de begeleiding ook heel erg rekening mee houden”. Een andere mentor vermeldt dat zij in haar communicatie laagdrempelig insteekt en de jongere laat teruggeven wat er is gezegd om miscommunicatie te voorkomen. De voogd geeft aan dat zij vooral in het begin moeite had met de communicatie met de Eritrese AMV: “Ehm, ik ben vrij direct en ik zeg wat me op het hart ligt. En ik merkte in eerste instantie, en daar heb ik maanden mee geworsteld,als ik te direct binnenkwam, die liepen weg..., waren beledigd, die eh, wilden niks van me aannemen. Uiteindelijk heb ik geleerd om via een omweg te praten met ze, en op die manier dan to the point kom”. Drie mentoren geven aan dat ze een tolk niet altijd een ideaal hulpmiddel vinden. Hoewel deze wordt ingeschakeld ter bevordering van de communicatie, geven zij aan dat de inzet van een tolk afstand schept. Zo merkt een mentor op: “Ik vind het lastig om dan een tolk te moeten inschakelen. Eh, want dat vind ik, dat is een stukje vertrouwen; je merkt dat die jongens de tolk ook niet altijd vertrouwen of wat ze zo’n tolk allemaal moeten vertellen”. In de communicatie wordt veel creativiteit gestoken: “Kijk, alleen al het taalprobleem opvangen. Je bent echt met handen, voeten en toneel heel veel bezig”. Vergelijken we de interviews met de literatuur dan komt daaruit naar voren dat het voor de mentor een uitdaging is om via communicatie nader tot elkaar te komen en aan te sluiten bij de AMV (Pinto, 2005; Van der Veer, 2002; Schippers, 2017). Zo geeft Van der Veer aan dat de mentor goed moet opletten dat zijn woorden in de juiste betekenis overkomen bij de AMV.

3. Wat hebben de mentoren nodig om de jongeren goed te begeleiden?

Op de vraag welke positieve aspecten de mentoren ervaren in de begeleiding van deze jongeren wordt vooral het werken met een andere cultuur genoemd (4x). Schippers (2017) en Van Rooyen-Mutsaers & Ince (2013) geven aan dat belangstelling in de andere cultuur een van de belangrijkste voorwaarden is om te kunnen werken met deze jongeren. Andere punten die worden genoemd zijn o.m.: het mogen werken in een setting waar men minder aan structuur gebonden is, de diversiteit en kwaliteit van de collega’s en de steun van de organisatie (2x). Een respondent geeft aan dat hij het prettig vindt dat de focus ligt op de jongere en niet ook op het hele systeem daaromheen. Ook noemt een mentor de vrijheid die hij heeft om zelf invulling te geven aan de begeleiding. Een andere respondent noemt de dagelijkse uitdaging die creativiteit vraagt: “Ik had het idee dat ik alles wel een beetje gezien had binnen de jeugdhulpverlening, binnen de instelling dan, en dan kom ik toch bij een hele nieuwe tak van sport uit die heel veel van je vraagt. Die heel veel dingen van je vraagt. Die een andere vorm van creativiteit in je oproept”. Op de vraag waar de mentoren blij van worden in het werk met de AMV geven vier respondenten aan dat dit de kleine succesjes zijn die men in de groei van de jongere ziet: “Ja, dat zijn die kleine dingetjes...Mooiste momenten zijn eigenlijk, ehm, wanneer ze iets nieuws

hebben geleerd. Al is er maar een heel klein stapje vooruitgang, ja, daar doe je het voor". Twee mentoren vinden het mooi als ze merken dat de AMV's behoefte hebben aan hun contact, gebeurtenissen en emoties met hen willen delen en er steeds meer diepgang in de gesprekken komt. Tot slot worden zaken genoemd zoals een knuffel krijgen, zien dat ze rust vinden en langzaam opbloeien.

Hoewel alle respondenten aangeven de (interculturele) hulpverlening leuk, interessant en uitdagend te vinden, zijn er ook knelpunten. Als een van de belangrijkste knelpunten wordt het niet kunnen inzetten van sancties of een beloningssysteem benoemd (5x). Een mentor formuleert het als volgt: *"ehm, het stukje dat ik mis als er ongewenst gedrag is en je geen middelen hebt om in te zetten behalve positief insteken en het gesprek aangaan. Als je die dingen hebt geprobeerd en je komt niet verder, dan sta je eigenlijk dingen te zeggen die totaal geen boodschap meer hebben.Maar ik heb niet de middelen om dat aan jou te leren op dit moment. En ik ben van mening dat kinderen, ongeacht welke leeftijd, we zijn ze hier aan het opvoeden, aan het begeleiden aan het proberen dat ze zich straks kunnen redden, en die begrenzing is daar zo belangrijk in. Nee, dus daarin voel ik mij beperkt in mijn handelen van wat ik eigenlijk zou willen".* De Lange (et al, 2015) geven aan dat wanneer men geconfronteerd wordt met grensoverschrijdend gedrag, daar wel maatregelen voor genomen dienen te worden door o.m. sancties op te leggen. Zij geven echter ook aan dat straffen een van de minst effectieve middelen van beroepsopvoeders is. Ten aanzien van de ontwikkelingstaken wordt door twee mentoren opgemerkt dat zij moeite hebben met de taak 'omgaan met posttraumatische problemen'. Een mentor vindt dat er vanuit de organisatie te weinig aandacht is voor de traumaproblematiek. *"Eh, als ik kijk naar de ontwikkelingen, zeker in de laatste periode maar ook wel in het verleden, dat er weinig ingespeeld wordt op eh, de problematiek van de jongeren. Dus met name de trauma's die ze toch wel ervaren. Dat we daar zelf heel weinig voor in huis hebben".* In dit kader wordt tevens opgemerkt dat men het als een belemmering ervaart dat er nog onvoldoende expertise is binnen de jeugdhulpverlening hoe om te gaan met deze specifieke problematiek (vluchteling, niet begeleid én minderjarig). De geslotenheid van de Eritreeërs en het niet openstaan voor hulpverlening, bemoeilijkt de begeleiding. Op de vraag hoe men omgaat met dit gegeven worden zaken aangehaald zoals benoemd in de presentiebenadering. Een mentor vertelt dat het belangrijk is om het vertrouwen van de jongere te winnen door ze te laten zien dat je voor hem van toegevoegde waarde bent: *"Nou ja ik denk dat het vooral heel belangrijk is om een stukje vertrouwen te winnen bij deze jongeren. En als zij zien wat valt er voor mij bij jou te halen, dan staan ze daar meer voor open maar als er naar hun eigen mening niks te halen valt bij jou, dan staan ze daar ook niet voor open".* Ook het moeten werken met beperkte middelen wordt als knelpunt ervaren. In dit kader wordt door twee mentoren genoemd dat het niet prettig is om te werken in een setting waar interieur en huishoudelijke voorzieningen verouderd zijn. *"Ja, de vloeren die kapot zijn, ook op de kamers van de jongeren. Dat is allemaal oud meubilair. Het is allemaal kapot. Ja, dan gingen we wel naar een heel andere inrichting. Niet te duur maar wel wat gezelliger".* Volgens De Lange (et al., 2017) toont onderzoek aan dat een van de kenmerken van een goed pedagogisch klimaat een huiselijke fysieke omgeving is

waar de jongere zich veilig voelt. Een knelpunt dat door bijna alle mentoren wordt genoemd is het gemis van een gedragswetenschapper waar bij problemen met de jongere op kan worden teruggevallen. Deze is i.v.m. bezuinigingen van de organisatie weggevallen. *“Voorheen zaten we met een gedragswetenschapper aan tafel en kon je zo’n pupil bespreken zeg maar”. Ja, hé, soms zit je met casussen dat je denkt, ja en nu? Ja, een teamcoach weet dat ook niet altijd. Dus een gedragswetenschapper zou zeer wenselijk zijn”*. Een ander knelpunt dat men ervaart, ook i.v.m. bezuiniging, is dat men veel alleen op de groep staat. Dit gaat ten koste van de aandacht voor de AMV: *” Het feit dat je vrij veel alleen staat op de werkvloer vind ik een slechte zaak. Ja, we hebben maar heel weinig uren, we staan maar heel weinig dubbel met die jongeren waardoor minder tijd en aandacht voor de jongeren”*. Kijken we wat de literatuur hierover zegt dan kunnen we lezen dat De Lange (et al, 2017) wijst op het belang van voldoende individuele aandacht voor een goede relatie. Van der Veer (2003) geeft aan dat voldoende tijd nemen voor een AMV, de jongere het gevoel geeft dat hij er mag zijn hetgeen zijn gevoel voor eigenwaarde verhoogt. Krijgt de AMV te weinig aandacht dan is de kans erg klein dat de mentor te weten komt hoe het nu echt met de jongere gaat en kan dan ook niet inspelen op zijn behoeften. In dit kader wordt door twee mentoren alsook de voogd aangegeven dat er te weinig contactmomenten zijn tussen de AMV en de voogd.: *“Dat vind ik veel te weinig. Soms merk je dat die jongens daar veel meer behoefte aan hebben. En dan hebben ze een gesprek en ja dan vind ik het niet gek dat die jongens denken “ja wat jou gaan vertellen, ik ken jou helemaal niet”. Dus dateen stukje vertrouwen, dat is er nog helemaal niet”*.

Tot slot is gevraagd wat de mentoren nodig hebben om hun werk goed te kunnen uitvoeren. Een aantal van deze punten zijn hierboven reeds aangehaald bij de beschrijving van de andere topics. Zo wordt de invoering van sancties om gedrag bij te sturen alsmede de wenselijkheid van een gedragswetenschapper aangegeven. Daarnaast geven vier respondenten aan dat ze behoefte hebben aan meer trainingen, met name aan interculturele begeleidingsvaardigheden: *“Daar mis ik wel wat knowhow hoe, ook vanuit ... Ja, in Eritrea heb je het waarschijnlijk helemaal niet. Maar hoe we deze jongens wel kunnen bereiken. Dat vind ik wel een hele lastige”*. Men ziet overigens ook een toegevoegde waarde in meer voorlichting aan de Eritrese AMV’s zodat zij wat meer op de hoogte zijn van de Nederlandse cultuur alsmede studie- en beroepsmogelijkheden. In het verleden is er voorlichting geweest van een Eritrese ex-AMV. Dit zou meer frequent moeten gebeuren. Haar wens komt overeen met de interculturele pedagogische visie waarin vermeld staat dat ex-AMV’s een rolmodel kunnen zijn voor de jongeren (Schippers, 2017). Twee mentoren benoemen daarnaast dat actiever aan de slag gegaan moet worden met leerdoelen en de groei van de jongeren: *“Ja, eh, ik bedoel meer dat ik het idee krijg dat de doelen te lang blijven liggen en niet snel geëvalueerd worden. En daarmee misschien bijgesteld kunnen worden. Er staan leerdoelen bij die er al 4 maanden staan en de jongere nog steeds niet beheerst. Wat op zich helemaal niet verkeerd of fout is want het laat zien dat die stap nog veel te ver vooruit ligt. Maar daar zou gekeken moeten worden naar een actiever doel of subdoel zodat het bijdraagt aan hulpverlening en de jongeren begeleiden tot groei”*. Twee mentoren geven aan dat

ze kleinere groepen zouden willen: *“Ik denk bij een 8 jongeren heb je genoeg sfeer in het huis en je kunt dan goed werken, goed begeleiden. MT: Dus je zegt bij 12, is het dat je te weinig aandacht kunt geven? F: Ja, dan kan het gewoon erg druk zijn. En als je dan een paar druktemakers hebt en die eisen alle aandacht op, ja dan kunnen sommige jongeren weleens gemakkelijk ondersneeuwen”.*

Maken we hier de koppeling naar de literatuur dan geeft deze aan dat uit onderzoek naar voren is gekomen dat kleine en niet te drukke groepen bijdragen aan het “welbevinden van jeugdigen en aan een ondersteunende relatie met de pedagogisch medewerker” (De Lange et al, 2017). Zoals hierboven reeds werd aangegeven bestaat er ook behoefte aan investeringen in voorzieningen op het gebied van het interieur evenals de wens om meer dubbel op de groep te staan: *“Ja, ehm, het is altijd beter als je wat meer dubbel zou kunnen staan. Kijk, die jongeren hebben ook nogal wat afspraken buitenshuis. En stel, ze moeten ergens gaan solliciteren of zo...ja je kunt nooit met ze mee want je staat heel vaak alleen in de middag, of je staat een of twee uurtjes dubbel. Dus, je kunt ook nooit eens iets individueel met een jongere ondernemen”.* Ook de voogd geeft aan dat het goed zou zijn als er een dubbele bezetting op de woongroep zou zijn op momenten dat het druk is na school. Daarnaast zou zij meer budget willen zien voor vrijetijdsbesteding vanuit Nidos ter bevordering van de integratie.

4. Hoe ervaren de AMV's de begeleiding op de KWG's in Heerlen en Maastricht en waar liggen de behoeften ten aanzien van de begeleiding en ondersteuning?

Onderstaand worden per topic de resultaten weergegeven van de vragenlijsten die zijn afgenomen bij negen AMV's die op een kinderwoongroep in Heerlen en Maastricht verblijven. Tevens zijn een aantal open vragen opgenomen om meer gedetailleerde informatie te verkrijgen over de behoeften van de AMV's en of daaraan wordt voldaan door de mentoren. Deze zijn verwerkt in de antwoorden op de gesloten vragen. De volledige uitwerking van de vragenlijsten is te lezen in bijlage 8.

Beleefde veiligheid: Het merendeel van de AMV's is tevreden met de woonplek en kunnen zich ook wel goed vinden in de groepsregels. Een jongere geeft als feedback dat de mentoren de regels te strikt hanteren. Als voorbeeld haalt hij aan dat er na 23.00 uur niet meer gebeld mag worden met familie in Eritrea terwijl het contact voor hem wel heel belangrijk is. De AMV's kunnen goed opschieten met de groepsgenoten. Wel geeft een jongere aan dat hij de groep te druk vindt. Dit wordt overigens ook gesignaleerd door een van de mentoren die aangeeft dat kleinere groepen beter zouden zijn voor de begeleiding. Uit de open vraag kwam 2x naar de wens naar voren voor een nieuwe keuken en inrichting hetgeen ook is aangegeven door een aantal mentoren tijdens de interviews.

Ondersteuning/Relatie/Contact mentor: Het merendeel van de jongeren geeft aan dat zowel de mentor als de voogd belangrijk voor hen is. Over de ondersteuning van de mentor zijn de meeste jongens tevreden. Dit komt overeen met de verwachtingen van de mentoren hoewel zij dit vaak pas horen wanneer de jongeren de woongroep hebben

verlaten. De positieve uitkomst geldt niet voor de ondersteuning van de voogd. Zo ervaren 2 jongens dat er maar sporadisch begeleiding naar zelfstandigheid is, 3 anderen geven aan dat dit vaak is en slechts 3 jongens dat dit altijd het geval is. Ook als we kijken naar de vraag of de mentor en voogd naar de AMV luistert wanneer hij vragen of een probleem heeft, is het opvallend dat de mentor hoog scoort (7x), terwijl de voogd laag scoort met 4x altijd, 2x vaak en 3 x soms. Een jongere merkt t.a.v. de mentor op dat als zij weet wat er aan de hand is, zij daar meteen iets aan gaat doen. Een andere AMV geeft aan dat hij bij de mentor zijn hart kan luchten. Met betrekking tot de vraag of men vindt dat de mentor en voogd genoeg tijd heeft voor de AMV, scoort de voogd mogelijk nog lager. Daar waar 6 jongens aangeven dat de mentor altijd tijd voor hen heeft, 1 respondent dat dit vaak is en 2 jongeren 'soms', is dat bij de voogd 3x altijd, 1x vaak, 4x soms en 1x niet. Een jongere maakt daarbij de opmerking dat hij de voogd bijna niet ziet. Een andere jongere geeft aan dat hij pas naar de voogd stapt als de mentor het ook niet weet. Kijken we naar wat uit de interviews naar voren is gekomen dat zien we dat zowel de mentoren als de voogd zelf meer contactmomenten noodzakelijk achten. Het merendeel heeft het vertrouwen om de mentor te zeggen wanneer hij iets niet begrijpt. Een jongere geeft aan dat hij dan een tolk inschakelt. Wat betreft de inspraak bij het formuleren van doelen geeft de meerderheid aan dat zij vaak inspraak hebben op de groepsregels en de doelen waaraan zij gaan werken (3x altijd, 6x vaak). Dit komt redelijk overeen met de antwoorden uit de interviews. Een andere jongere vertelt dat hij aangeeft wat hij wil leren en dat de mentor vervolgens beslist hoe hij dat moet aanpakken. Wat betreft het ontvangen van positieve bekrachtiging vanuit de mentor, geven 6 jongeren aan dat zij complimenten krijgen wanneer ze iets goed hebben gedaan, 3 geven aan dat dit vaak gebeurt. Een jongere formuleert het als volgt: *"Kijkt altijd of het goed gaat. Geeft compliment als het goed gaat en zegt ook als het niet goed gaat"*

Uit de open vraag wat de AMV op dit moment nodig heeft aan begeleiding van de mentoren, wordt door twee jongens aangegeven dat de mentor heel belangrijk voor hen is omdat zij afspraken maakt met verschillende instanties. Een andere respondent noemt concrete zaken zoals het op tijd wakker maken om naar school te gaan, met huiswerk helpen en door zaken voor te doen. Twee jongeren vermelden het belang van hulp bij gezinshereniging. We hebben eerder kunnen lezen dat dit een thema is dat erg speelt bij de AMV; vaak staat of valt de motivatie om aan de toekomst te werken met de voortgang van de gezinshereniging. Ook van belang wordt geacht dat de mentor weet hoe het met de AMV gaat, zijn situatie en gezondheid. Op de vraag wat de AMV aan de mentor en/of voogd zou willen veranderen en wat hij goed vindt aan de mentor en voogd, zijn de

volgende antwoorden genoteerd: dat de mentor altijd helpt (2x), dat de voogden meer moeten helpen, dat de mentor “bij stress moet vragen”, dat “mentor liefde moet zijn”, leuke dingen doen, “goed moet luisteren en helpen” (2x). Een andere respondent toont begrip dat de mentor niet altijd tijd voor hem kan vrijmaken maar dat daar wel “aan gewerkt moet worden”. Ook gaf een respondent aan dat de mentor hem moet kunnen motiveren en als hij het moeilijk heeft, tijd voor hem moet vrijmaken. Een respondent haalt een anekdote aan om aan te geven wat hij verbeterd zou willen zien: *“We zijn geen portier zeggen ze als je te laat. Dat verwacht je niet. Vragen niet naar waarom. Weet niet wat ik heb meegemaakt”*. Opmerkelijk is dat ook bij een andere open vraag naar voren kwam dat niet gevraagd werd naar het waarom als een regel was overtreden. Tot slot gaf een respondent aan dat hij meer overleg wil over haar fouten en zijn fouten en een andere respondent dat hij het belangrijk vindt dat de mentor eerlijk is en zich niet bezwaard moet voelen om hem te vertellen wat de minpunten zijn. Op de vraag bij welke zaken de AMV meer inspraak zou willen hebben, geeft 1 respondent aan tevreden te zijn in deze groep, 1 respondent dat er geluisterd moet worden naar zijn behoeften.

Contacten buiten KWG: Alle AMV's vinden school belangrijk. Hoewel maar een enkeling contact heeft met Nederlandstalige jongens, vindt het merendeel het wel belangrijk deze contacten te hebben. De taalbarrière hindert hen echter daarbij. Zo geeft een AMV aan: *Ja, maar dat lukt niet altijd door taal moeilijk*. Een jongere geeft aan dat hij oefent om zijn taalvaardigheid te vergroten. Een ander benadrukt het belang om Nederlands te leren en zo beter te integreren. Op de vraag of de AMV al zelf dingen kan regelen zoals zelf een afspraak maken met de dokter, geven 6 jongens aan dit niet te kunnen en 3 dat dit een beetje lukt. Uit de interviews met de mentoren komt naar voren dat zij in hun begeleiding veel aandacht besteden aan de toekomstige zelfredzaamheid door stap voor stap de jongere kennis te laten maken met de Nederlandse samenleving. Een AMV geeft aan dat het met de hulp van de mentor soms wel lukt. Opmerkelijk is dat slechts 4 jongens sporten bij een club, 1 doet dat soms terwijl 4 jongens geen lid zijn van een sportclub. **Cultuurbehoud:** Ten aanzien van dit topic komt naar voren dat alle AMV's het belangrijk vinden dat ze de gelegenheid krijgen om hun Eritrese gewoonten en rituelen te blijven uitvoeren. Een jongere vermeldt expliciet dat de mentoren daaraan meewerken. Deze uitspraak komt overeen met de uitspraken in de interviews met de mentoren. Er wordt veel rekening gehouden met Eritrese gewoonten en hun geloofsbelijdenis.

Groei/ontwikkeling: Alle 9 respondenten geven aan het belangrijk te vinden om de Nederlandse taal te leren en 6 van de 9 respondenten dat ze het belangrijk vinden om de Nederlandse gewoonten en gebruiken te leren kennen. Dit wordt nog eens herhaald in de

antwoorden op de open vraag wat de AMV belangrijk vindt om te kunnen wanneer hij op zichzelf gaat wonen? Als belangrijkste items komen naar voren: Nederlandse taal (3x) en cultuur, goede opleiding, zelfstandig dingen kunnen doen, koken en werk. De stelling dat men de regels en gewoonten van Nederland begrijpt, wordt slechts door 3 respondenten bevestigd, 4 respondenten begrijpen de regels en gewoonten soms en 1 respondent begrijpt de regels in Nederland niet. In dit kader geeft een respondent aan dat hij de hulp van de mentor inschakelt: *“In begin alles nieuw. Fouten, leer ik van. Vraag aan mentoren”*. Zoals uit de interviews is gebleken, besteden de mentoren veel tijd aan voorlichting over de Nederlandse samenleving hoewel ook wordt uitgesproken dat dit meer frequent zou mogen gebeuren door rolmodellen uit de eigen cultuur. Op de open vraag hoe de mentor de AMV kan helpen bij het zelfredzaam worden en wat hij zelf kan doen, kwamen de volgende antwoorden naar voren: “ondersteuning”, “de mentoren proberen ’s avonds Nederlandse les te geven”, “meer zelf kunnen”, “ik moet ze zelf benaderen” en “eigen initiatief heel belangrijk”.

7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Vanuit dit praktijkgericht onderzoek is middels literatuuronderzoek, semigestructureerde interviews met zes mentoren en een voogd en vragenlijsten onder negen AMV's die op een kindergroep in Heerlen en Maastricht verblijven, de volgende hoofdvraag onderzocht: ‘Op welke wijze kunnen mentoren tegemoetkomen aan de behoefte aan zorg en begeleiding van alleenstaande minderjarige vreemdelingen uit Eritrea die op een kindergroep van XONAR verblijven’. Vanuit deze vraagstelling zijn een viertal deelvragen geformuleerd. Onderstaand vindt, vanuit de resultaten uit de literatuur en het praktijkonderzoek, de conclusie en beantwoording per deelvraag plaats. Vervolgens worden aanbevelingen gedaan voor de praktijk.

1. Wat wordt in de literatuur verstaan onder de begrippen ‘integratie’, ‘participatie’ ‘acculturatie’ en ‘zelfredzaamheid’ en welke interventies worden in de praktijk door de mentoren toegepast om daar invulling aan te geven (macro)?

Vanuit het literatuur-, en praktijkonderzoek kan worden geconcludeerd dat de begeleiding naar integratie van de AMV's wordt vormgegeven met respect voor de eigen culturele waarden en normen. Dit komt volgens het model van Berry (1979) overeen met de acculturatiestrategie ‘integratie’. In dit kader komt naar voren dat men zich ernstig zorgen maakt hoe het de AMV's zal vergaan als zij achttien worden en er volledige zelfstandigheid van ze wordt verwacht. Volgens de mentoren is deze verwachting niet realistisch en ze spreken duidelijk uit dat aanvullende en/of langere begeleiding noodzakelijk is. Een belangrijke conclusie die uit het onderzoek kan worden getrokken is

dat meer moet worden ingestoken op activiteiten die leiden tot netwerkvergroting. Hiervoor moet echter meer budget worden vrijgemaakt. Het blijkt namelijk dat de AMV's weinig activiteiten buiten de woongroep ondernemen en niet of nauwelijks contacten onderhouden met Nederlandstalige kinderen. De reden hiervoor is dat zij de Nederlandse taal onvoldoende beheersen. Vanuit de structuurentheorie van Pinto (2005) is dit gedrag te verklaren vanuit de angst voor gezichtsverlies. Voorts blijkt dat, hoewel de AMV's open staan om te leren hoe ze zelfstandig zaken kunnen regelen, het merendeel dit niet of slechts in beperkte mate kunnen. Bovengenoemde bevindingen kunnen ertoe leiden dat de bezorgdheid die vanuit diverse (overheids)organisaties zijn uitgesproken t.a.v. de integratie van Eritrese vluchtelingen bewaarheid gaan worden (Sleijpen et al., 2017; Ferrier, Kahmann, Massink, De Gruijter, & Pels, 2017; Ferrier & Massink, 2016; Pharos, 2016-a; Uozie & Verkade, 2016).

Deelvraag 2: Wat is in de literatuur bekend over de opvang en begeleiding van AMV's en hoe geven de mentoren en de voogd van de Eritrese AMV vorm aan de relatie en begeleiding?

Uit de resultaten kan worden geconcludeerd dat de handelwijze van de mentoren, zoals voortgekomen uit de interviews in grote lijnen overeen komt met hetgeen in de literatuur wordt geschreven over de aspecten die bijdragen aan de tegemoetkoming van de ontwikkelingsbehoeften van de AMV. Punten van aandacht zijn, uitgesproken door de AMV, meer gehoord willen worden over de reden waarom bepaalde huisregels zijn overtreden en meer tijd vrijmaken voor de AMV. Ten aanzien van de interculturele begeleiding kan worden geconcludeerd dat men knelpunten ervaart in de cultuursensitieve begeleiding. Men weet niet altijd hoe om te gaan met bepaald gedrag of bepaalde reacties van de AMV. Uit het praktijkonderzoek blijkt voorts dat de meeste mentoren niet op de hoogte zijn van het bestaan van de interculturele pedagogische visie van Nidos terwijl daar wel richtlijnen in genoemd worden hoe op cultuursensitieve wijze invulling kan worden gegeven aan het werken aan zelfredzaamheid (Schipper, 2017). In deze richtlijn staat ook dat het van belang is familie te betrekken bij de begeleiding, ook als deze ver weg woont. En ook al kan dit slechts telefonisch, je haalt met dit contact het ouderlijk gezag naar voren. De resultaten geven weer dat de begeleiding naar zelfstandigheid verbeterd zou kunnen worden door actiever en specifiek aan de slag te gaan met leerdoelen aangezien geconstateerd is dat leerdoelen onvoldoende worden gemonitord. Een volgende conclusie is dat er te weinig informatieoverdracht plaatsvindt m.b.t. onderwijs- en beroepsmogelijkheden. Wanneer jongeren weten welke perspectieven zij hebben op dit gebied hebben, dan kunnen zij ook gericht daarnaar

toe werken. Tot slot wordt de conclusie getrokken dat er te weinig contactmomenten zijn tussen voogd en jongere. Meer contact bevordert het welzijn van de AMV omdat er aandacht en interesse is in zijn ontwikkeling.

Deelvraag 3: Wat hebben de mentoren nodig om de jongeren goed te begeleiden?

Zoals hierboven reeds geformuleerd, ervaart men problemen t.a.v. de interculturele begeleiding van de AMV's. Er is behoefte aan meer kennis over de culturele achtergrond alsmede aan vaardigheden t.a.v. omgang met de AMV. Dit met name ook wanneer zich trauma gerelateerde problemen voordoen. In verband hiermee wordt uitgesproken dat kennisuitwisseling met andere organisaties die AMV's begeleiden, de mentoren handvatten kan bieden hoe de begeleiding beter vormgegeven kan worden. Een andere conclusie die uit het onderzoek naar voren komt is de behoefte om de woongroepen kleiner te maken. Hierdoor kan er meer individuele aandacht worden besteed aan de AMV. In dit kader wordt tevens aangegeven dat er behoefte is om meer dubbel te staan tijdens de diensten, ook met het oog op veiligheid. Geconcludeerd wordt voorts dat het beleid van Nidos om geen sancties te mogen inzetten om gedrag bij te sturen, de mentoren belemmert in de voorbereiding van de AMV naar zelfstandige deelname in onze samenleving. Men spreekt de behoefte uit om óf het beleid bij te stellen óf geschoold te worden hoe men op andere wijze gedrag kan bijsturen. Uit de resultaten kan voorts worden geconcludeerd dat er behoefte is aan vervanging en renovatie van vloeren, meubilair en huishoudelijke voorzieningen. Om de jongeren goed te kunnen begeleiden is er behoefte om bij problemen de hulp van een gedragswetenschapper te kunnen inschakelen. Uit de resultaten kan echter worden geconcludeerd dat men hier geen gebruik meer van kan maken omdat deze i.v.m. bezuinigingen niet meer beschikbaar is. Tot slot wordt aangegeven dat er meer samenwerking moet worden gezocht met ketenpartners; met name wanneer sprake is van bepaalde problematiek.

4. Hoe ervaren de AMV's de begeleiding op de KWG's in Heerlen en Maastricht en waar liggen de behoeften ten aanzien van de begeleiding en ondersteuning

Kenmerkend voor AMV's is dat ze adolescent, onbegeleid en vluchteling zijn. Deze combinatie maakt de jongere kwetsbaar en kan het werken aan ontwikkelingstaken negatief beïnvloeden (Derluyn & Broekaert, 2007). Praktische en sociaalemotionele ondersteuning van de mentoren blijkt de veerkracht van de jongere te vergroten waardoor de mogelijkheden tot toekomstige participatie worden vergroot. Geconcludeerd wordt dat de jongeren die wonen in de kinderwoongroepen tevreden zijn met hun woonplek en de ondersteuning die ze van de mentoren krijgen. De meeste AMV's hebben

het gevoel dat ze voor zowel praktische als emotionele zaken terecht kunnen bij de mentor. Echter, geven ook twee jongeren aan dat men soms te strikt vasthoudt aan huisregels en als die weleens niet worden nageleefd men niet vraagt naar de reden ervan. Het zijn aandachtspunten die de relatie met de AMV ten goede komt. Gehoord worden is namelijk volgens Schippers (2016) een belangrijk aspect in de begeleiding van en omgang met AMV's. De tevredenheid t.a.v. de mentoren geldt in zeer mindere mate voor de voogd zowel wat betreft tijd en aandacht als hulp bij problemen. Ook de mentoren geven aan dat het wenselijk is dat er meer contactmomenten zijn tussen AMV en zijn voogd. Uit de resultaten kan geconcludeerd worden dat de mentoren er alles aan doen om een veilige omgeving te creëren waar de jongeren tot rust kunnen komen en waar de mentor op cultuursensitieve wijze samen met de jongere tracht te werken aan diens ontwikkeling tot zelfstandigheid. Deze attitude wordt ondersteund door de visie van Schippers (2017) die aangeeft dat het vertrouwen in de mentor groeit wanneer de jongere ziet dat deze 'iets' voor hem wil doen en een belangstellende, steunende en respectvolle houding uitdraagt. Een volgende conclusie die getrokken kan worden is dat de jongeren veel waarde hechten aan school en het leren van de Nederlandse taal. De resultaten geven vervolgens weer dat contacten met Nederlandstalige leeftijdsgenoten zo goed als nihil zijn. Uit het literatuuronderzoek blijkt dat uitsluitend contact binnen de eigen culturele gemeenschap ervoor zorgt dat de AMV's geïsoleerd raken. Hierdoor wordt het gevaar voor separatie en segregatie vergroot (Dagevos, 2001). Het is dus van belang dat AMV's contacten aangaan met Nederlandstalige leeftijdsgenoten om de Nederlandse cultuur te leren kennen. De wens van twee mentoren om de groepen kleiner te maken wordt ook aangegeven door een van de jongeren; hij vindt het te druk op de groep. Tot slot geven de jongeren, net als de mentoren, aan dat het interieur vervangen moet worden zodat de binnenruimten gezelliger zijn.

Beantwoording onderzoeksvraag

Op welke wijze kunnen mentoren tegemoetkomen aan de behoefte aan zorg en begeleiding van alleenstaande minderjarige vreemdelingen uit Eritrea die op een kindervoorgroep van XONAR verblijven?

Uit de conclusies vanuit de theoretische en praktische deelvragen blijkt dat de begeleiding grotendeels aansluit op de behoeften van de AMV. De bevroegde jongeren zijn zeer tevreden met de zorg en begeleiding van de mentoren. Een belangrijk verbeterpunt waardoor meer tegemoet wordt gekomen aan de zorgbehoefte en begeleiding van de AMV, betreft de cultuurspecifieke begeleiding. Het vereist specifieke kennis en vaardigheden om deze jongeren naar zelfstandigheid te leiden. De mentoren

geven aan dat zij meer kennis en vaardigheden nodig hebben om de jonge Eritreeër op cultuursensitieve wijze naar zelfstandigheid te leiden. Er is behoefte aan kennis over de culturele achtergrond, kennis over traumaproblematiek maar ook over specifieke communicatieve vaardigheden.

Wat betreft de ontwikkeling naar integratie kan worden geconcludeerd dat de AMV's daarin geen stappen ondernemen. Men heeft nauwelijks contacten buiten de Eritrese gemeenschap terwijl die behoefte er wel is. Zij ervaren door de taalbarrière een drempel om het netwerk uit te breiden. Hier loert reeds het gevaar van segregatie. Daarom is het noodzakelijk dat de mentoren actiever aan de slag gaan om hun netwerk uit te breiden dan alleen zorgen voor een baantje of lidmaatschap van een sportclub.

Netwerkvergroting zorgt er niet alleen voor dat de AMV meer vertrouwd raakt met de Nederlandse waarden, normen en gebruiken, maar vergroot ook hun taalvaardigheid. De uitkomsten met de mentoren tonen aan dat men zich grote zorgen maakt over de zelfredzaamheid wanneer de AMV bij het bereiken van de volwassen leeftijd de woongroep moet verlaten. De begeleidingstijd blijkt veel te kort, zeker gezien het feit dat deze jongeren vaak pas rond hun 17^e levensjaar naar een KWG komen. Men pleit dan ook voor een langere begeleidingstijd of aanvullende ambulante begeleiding. Daarnaast wordt ook voorlichting aan de AMV's over studie- en beroepsmogelijkheden noodzakelijk geacht zodat zij een beeld krijgen van hun toekomstmogelijkheden in Nederland en wat daarvoor nodig is. Geconcludeerd wordt voorts dat XONAR te weinig samenwerkt met ketenpartners en met andere organisaties die AMV's opvangen. Men loopt op die manier expertise mis die bij andere organisatie aanwezig is en waar de begeleiding van XONAR van kan profiteren. Andere verbeterpunten waardoor meer tegemoet wordt gekomen aan de zorgbehoefte van de AMV zijn: minder alleen staan tijdens diensten, kleinere woongroepen, inzet van sancties om gedrag bij te sturen en betere monitoring van leerdoelen. Ook wordt gepleit voor de terugkeer van de gedragswetenschapper en meer contactmomenten tussen voogd en AMV. Contact met ouders, ook als ze niet direct in beeld zijn kan zorgen voor een positief verloop van het begeleidingsproces en zou daarom meer moeten worden ingezet. Tot slot kan komt de wens naar voren om meer gelden vrij te maken voor activiteiten ter vergroting van het netwerk in het kader van de integratie alsmede om de verouderde inrichting te vernieuwen.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van het literatuuronderzoek en het praktijkonderzoek worden onderstaand aanbevelingen geformuleerd die een bijdrage kunnen leveren aan de

tegemoetkoming aan de zorg- en begeleidingsbehoeften van de AMV's. De aanbevelingen worden geformuleerd aan de hand van de 5WH-methode.

1. Vergroot het Nederlandstalig netwerk van de AMV

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat het niet beschikken over een ondersteunend sociaal netwerk een grote belemmering vormt voor de zelfredzaamheid van de AMV. Om de AMV optimale kansen te bieden tot zelfstandige deelname aan onze samenleving is het van belang dat de AMV een netwerk opbouwt buiten zijn etnisch netwerk. Uit het praktijkonderzoek is naar voren gekomen dat de acties richting netwerkuitbreiding zich beperken tot het zoeken van een baantje en lidmaatschap van een sportclub. Het wordt aanbevolen om meer instrumenten in te zetten om de netwerkvergroting te realiseren. Deze worden in onderstaande tabel weergegeven.

Wat	Maak netwerkvergroting een vast doel waarbinnen de begeleiding aan gewerkt zal worden.
Waar	KWG
Wie	Mentoren
Wanneer	Tijdens tweegesprekken tussen mentor-AMV, driegesprekken tussen mentor-AMV-Voogd en tijdens teamvergaderingen wordt de voortgang geëvalueerd en zo nodig aangepast
Hoe	Planmatig door eerst gezamenlijk met de AMV te kijken waar zijn interesses en talenten liggen en daarbij aan te sluiten. Daarbij wordt ook het huidig netwerk in beeld gebracht. Van daaruit kan gezocht worden naar een bijbaantje, een teamsport, een (taal)maatje, deelname aan activiteiten in buurthuizen en centra voor jongerenwerk en mogelijk vrijwilligerswerk.
Waarom	Door van netwerkvergroting een vast doel te maken, is men genoodzaakt dit doel ook te monitoren en blijft het in de actualiteit van de begeleiding. Het hebben van een bijbaantje draagt bij aan het gevoel van autonomie en vergroting van de taalbeheersing. Zoals het gezegde luidt: 'sport verbindt'. Door het beoefenen van teamsport leert de AMV andere jongens kennen. Door samen met een maatje activiteiten te ondernemen wordt zijn leefwereld vergroot. Bovendien kan een maatje de AMV helpen zijn angst om contact te maken helpen overwinnen.
Wat	Stimuleer de taalontwikkeling.
Waar	KWG
Wie	Mentoren
Wanneer	Tijdens dagelijkse contacten
Hoe	In de dagelijkse contacten aandacht besteden aan de taalontwikkeling door veel Nederlands met hen te spreken, helpen met huiswerk en door rollenspellen te oefenen. Daarnaast kan school gevraagd worden voor extra leermateriaal. Tot slot zou een kleine bibliotheek ingericht kunnen worden

	met een collectie leesboeken dat is afgestemd op hun ontwikkelingsniveau en hun taalniveau.
Waarom	De beperkte taalbeheersing belemmert de AMV's contacten aan te gaan met Nederlandstalige jongeren uit angst voor gezichtsverlies. Hoe sneller de AMV de taal beheerst hoe sneller zij het aandurven om nieuwe contacten buiten hun etnisch netwerk aan te gaan.
Organiseer voorlichtingsbijeenkomsten door ex-AMV's	
Wie	Ex-AMV's, mentoren
Wat	Voorlichting door ex-AMV's over de wijze waarop zij in Nederland zijn geïntegreerd. Hun ervaringen, moeilijkheden maar ook de successen en de mogelijkheden die Nederland hen biedt om een zelfstandig leven te leiden
Waar	KWG
Wanneer	Driemaandelijks
Waarom	Ex-AMV's die inmiddels een toekomst hier hebben opgebouwd kunnen fungeren als rolmodel die de jongeren stimuleren tot integratie. Omdat de ex-AMV dezelfde culturele achtergrond heeft, is de kans groter dat de jongeren bepaalde zaken van hen aannemen.
Hoe	Voorlichtings- of themabijeenkomsten op de KWG
Maak een sociale kaart	
Wie	Mentoren
Wat	Maak gezamenlijk een sociale kaart van alle instanties waar AMV's in contact kunnen komen met Nederlandse jongeren zoals buurthuizen, maatjesprojecten, sportverenigingen en vrijwilligersorganisaties.
Waar	KWG
Wanneer	In de komende drie maanden
Waarom	Door de mogelijkheden en initiatieven in kaart te brengen, krijgen zowel mentoren als de AMV een beeld van de mogelijkheden die er zijn om het netwerk uit te breiden.
Hoe	Tijdens brainstormbijeenkomsten worden ideeën en kennis uitgewisseld waardoor mogelijk nieuwe initiatieven ontstaan voor netwerkvergroting. Deze worden vervolgens in een document in kaart gebracht waarbij twee versies worden gemaakt. Een 'gewone' versie voor de mentoren en een versie in eenvoudig Nederlands geformuleerde tekst. Dit wordt verspreid onder de jongeren. Er wordt gezamenlijk gekeken wat de jongere aanspreekt en waar hij voor zichzelf mogelijkheden ziet.

Aanbeveling 2. Creëer mogelijkheden voor aanvullende ambulante begeleiding na het 18de levensjaar

Ambulante begeleiding vanuit XONAR voor jongeren die de woongroep verlaten	
Wie	Management XONAR
Wat	In een nazorgtraject kan de jongere individueel begeleid worden naar meer zelfstandig functioneren

Waar	XONAR-locatie
Wanneer	Na het bereiken van volwassenheid
Waarom	Uit het onderzoek is gebleken dat de meeste jongeren op 18-jarige leeftijd nog begeleiding nodig hebben om zelfstandig te kunnen leven.
Hoe	Ga in gesprek met de gemeente over de wijze waarop XONAR AMV's na hun 18 ^e ambulant kunnen begeleiden met een jeugdbepaling. Stel op individueel niveau de hulpbehoefte vast en werk planmatig aan zaken die de AMV nog niet zelfstandig kan op het gebied van financiën, huisvesting, werkgelegenheid etc.

Aanbeveling 3: Vergroot het kennis- en vaardighedenrepertoire op het gebied van cultuursensitieve begeleiding

Bied een cursus of vaardigheidstraining aan op het gebied van interculturele begeleiding van AMV's.	
Wie	Mentoren
Wat	Een cursus waar de mentor handelingsvaardigheden leert inzetten in de begeleiding van AMV's. Daarnaast scholing en oefening hoe hij kan omgaan met specifieke thema's zoals schoolverzuim, traumaproblematiek, middelengebruik en schuldenproblematiek. Tevens zal in de training aandacht zijn voor de interculturele pedagogische visie van Nidos en voor interculturele communicatie
Waar	XONAR-locatie
Wanneer	Nader te bepalen, op korte termijn
Waarom	Uit het praktijkonderzoek is naar voren gekomen dat de mentoren handelingsverlegenheid ervaren m.b.t. tot een cultuursensitieve begeleiding van AMV. Een cursus of vaardigheidstraining op dit gebied zal de kwaliteit van de begeleiding vergroten hetgeen de ontwikkeling van de AMV ten goede komt
Hoe	Benader specifieke organisaties die deze trainingen aanbieden. Er zijn organisaties zoals SAMAH die vaardigheidstrainingen aanbieden die specifiek gericht zijn op de begeleiding van AMV's. Daarnaast verspreiding van de interculturele pedagogische visie onder alle mentoren aangezien die niet bij iedereen bekend is.

Aanbeveling 4: Neem een kijkje in de keuken van andere organisaties die AMV's opvangen

Organiseer 'excursies' naar andere organisaties in die AMV's opvangen	
Wie	Mentoren
Wat	Organiseer bezoeken aan andere organisaties in Nederland die AMV's opvangen.
Waar	Over het hele land
Wanneer	In de komende 3 maanden.

Waarom	Het kijken naar de wijze waarop andere organisaties vormgeven aan de begeleiding kan verbeterpunten opleveren die de mentoren van XONAR kunnen inzetten om de begeleiding kwalitatief op een hoger plan te brengen.
Hoe	Er wordt een contactpersoon aangewezen die organisaties benadert en in gesprek gaat over mogelijke informatie-uitwisseling via een bezoek.

Aanbeveling 5: Voer een belonings- of sanctiesysteem in

Ga met Nidos in gesprek over een sanctiesysteem om gedrag van AMV's bij te sturen	
Wie	Mentoren, teamcoach
Wat	Ga met Nidos in gesprek over het belonings- en sanctiebeleid.
Waar	Nidos-locatie
Wanneer	In de komende 3 maanden.
Waarom	Op dit moment hebben de mentoren geen enkel middel om gedrag bij te sturen dan het gesprek aangaan. Hoewel dit vaak wel het gewenste effect heeft, zijn er ook AMV's waar men enkel via het gesprek niet verder komt en die volharden in probleemgedrag zoals middelengebruik, spijbelen, illegaal reizen en stelen. De mentoren hebben daarom behoefte aan handvatten om met dit gedrag om te gaan en te kunnen ombuigen.
Hoe	Teamcoach en een of twee mentoren gaan in gesprek met Nidos om bovengenoemd signaal af te geven en in gesprek te gaan over de mogelijkheden om sancties en/of beloning in te zetten in de begeleiding.

Aanbeveling 6: Zorg voor een betere monitoring van leerdoelen

Maak leerdoelen een vast onderdeel in de teamvergaderingen	
Wie	Mentoren
Wat	Betere bewaking van de voortgang in de ontwikkeling van de AMV door monitoring van de werk- en leerdoelen.
Waar	KWG
Wanneer	Tijdens teamoverleg
Waarom	Er is een signaal afgegeven dat leerdoelen actiever gemonitord moeten worden. Zeker wanneer blijkt dat een jongere moeite heeft met het behalen van bepaalde doelen en het erop lijkt dat ontwikkeling stagneert.
Hoe	Organiseer extra teamvergaderingen waarin casuïstiek besproken wordt en waarin de leerdoelen een vast thema vormen. Is dat niet mogelijk maak dan van de bespreking van de leerdoelen een vast agendapunt tijdens het reguliere teamoverleg.

Aanbeveling 7: Betrek het ouderlijk systeem in de begeleiding van de AMV

Betrek ouders in de begeleiding van de AMV	
Wie	Mentoren

Wat	Betrek ouders op directe of indirecte wijze in de ontwikkeling van de jongere.
Waar	KWG
Wanneer	In overleg te bepalen
Waarom	Ook al zijn de ouders niet lijfelijk aanwezig, zij kunnen voor het begeleidingstraject van betekenis zijn. Door de inzet van ouders komt het ouderlijk gezag meer in beeld. Tevens wordt de familie een vanzelfsprekend onderwerp in de begeleiding.
Hoe	Direct contact via skype of via de telefoon met inzet van een tolk. Indirect door de ouders te betrekken in de gesprekken over bepaald gedrag van de AMV door de jongere vragen wat ouders zouden willen en hoe zij over bepaalde keuzes zouden denken of zeggen.

Tot slot zijn er nog een aantal aanbevelingen die specifiek betrekking hebben op het beleid van XONAR en waar op dit moment slechts een signaal kan worden afgegeven. Het betreft:

- Terugkeer van de gedragswetenschapper. Deze behoefte is in bijna alle interviews naar voren gekomen.
- Meer uren dubbel staan op de groep waardoor meer aandacht en tijd besteed kan worden aan de jongere zoals samen iets ondernemen, gesprekje voeren etc. Zaken die de relatie tussen mentor en AMV ten goede komt.
- Hetzelfde geldt voor de vorming van kleinere woongroepen. Te grote woongroepen gaat ten koste van de individuele aandacht die de AMV nodig heeft.
- Meer gelden voor renovatie van de verouderde inrichting en om activiteiten te ontplooiën ter vergroting van het netwerk buiten het etnische netwerk.

8. Discussie

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de betekenis en bruikbaarheid alsmede de zwakke en sterke aspecten van het onderzoek.

Betekenis en bruikbaarheid: Kijkend naar de resultaten en aanbevelingen die uit de analyse naar voren zijn gekomen stel ik vast dat dit onderzoek van toegevoegde waarde is voor de verbetering van de begeleiding van de AMV. Omdat ik zelf op de woongroep heb gewerkt was ik in de veronderstelling dat er, op enkele aandachtspuntjes na, niet zo heel veel verbeterd zou kunnen worden in de begeleiding van de AMV. De interviews bewezen het tegendeel en leidden vervolgens naar de aanbevelingen zoals hierboven beschreven. Omdat ik in dit onderzoek een beperkt aantal mensen hebben bevraagd kan ter discussie worden gesteld of de onderzoeksresultaten gegeneraliseerd kunnen worden. Toch ben ik van mening dat de aanbevelingen niet alleen bruikbaar zijn voor XONAR maar ook andere organisaties die belast zijn met de opvang van AMV's. Bovendien heb ik met de resultaten

uit het literatuuronderzoek een bijdrage geleverd aan de vergroting van kennis van de jeugdzorgwerkers die Eritrese AMV's begeleiden.

Sterkte- zwakteanalyse: Het literatuuronderzoek: Een sterk punt vind ik dat ik mijn literatuuronderzoek heb uitgebreid naar Duitstalige literatuur. Dit leverde mij ook Duitstalige onderzoeksresultaten op hetgeen de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot. **De interviews:** Een geïnterviewde noemde sommige vragen 'non-vragen'. Ruimde ik echter na zo'n antwoord een stilte in, dan kwam er vaak toch een heel specifiek antwoord uit dat ik goed kon gebruiken voor de analyse van de interviews. Bij de meeste vragen heb ik verdiepende vragen gesteld waardoor ik zeer bruikbare informatie heb kunnen krijgen. Toch had ik bij sommige vragen meer kunnen doorvragen waardoor de respondent waarschijnlijk dieper op de stof was ingegaan. Tijdens de interviews realiseerde ik mij dat verschillende vragen op hetzelfde neerkwamen maar dat ik ze anders had geformuleerd. Dat was zeker niet de bedoeling. Uiteindelijk bleek dat positief uit te pakken want zo kreeg ik via een andere weg soms een bevestiging of ontkenning van wat eerder was gezegd en waar ik verder op kon doorvragen. Uiteindelijk heeft dit de betrouwbaarheid van het onderzoek vergroot. Een zwakte van de interviews is dat ik bij het doorvragen suggestieve vragen heb gesteld. Wanneer ik dat aangaf kreeg ik soms terug dat de suggestieve vraag hem attendeerde op punten waar hij in eerste instantie niet aan had gedacht. **De vragenlijst:** Ondanks dat de taalbarrière en mogelijk sociaal wenselijke antwoorden het onderzoek niet helemaal valide maken, hebben de resultaten uit de vragenlijsten van de jongeren bijgedragen aan de aanbevelingen van het onderzoek. Tijdens de afname van de vragenlijsten met een tolk, heb ik steeds met dezelfde vrouwelijke tolk gewerkt, die ook fysiek bij een aantal informatiebijeenkomsten op de woongroep aanwezig was geweest. Zodoende was zij voor zowel de jongens als voor mij geen vreemde. Gebleken is dat ik meer rekening had moeten houden met de concentratiespanne van de AMV's. Ik merkte dat na een half uur de concentratie verslapte hetgeen zeker invloed zal hebben gehad op de kwaliteit van de antwoorden. Een kracht van dit onderzoek is dat de mening van de jongeren is meegenomen in dit onderzoek. **Methodologie:** Voorafgaand aan de interviews is een topiclijst opgesteld met thema's die aan bod moesten komen voor de beantwoording van de onderzoeksvraag. Tevens is voorafgaand aan het interview gevraagd of men de topiclijst wilde lezen of dat men er blanco in wilde stappen. Alle interviews zijn opgenomen met een voicerecorder waardoor ik de beschikking had over alle belangrijke informatie. **De Analyse:** Omdat ik het onderzoek alleen heb uitgevoerd, zijn de resultaten uit de analyse vanuit mijn perspectief bekeken hetgeen tot mogelijke vertekening heeft geleid. Alle interviews zijn

op dezelfde manier verbatim uitgewerkt en open, axiaal en selectief gecodeerd. Hiermee heb ik de validiteit van het onderzoek vergroot.

9. Evaluatie

In het laatste hoofdstuk evalueer ik de uitvoering van het onderzoeksproces en verwoord daarin mijn ervaringen en visie.

In het derde studiejaar ben ik mijn stage gestart op een kinderroengroep voor AMV's. En hoewel dit een doelgroep was waar ik in het begin erg aan moest wennen, zag ik het ook als een uitdaging om met deze jongens aan de slag te gaan om ze voor te bereiden op een leven in Nederland. Mee en mee voelde ik steeds meer binding met deze jongens en toen ik dan ook een aanbod kreeg voor een tijdelijk contract, heb ik dat met beide handen aangegrepen. Voor mij was vanaf dat moment ook duidelijk dat ik hier mijn afstudeeronderzoek wilde uitvoeren. In ons werk met de AMV's hebben we vaak onze zorgen uitgesproken over de toekomst van deze jongens. Niet alleen vanwege het probleemgedrag waarmee we werden geconfronteerd maar meer nog vanwege het feit dat we jongens zagen vertrekken zonder dat ze de Nederlandse taal voldoende beheersten en die regelmatig terug naar de KWG kwamen en ons om hulp vroegen omdat ze nog totaal niet snappen hoe het hier in Nederland werkt. Op hun 18^e worden ze, zoals een respondent in een interview formuleerde 'letterlijk in het diepe gegooid'. Dit alles maakte dat wij ons gingen afvragen wat wij anders, beter zouden kunnen doen om deze jongens klaar te stomen voor een zo groot mogelijke zelfstandigheid. Dit leidde tot het onderwerp van dit afstudeeronderzoek. De overheid verlangt dat de Eritrese AMV's integreren en participeren in onze samenleving en vrezen dat er een grote zorgafhankelijke minderheidsgroepering zal ontstaan. Als social worker probeer ik er echter alles aan te doen om deze sombere voorspelling niet te doen uitkomen. Dat toon ik niet alleen in mijn dagelijks handelen maar ook beleidsmatig met de aanbevelingen die ik hier heb geformuleerd. Gedurende de onderzoeksperiode verhuisden steeds meer jongens naar een KWE of gingen op kamers wonen. Dit leidde ertoe dat ik mijn onderzoekspopulatie, noodzakelijk voor mijn praktijkonderzoek, steeds verder zag slinken. Om toch voldoende personen te kunnen bevragen, zag ik mij genoodzaakt om mijn onderzoek uit te breiden naar de twee overige locaties in Maastricht. Het literatuuronderzoek was in het onderzoeksproces het meest gemakkelijke onderdeel voor mij. De analyse van de interviews en vragenlijsten heb ik ervaren als een enorme opgave die veel tijd en energie heeft gekost. Maar ook reuze interessant vond vanwege de boeiende uitspraken en de herkenbaarheid daarvan. Kijk ik naar mijn houding als social

worker dan kan ik stellen dat ik een betrokken houding heb waarmee ik de jongens stimuleer tot actie door uit te gaan van zijn krachten en talenten. Talent heeft iedereen; het is aan ons om die naar boven te halen wanneer de jongere die zelf niet ziet zodat hij kan groeien. Zoals uit het onderzoek naar voren is gekomen, is een goede relatie met de jongere voorwaarde om te kunnen werken aan doelen. In de praktijk heb ik zelf ervaren dat wanneer de jongeren mijn betrokkenheid ervaren, zij meer gemotiveerd aan de slag gaan. Toch heb ik ook meermaals ervaren dat ik over te weinig kennis en vaardigheden beschikte om deze doelgroep voldoende cultuursensitief te begeleiden. Een ervaring die door meer social workers in dit onderzoek is uitgesproken. Willen we iets betekenen voor deze jongeren dan is dit kennis- en vaardighedenrepertoire onontbeerlijk. Met de aanbevelingen die hier zijn geformuleerd hoop ik te bereiken dat de begeleiding van de doelgroep naar een hoger plan wordt getild. Daarvoor moeten de aanbevelingen wel gedragen en ingebed worden in de organisatie. Mijn voorstel is dan ook om een werkgroep in te stellen die gaat onderzoeken of en zo ja, hoe de aanbevelingen kunnen worden geïmplementeerd en gemonitord.

*Zelfstandigheid in opgroeien
Met problemen leren stoeien*

*De weg van de keuzes herkennen,
Met vallen en opstaan erkennen,*

*Dat elk probleem een oplossing kent,
Die de weg naar zelfstandigheid verkent,*

*Het leven als lotsbepalende baan,
Veerkrachtig op weg naar een beter bestaan!*

(Aangepast overgenomen van: <https://www.leesgedichten.nl/>)

Albrecht, G., Haspels, M., & Spanjaard, H. (2003). *Jonge AMA's: Competentiegerichte begeleiding van alleenstaande kinderen, jongeren en kindgezinnen in een kinderwoongroep : handleiding voor groepsleiders*. Duivendrecht: PI Research.

Andebrhan, B. (2017-a, 10 april). *LOWAN | Workshop Eritrese vluchtelingen* [Videobestand]. Geraadpleegd op 12 december 2017, van <https://www.lowan.nl/primair-onderwijs/nieuws/eritrea/>

Andebrhan, B. (2017-b, 10 april). *LOWAN | Workshop Eritrese vluchtelingen* [PowerPoint]. Geraadpleegd op 12 december 2017, van <https://www.lowan.nl/primair-onderwijs/nieuws/eritrea/>

Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., de Goede, M., Peters, V. & Velden, T. van der. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek* (3e dr. ed.). Groningen: Noordhoff Uitgevers

Bartelink, C. & Baat, M. de. (2013). *Ook in de jeugdzorg kan een kind veilig hechten. Uithuisplaatsing: liefst in pleeggezin of gezinshuis*. Gedownload op 24-9-2017, van <http://www.jeugdkennis.nl/jgk/Artikelen-Jeugdkennis/Ook-in-de-jeugdzorg-kan-een-kind-veilig-hechten>

Bartelink, C., Meuwissen, I., & Eijgenraam, K. (2017). *Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp*. (2^e dr.) Gedownload 4 oktober 2017, van http://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/11/Richtlijn-Samen-beslissen_Richtlijn.pdf

Bean, T. M. (2006). *Assessing the psychological distress and mental healthcare needs of unaccompanied refugee minors in the Netherlands*. (Dissertatie Faculty of Social and Behavioural Sciences, Leiden University). Gedownload op 12 januari 2018, van <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/4921/01.pdf?sequence=26>

Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46 (1), 5-68. Gedownload op 15 december 2017, van <http://www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf>

Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L. & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 55

(3), 303-332. Gedownload op 15 december 2017, van

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x/pdf>

Besluit van 14 mei 2013, houdende wijziging van het Vreemdelingenbesluit 2000 en het Besluit modern migratiebeleid in verband met de aanpassing van het buitenschuldbeleid voor alleenstaande minderjarige vreemdelingen. (2013, 14 mei). Geraadpleegd op 3 januari 2018, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2013-181.html>

Bovens, M., Bokhorst, M., Jennissen, R., & Engbersen, G. (2016). *Migratie en*

Brinkman, J. (2014). *De vragenlijst*. (3^e dr.) Groningen: Noordhoff

CBS (2018). Alleenstaande minderjarige vreemdeling; nationaliteit, geslacht en leeftijd. Geraadpleegd op 2 mei 2018, van

<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=82045NED&D1=0&D2=0&D3=0&D4=a&D5=a&HD=170420-1448&HDR=T,G2,G1,G4&STB=G3>

CBS (2016). *Jaarrapport Integratie 2016*. Geraadpleegd op 20 oktober 2017, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2016/47/jaarrapport-integratie-2016>

Classificatie: Naar een meervoudig migratie-idioom. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Geraadpleegd op 20 december 2017, van <https://www.wrr.nl/onderwerpen/migratiediversiteit/documenten/verkenningen/2016/11/01/migratie-en-classificatie-naar-een-meervoudig-migratie-idioom-34>

COA (2010). *Vernieuwde Methodiek Amv-Opvang*. (z.p.). : COA

Craeynest, P. (2013) *Psychologie van de levensloop: Inleiding in de ontwikkelingspsychologie*. (11^e dr.). Leuven: Acco

Dagevos, J. (2001). *Perspectief op integratie over de sociaal-culturele en structurele integratie van etnische minderheden in nederland*. Den Haag, WRR. Gedownload op 14 maart 2017, van <https://www.wrr.nl/publicaties/publicaties/2001/05/28/perspectief-op-integratie-over-de-sociaal-culturele-en-structurele-integratie-van-etnische-minderheden-in-nederland>

De gruijter, M., & Razenberg, I. (2017). *Integratiekansen van Eritrese vluchtelingen in Nederland*. Kennisplatform Integratie & Samenleving /Verwey-Jonker Instituut.

Gedownload op 24 september 2017, van

<https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/integratiekansen-eritrese-vluchtelingen-nederland.pdf>

De Haene, L., Loots, G., & Derluyn, I. (2014). Vluchtelingenkinderen en -jongeren. In Grietens, H., Vanderfaeillie, J., & Maes, B. (Ed.), *Handboek jeugdhulpverlening : deel 1 : een orthopedagogisch perspectief op kinderen en jongeren met problemen* (pp 369-398). Gedownload op 12 oktober 2017, van <https://biblio.ugent.be/publication/5816963>

De Lange, M., Matthys, W., Foolen, N., Addink, A., Oudhof, M., Vermeij, K., (2015). Richtlijn ernstige gedragsproblemen (3e herz. dr.). Gedownload op 28 september 2017, van http://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/04/Richtlijn_Ernstige_gedragsproblemen.pdf

De Lange, M., Addink, A., Haspels, M., & Geurts, E. (2017). 'Richtlijn Residentiële jeugdhulp voor jeugdhulp en jeugdbescherming (3e herz. dr.)'. Gedownload op 28 september 2017, van <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/09/Complete-richtlijn.pdf>

Defence for Children (2013). *Bescherming alleenstaande minderjarige vreemdelingen in de knel*. Gedownload op 10 januari 2018, van <https://www.defenceforchildren.nl/images/20/2547.pdf>

Derluyn, I. (2011). Niet-begeleide buitenlandse minderjarigen in een confrontatie met (onze) grenzen. *Tijdschrift voor jeugdrecht en kinderrechten*, 4, 220-222. Gedownload op 15 december 2017, van https://scholar.google.nl/scholar?hl=nl&as_sdt=0%2C5&q=%22Niet-begeleide+buitenlandse+minderjarigen%22&btnG=

Derluyn, I. Wille, B., De Smet, T., & Broekaert, E. (2005). *Op weg: Psychosociale en therapeutische begeleiding van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen* Antwerpen: Garant, 2005.

Derluyn, I. & Broekaert, E. (2007). Different perspectives on emotional and behavioural problems in unaccompanied refugee children and adolescents. *Ethnicity and Health*, 12, (2), 141-162. Gedownload op 25 november 2017, van <https://eds-a-ebshost-com.zuyd.idm.oclc.org/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=76fb41db-64ad-4675-8908-005a642b3a32%40sessionmgr4008>

Donders, W. (2011). *Coachende gespreksvoering*. (2e dr.). Den Haag: Boom Lemma uitgevers. Geraadpleegd op 10 oktober 2016, van http://zuyd.bibliotheek.budh.nl.zuyd.idm.oclc.org/boek/9789059317055/bju27061130.29082011155310_0121

- Donk, C., & Lanen, B. (2015). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Coutinho.
- Engbersen, G., Dagevos, J., Jennissen, R., Bakker, L., Leerkes, A., Klaver, J., & Odé, A. (2015). Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten. Gedownload op 12 oktober 2017, van <https://www.wrr.nl/publicaties/policy-briefs/2015/12/16/geen-tijd-verliezen-van-opvang-naar-integratie-van-asielmigranten>
- Ferrier, J., Kahmann, M., Massink, L., De Gruijter, M., & Pels, T. (2017). *'Jullie Nederlanders hebben voor alles een systeem': handreiking voor ondersteuning van eritrese nieuwkomers bij hun integratie*. Kennisplatform Integratie & Samenleving / Verwey-Jonker Instituut. Gedownload op 24 september 2017, van <https://www.kis.nl/publicatie/handreiking-voor-ondersteuning-van-eritrese-nieuwkomers-bij-hun-integratie>
- Ferrier, J., & Massink, L. (2016). *Overleven in Nederland. Onderzoek naar het verloop van de inburgering en de integratiebehoeften van Eritrese statushouders (18-23 jaar) op de geclusterde woonlocatie op de Griftdijk in Lent*. Gedownload op 12 oktober 2017, van <https://preciesadvies.files.wordpress.com/2017/01/preciesadvies-overleven-in-nederland-6.pdf>
- Gemeente Den Haag (2017). Onderzoek jeugdbondsman en reactie college AMV'S IN DEN HAAG. Gedownload op 3 januari 2018, van https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/5907477/1/RIS298413_Bijlage_2a_Onderzoek_Jeugdbondsman
- Grasshoff, G. (2017). Junge Flüchtlinge. Eine neue Herausforderung für die Kinder- und Jugendhilfe? Sozialmagazin : Die Zeitschrift für Soziale Arbeit, 42(3-4), 57-61. Gedownload op 15 december 2017, van https://bildungsklick.de/fileadmin/user_upload/www.bildungsklick.de/Bilder/_Einzelne_Bilder/2017/04_2017/Grasshoff.pdf
- Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2012). *Allemaal andersdenkenden: Omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam: Contact.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context: *International Association for Cross-Cultural Psychology*, 2, 1-26. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>
- Huijnk, W., Dagevos, J., Gijsberts, M., & Andriessen, I. (2015). *Werelden van verschil*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. Gedownload op 28 februari 2017, van

https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2015/Werelden_van_verschil

Ingrado (2017). *Inventarisatie omgaan met verzuim AMV'ers*. Geraadpleegd op 20 december 2017, van

https://www.ingrado.nl/actueel/news_entry/inventarisatie_omgaan_met_verzuim_amvers

Inspectie jeugdzorg (2011). *De voogdijtaak van Nidos*. Gedownload op 20 december 2017, van <https://www.mensenhandelweb.nl/document/de-voogdijtaak-van-nidos>

Jansen, B. (2014). *Handreiking zelfredzaamheid voor wijkverpleegkundigen*. Geraadpleegd op 10 maart 2018, van <https://www.vilans.nl/producten/handreiking-zelfredzaamheid>

Kamerstukken II, 22 831, nr. 125 (2016, 15 december). Geraadpleegd op 26 november 2017, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/22831/kst-22831-125?resultIndex=24&sorttype=1&sortorder=4>

Kamerstukken II, 27 062, nr. 95 (2014, 15 september). Gedownload op 2 december 2017, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-27062-95.html>

Kamerstukken II, 28 689, nr. 9, (2004, 19 januari). Gedownload op 2 december 2017, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/28689/kst-28689-9?resultIndex=17&sorttype=1&sortorder=8>

Kamerstukken II, 30 131, nr.65 (25 januari 2006). Geraadpleegd op 26 november 2017, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/30131/kst-30131-65?resultIndex=113&sorttype=1&sortorder=4>

Kamerstukken II, 34 775 VI, nr. 17 (2017, 24 november). Geraadpleegd op 26 november 2017, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-34775-VI-17.html>

Kennisplatform Integratie & Samenleving (2016). *Toekomst Eritrese vluchtelingen in Nederland*. Gedownload op 24 september 2017, van <http://www.pharos.nl/documents/doc/toekomst%20eritrese%20vluchtelingen%20in%20nederland-verslag1december2016.pdf>

Kiewit-Kester, J. (2014). *Van werkdocument tot eindverslag*. Bussum: Uitgeverij couthino.

- De Lange, M., Matthys, W., Foolen, N., Addink, A., Oudhof, M., Vermeij, K. (2015). *Richtlijn ernstige gedragsproblemen* (3e herz. dr.). Gedownload op 28 september 2017, van http://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2015/04/Richtlijn_Ernstige_gedragsproblemen.pdf
- Faber, E. (red.). (2017). Nidos jaarverslag 2016. Gedownload op 15 november 2017, van <https://www.nidos.nl/uitgelicht/jaarverslag-2016/>
- Lanslots, E. *Een belevingsonderzoek naar agency bij niet-begeleide buitenlandse minderjarige meisjes*. Gedownload op 10 oktober 2017, van https://scholar.google.nl/scholar?hl=nl&as_sdt=0%2C5&q=Een+belevingsonderzoek+alleen+staande+minderjarige+vreemdelingen&btnG=
- Leerkes, A., & Scholten, P. (2016). Landen in Nederland: De vluchtelingenstroom in integratieperspectief. Rotterdam: Erasmus Universiteit. Gedownload op 12 oktober 2017, van <https://www.eur.nl/nieuws/integratie-vluchtelingen-heeft-structurele-aandacht-nodig-0>
- Limburg, J. (2017). Reader Interculturele Professionaliteit in het onderwijs. Gedownload op 2 februari 2018, van <http://www.congres-content.nl/pdf/2017.12-voor-elke-mentor/ws-18-reader-cultuur-onderwijs.pdf>
- Meij, H. (2011). De basis van opvoeding en ontwikkeling. Geraadpleegd op 1 juni 2016, van <http://www.opvoedingsondersteuning.info/nl/Download-NJi/Normale-ontwikkeling-pdftekst.pdf>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken (2017). Algemeen ambtsbericht Eritrea. Gedownload op 2 februari 2018, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/ambtsberichten/2017/02/07/algemeen-ambtsbericht-eritrea-februari-2017>
- Mooren T., Derluyn I., Broekaert E. (1998). Vluchtelingenkinderen. In: Handboek Kind & Adolescent. Houten: Bohn Stafleu van Loghum. https://doi.org/10.1007/978-90-313-8644-4_116
- Nidos (z.d.). *Missie Nidos*. Geraadpleegd op 2 januari 2018, van <https://www.nidos.nl/home/missie-en-visie-van-nidos/missie-nidos/>
- Pharos (2016-a). *Van ver gekomen: Een verkenning naar het welzijn en de gezondheid van Eritrese vluchtelingen*. Gedownload op 25 september 2017, van

<http://www.pharos.nl/documents/doc/verkenning%20eritreers%20van%20ver%20gekomen...-.pdf>

Pharos (2016-b). *Factsheet Alleenstaande minderjarige vreemdelingen*. Gedownload op 25 september 2017, van

http://www.pharos.nl/documents/doc/factsheet_alleenstaande_minderjarige_vreemdelingen.pdf

Pharos (2016-c). *Factsheet Eritrese vluchtelingen*. Gedownload op 25 september 2017, van <http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/algemeen/zoeken/in-de-website?q=amv&x=0&y=0>

Pinto, D. (2005). *Interculturele communicatie, conflicten en management (ICCM): Nieuwe theorie over verschillen tussen mensen, methode hoe om te gaan met deze verschillen, 80 cases uit de praktijk met ruim 20 beoordelingen van de theorie en de methode*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

Presentie. (2011). Wat is presentie? Geraadpleegd op: <http://www.presentie.nl/wat-is-presentie>

Profi-leren (z.d.). *Communicatie en cultuurverschillen*. Gedownload op 12 april 2017, van <http://www.profi-leren.nl/student-llb.html>

Riemersma, J.R. (2017). *Alleenstaande minderjarige vreemdelingen in pedagogisch perspectief: De visie van professionals op welzijn en beleid* (masterthesis). Universiteit Utrecht. Gedownload op 20 oktober 2017, van https://scholar.google.nl/scholar?hl=nl&as_sdt=0%2C5&as_vis=1&q=Alleenstaande+minderjarige+vreemdelingen+pedagogiek&btnG=

Rigter, J. (2010). *Het palet van de psychologie: Stromingen en hun toepassingen in de hulpverlening* (4e dr.). Bussum: Coutinho.

Rijksoverheid. (z.d.-a). *Asielbeleid: Alleenstaande minderjarige vreemdelingen (amv)*. Geraadpleegd op 7 oktober 2016, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/inhoud/alleenstaande-minderjarige-vreemdelingen-amv>

Rijksoverheid (z.d.-b). *Leerplicht*. Geraadpleegd op 1 januari 2017, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht>

Sarneel, H. (2012). *Diversiteit in de jeugd en opvoedhulp: Verslag van het tweejarig (wetenschappelijk) onderzoeksproject naar theoretische en methodische aspecten van interculturele jeugdhulpverlening, gericht op het ontwerpen van een interventiekader interculturele jeugd en opvoedhulp. 2010-2012*. Rotterdam: Triviumlindhof jeugd en opvoedhulp. Gedownload op 20 oktober 2017, van <https://www.triviumlindhof.nl/images/stories/bijlagen/diversiteit.%20eindrapport%201%20juni%202012.pdf>

Schippers, M. (2017). *Kinderen, gevlucht en alleen: Een interculturele visie op de begeleiding van alleenstaande gevluchte kinderen*. Utrecht: Stichting Nidos.

Schippers, M. (2016). Een interculturele pedagogische visie op begeleiding van amv's, versie 2. Gedownload op 22 februari 2018, van <https://www.nidos.nl/home/missie-en-visie-van-nidos/interculturele-pedagogische-visie-op-de-begeleiding-van-amvs/>

Sleijpen, M., van Es, C., te Brake, H., Mooren, T., Schippers, M., Ghebreab, W., & Kusmalla, N. (2017). *Alleenstaande minderjarigen uit Eritrea in Nederland : Kansen en bedreigingen aan het begin van een nieuw leven*. Stichting NIDOS. Gedownload op 10 oktober 2017, van <https://psychotraumanet.org/nl/alleenstaande-minderjarigen-uit-eritrea-nederland-kansen-en-bedreigingen-aan-het-begin-van-een-nieuw>

Slot, N. & Spanjaard, H. (2016). *Competentievergroting: Jeugdhulp in tehuizen en dagcentra*. (4e dr.). Amersfoort: Thieme Meulenhoff.

Sociaal-Economische Raad. (2016). *Nieuwe wegen naar een meer succesvolle arbeidsmarktintegratie van vluchtelingen*. Gedownload op 1 januari 2017, van <https://www.ser.nl/nl/publicaties/adviezen/2010-2019/2016/arbeidsmarktintegratie-vluchtelingen.aspx#>

Spinder, S., & van Hout, A. (2008). *Jong en onderweg: Nidosmethodiek voor de begeleiding van ama's*. Utrecht: Nidos. Gedownload op 12 maart 2016, van Tieleman, M. *De psychologische ontwikkeling van de mens* (3^e dr.). Amsterdam: Boom.

Uzozie, A., & Verkade, M. (2016). *Volg je dromen tot je niet langer kunt leven: Een retrospectief onderzoek onder voormalige alleenstaande minderjarige asielzoekers naar toekomstbeleving*. Gedownload op 20 oktober 2017, van <http://vriendenvansamah.nl/volg-je-dromen-tot-je-niet-langer-kunt-leven/>

Van der Pennen, T., & Hoff, S. (2003). *Sociale activering: Een brug tussen uitkering en betaalde arbeid*. Den Haag: SCP, Sociaal en Cultureel Planbureau. Gedownload op 20

november 2017, van <https://www.scp.nl/dsresource?objectid=e8b225e4-1102-4548-a135-411877f2cacf&type=org>

Van der Ploeg, J. (2007). *Gedragsproblemen: Ontwikkelingen en risico's*. (9^e, uitgebreide en volledig herziene druk). Rotterdam: Lemniscaat.

Van der Ploeg, J. (2005). *Behandeling van gedragsproblemen: Initiatieven en inzichten*. Rotterdam: Lemniscaat.

Van der Ploeg, J. (2014). *Agressie bij kinderen*. Houten: Bohn Stafleu

Van der Veer, G. (2002). *Gevluchte adolescenten: ontwikkeling, begeleiding en hulpverlening*. Utrecht: Pharos. Gedownload op 14 april 2016, van <http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/algemeen/webshop/product/267/gevluchte-adolescenten>

Van der Velde, M. E. G., Jansen, P. G. & Dijkers, J. (2015). *Praktijkgericht onderzoek: Opzetten, uitvoeren, analyseren en rapporteren*. (2e dr.). Hilversum: Concept uitgeefgroep.

Van Dooijeweert, A., Hamer, M., Knottnerus, A., Richelle, K., Wallage, J., (2017). Vluchtelingen: van opvang naar volwaardige participatie. Gedownload op 14 oktober 2017, van <https://www.mensenrechten.nl/publicaties/detail/37469>

Van Grinsven, F., & Holdorp, J. (2015). *Trauma-georiënteerde hulp voor kinderen met complex trauma in gezinsvervangende woonsituaties*. Geraadpleegd op 24 september 2017, van <http://hetlock.nl/wp-content/uploads/2015/11/Trauma-georiënteerde-hulp-voor-kinderen-met-complex-trauma.pdf>

Van Halem, N., van Herpen, C., & van Rooyen, M. (2010). *Zorgleefplan zakboek*

Van Houten, M., & Winsemius, A. (2010). *Participatie ontward: Vormen van participatie uitgelicht*. Utrecht: Movisie. Gedownload op 15 april 2017, van <https://www.movisie.nl/publicaties/participatie-ontward>

Van Rooijen-Mutsaers, K., & Ince, D. (2013). Wat werkt bij migrantenjeugd en hun ouders? Gedownload op 12 februari 2018, van https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/Watwerkt_migrantenjeugd.pdf

Van Schie, R. & Van den Muijsenbergh, M. (2018). Psychische problemen bij een vluchtelingjongere, en nu? *Huisarts en Wetenschap*, 61(1), 56-58

Verblijfblog (z.d.). AMV. Geraadpleegd op 16 februari 2018, van <http://verblijfblog.nl/?glossary=amv>

Verhaeghe, F., De Dobbeleer, S., Peere, D., & Derluyn, I. (2012). *Een inburgeringsproject voor jongvolwassen nieuwkomers: Masir Avenir: de weg naar de toekomst*. Geraadpleegd op 6 november 2017, van https://www.google.nl/search?rlz=1C1CAFA_enNL716NL724&biw=1218&bih=565&ei=FV5SWsTlG4PewAKg5KSgBw&q=wat+is+de+%22agency+vragenlijst%22+derluyn&oq=wat+is+de+%22agency+vragenlijst%22+derluyn&gs_l=

Vluchtelingenwerk (2014). Vluchtelingenwerk IntegratieBarometer 2014. Gedownload op 19 april 2016, van <https://www.vluchtelingenwerk.nl/sites/public/Vluchtelingenwerk/Publicaties/VWNIntegratiebarometer2014.pdf>

VNG. (2016). *Factsheet Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen*. Geraadpleegd op 19 december 2016 van https://www.opnieuwthuis.nl/documents/Huisvesting/Factsheets/factsheet%20Alleenstaande%20Minderjarige%20Vreemdelingen_v1.0.pdf

VNG. (2017). *Terugblik op bijeenkomsten over AMV'ers*. Geraadpleegd op 14 december 2017, van <https://vng.nl/onderwerpenindex/asiel/asielbeleid-en-integratie/nieuws/terugblik-op-bijeenkomsten-over-amvers>

VNG. (2017). *Terugblik op bijeenkomsten over AMV'ers*. Geraadpleegd op 20 december 2017, van <https://vng.nl/onderwerpenindex/asiel/asielbeleid-en-integratie/nieuws/terugblik-op-bijeenkomsten-over-amvers>

Vrienden van Samah (2017, oktober). *Terugdringen schoolverzuim*. Geraadpleegd op 27 december 2017, van http://vriendenvansamah.nl/nieuwsbrief/?email_id=4

Wijsman, E. (2013). *Psychologie en sociologie: Basisboek*. (6e dr.). Houten: Noordhoff

Witt, A., Rassenhofer, M., Fegert, J. M., & Plener, P. (October 01, 2015). Hilfebedarf und Hilfsangebote in der Versorgung von unbegleiteten minderjährigen Flüchtlingen. *Kindheit Und Entwicklung*, 24(4), 209-224. Gedownload op 2 februari 2018, van <https://www.researchgate.net/requests/r38510793>

Xonar. (2017). *Jaarverslag Xonar 2017*. Geraadpleegd op 19 december 2017 van <http://www.xonar.nl/nieuws/jaarverslag2016/>

Afbeeldingen

Hofgärtner, R. (2016, 24 januari). De jongeren die Nederland niet wil. Gedownload op 12 april 2018, <https://www.vn.nl/de-jongeren-die-nederland-niet-wil/>